

Τίτλος: Αναμνηστικά. Δια την

Δ' τάξιν των δημοτικών σχολείων
αμφότερων των φύλων, επιμελεία
των Σχολιακῶν Εφορειῶν Ρεθύμνης.

Εκδίδονται μετὰ καταστάσεων
ποιημάτων.

Εν Ρεθύμνῃ, τῶνος Σωτηανοῦ
Καλαϊτζάκη 1894

* Λείπονται οἱ πρώτοι βελίδες

ποτον ἠδύνατο νὰ παροργίσῃ τὸν οὐράνιον ἡμῶν
τέρα.

Ο ΚΑΛΟΣ ΘΕΟΣ

"Ολα πάνθη που προβάλλουν, Κ' ἔθε λιμνη καὶ ποτάμι,

"Όταν ὁ καιρὸς τῶν φθιάσῃ, "Όλα ὁ καλὸς Θεός,

"Όλα τὰ πουλιά που φέλλων, "Ό Θεὸς τὰ ἔχει κάμει.

Μίσ' ἔς τὰ φυλλωμένῃ δάσῃ,

"Όλα ὁ καλὸς Θεός, Καὶ τὸν ἥλιο που χάρει

"Ό Θεὸς τὰ ἔχει πλάσει, Καὶ ζωὴ σκορπᾷ ἔς τὴ φύσι,

Τὰ φηλά βουνά, που ζοῦνε Πᾶρκεται νὰ μᾶς κοιμίσῃ,

Λαγὰ θεριά κρυμμένα, "Όλα ὁ καλὸς Θεός,

Ταὶς κοιλάδες που κηδοῦνε "Ό Θεὸς τὰ ἔχει κτίσει,

"Λαπρ' ἀρνάνια χαϊδεμένα,

"Όλα ὁ καλὸς Θεός, Καὶ λοιπὸν τὸ κάθε στόμα

"Ό Θεὸς τὰ ἔχει πλάσει, Τὸν ὕμνε μ' εὐγνωμοσύνη,

Τὸ ρυάκι ὅπου χύνει, Ἐπειδὴ ψυχὴ καὶ σῶμα,

Τὴ δροσιά που δράμι δράμι, Κ' εὐμορφιά καὶ γερωσύνη,

Τὸν Ὄμενὸ που πίνει, "Όλα ὁ καλὸς Θεός,

"Ό καλος Θεὸς τὰ δίνει.

Γ. Μ. Βιζυνός.

Ο ΥΓΙΕΙΝΟΣ ΣΤΟΛΙΣΜΟΣ.

α Ἡ καθαριότης εἶναι πρὸς τὸ σῶμα ὅ,τι ἦ
» εὐσημοσύνη πρὸς τὰ ἦθη. Μαρτυρεῖ τὸ
» πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ ἑαυτὸν σέβασον.

ΕΝΩ ἡμέραν τιὰ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς κωμοπόλε-
ως ἐφυστούμεν μικροὺς πλατάνους ὑπὸ τῆς ἐδηγίας

Ρεθύμιος.
1894

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αἴθρ. ἀριθ. 65.525
Χροσιολ. Εἰσαγ. 9-9-2009
Εἰδικότης ΕΚΟ. Κρήτης
Ἀριθ. 379.494.954

/ANA

καὶ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἀγαθοῦ Γεροστάθου, οἱ συμμαθηταὶ μας Πέτρος καὶ Νικόλαος κατελάσπωσαν καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖράς των.

Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς τὴν βρύσιν τῆς πλατείας, ἔβου νίψας καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν συνήθη καθαριότητα, ὁ δὲ Νικόλαος ἐθεώρησεν εὐκολώτερον νὰ σπογγίσῃ καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖράς του μὲ τὴν ἄκραν τοῦ ἐνδύματός του.

Ὁ Γεροστάθης ὅστις παρετήρησε ταῦτα, ἀντὶ νὰ ἐπιπλήξῃ τὸν μικρὸν Νικόλαον, περιωρίσθη νὰ ἐπαινέσῃ ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν Πέτρον ὡς φίλον τῆς καθαριότητος,

—Εὖγε, φίλε Πέτρε, τῷ εἶπε, χαίρω πολὺ βλέπων ὅτι ἀγαπᾷς τὴν καθαριότητα, προτιμῆσας νὰ νιφθῆς παρὰ νὰ μεταφέρῃς τὴν λάσπην ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπόν σου εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ἐνδύματός σου.

Ἡ καθαριότης εἶναι ἡ φίλη μου ἐκείνη ἢ λευκότης ὡς ἡ χιών, τὴν ὁποίαν ἐκ νεότητός μου ἠγάπησα, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστῶ κατὰ μέγα μέρος τὴν σωματικὴν μου ὑγείαν ὡς ἄλλοτε σᾶς εἶπα.

—Καὶ ἐγὼ, ἐπρόσθεσεν ὁ Πέτρος, προσπαθῶ νὰ εἶμαι πάντοτε καθαρὸς, διὰ νὰ μὴ με ἀηδιάζωσιν ἔσοι μὲ βλέπουν· ἀλλὰ δὲν ἐννοῶ πῶς ἡ καθαριότης δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὴν ὑγείαν.

—Ἐξακουλούθησε πάντοτε, φίλε Πέτρε, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Γεροστάθης, νὰ εἶσαι καθαρὸς κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι θέλεις δι-

επιτηρήσει οὕτω καὶ τὴν καλὴν σου ὑγίαν. Ἡ καθαρι-
 ῶτης δὲν χρησιμεύει μόνον διὰ νὰ μὴ μᾶς ἀηδιάζωσιν
 αἱ ἀνθρώποι, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς προφυλάττῃ ἀπὸ
 πολλὰς ἀσθενείας· διὰ τοῦτο μὲ ἀρέσκει νὰ τὴν ὀνο-
 μάζω στολισμὸν ὑγιεινόν, διότι καὶ μᾶς στολί-
 ζει καὶ τὴν ὑγίαν μας προφυλάττει. Παρεκαλέσαμεν
 τότε τὸν καλὸν γέροντα νὰ μᾶς ἐξήγησῃ ποίαν σχέ-
 σιν ἔχει ἡ καθαριότης μὲ τὴν ὑγίαν· ὁ δὲ Γεροστάθης
 μᾶς εἶπε τὰ ἑξῆς.

ΣΧΕΣΙΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΥΓΙΑΝ.

α Ἡ ἀκλιροσία εἶναι ἀσύγνωστος, ὅπου ὑπάρχει
 » ὕδωρ δύναται τις νὰ ἦναι καθαρὸς».

« Πρὸς ὑγίαν, τῶν ἀνθρώπων, δύο πρὸ πάντων
 » εἰσὶν ἀναγκαῖα, τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ἀήρ. Καὶ διὰ τοῦ-
 » το ὁ Θεὸς ἐνέθηκεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ἔδωκεν ἡ-
 » μιν καὶ ἀρθροῖαν ὑδάτων. Ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐνεργεῖ-
 » ται διὰ τῆς εἰσπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς τοῦ ἀέρος· καὶ ἂν
 » παύσῃ πρὸς ὀλίγας στιγμὰς ἡ λειτουργία αὕτη, ὁ
 » ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ζήσῃ. Ὁ ἀήρ εἰσδύων εἰς
 » τοὺς πνεύμονας, καθαρίζει τὸ αἷμα, τὸ συρρέον ἐκεῖ
 » ἐκ τῆς καρδίας καὶ ἐνεργεῖ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν
 » θρέψιν διὰ καθαροῦ αἵματος. Ὁ ἀήρ καθίστησι τὰ
 » μέλη τοῦ ἀνθρώπου κοῦφα (1) καὶ εὐκίνητα, ἐπιχεῖ
 » εἰς τὰς νευρακωμένας αἰσθήσεις ζωηρότητα, καὶ
 » μεθίει ἡμᾶς ὑπ' ἡδονῆς ἀνεκφράστου. Ὁ ἐγειρόμε-

1) Ἐλαφρά.

» νος πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἵνα μεταβῆ εἰς τὸν
 » ἀγρόν, καταλαμβάνεται ὑπὲρ εὐφροσύνης καὶ αἰσθά-
 » νεται, ὅτι ἀναγεννᾶται καὶ λαμβάνει ζωὴν νέαν
 » καὶ ἰσχυρὴν μείζονα.

« Ἄλλ' ὁ ἀήρ, ἵνα ἦ ὠφέλιμος, πρέπει νὰ ᾔνε κα-
 » θαρός· ἀλλὰ καθαρός ἀήρ ὑπάρχει ἐν τόπῳ καθαρῷ,
 » καὶ ἐνθα αἱ ἄνθρωποι καὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὰς οἰ-
 » κίας τῶν εἰσὶ καθαροί. Ὁ ἀήρ μολύνεται, ὅταν διέρ-
 » χηται δι' ἐλῶν, ⁽¹⁾ δι' ἀκαθαρσιῶν καὶ ἄλλων βρωμε-
 » ρῶν τόπων. Ἐκ τῶν ἀκαθαρσιῶν ἐξατμίζονται μύ-
 » ρια ἀφανῆ καὶ ἀκάθαρτα, τὰ ὅποια ἐνούμενα τῷ
 » ἀέρι, μολύνουσιν αὐτόν· ἀναπνεομένου δὲ τοῦ ἀέρος
 » μεμολυσμένου, μολύνεται τὸ αἷμα ἡμῶν καὶ ἐν ἡ-
 » μῖν σωρεύονται πολλαὶ ἀκαθαρσίαι, γεννῶσαι τὴν
 » καχεξίαν ⁽²⁾ τοῦ σώματος καὶ παράγουσαι τὰς ἀσθε-
 » νείας. Οἱ πυρετοὶ καὶ αἱ ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι, αἵτι-
 » νες ἐν καιρῷ τοῦ θέρους ἐπιπολάζουσιν ἐν τῷ χωρίῳ,
 » προέρχονται ἐκ τῆς ἐλλείψεως καθαρῦ ἀέρος. Ὁ
 » ἀήρ λοιπόν, ἵνα ἦ ὑγιής· πρέπει νὰ μὴ ᾔνε μήτε
 » ὑγρὸς μήτε μεμολυσμένος. Ἡ γῶρα ἢ ἔχουσα ἔλη,
 » καὶ ἐν γένει λιμναῖα ὕδατα, δὲν δύναται νὰ ἔχη κα-
 » θαρὸν ἀέρα, καὶ πάλιν ὁ ἀήρ τῶν χωρίων εἶνε κα-
 » θαρώτερος τοῦ τῶν πόλεων. Ἐν ταῖς πόλεσιν αἱ
 » ἀκαθαρσίαι καὶ αἱ ἀναθυμιάσεις εἰσὶ πλείονες τῶν ἐν
 » τοῖς χωρίοις. Ὅπου ζῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ πολλοὶ ἄν-
 » θρωποι, ὁ ἀήρ μολύνεται εὐκολώτερον καὶ ταχύτε-
 » ρον. Διότι ὁ ἀήρ μολύνεται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀκα-

(1) βέλτος. (2) Κακὴ κατάστασις τοῦ σώματος.

» θαρσιῶν καὶ ἀναθυμιάσεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκπνο-
 » ῆς. Ὁ ἄνθρωπος ὁδηλαδὴ ἀναπνέων κρατεῖ ἐν τοῖς
 » πνεύμασιν αὐτοῦ πρὸς καθαρισμὸν τοῦ αἵματος τὸ
 » χρήσιμον πρὸς τὴν ζωὴν μέρος τοῦ ἀέρος, ὅπερ ἐστὶ
 » τὸ ὀξυγόνον, καὶ ἀποβάλλει τὸ ἄχρηστον. Διὰ τοῦτο,
 » ὅπου ζῶσι πολλοὶ ἄνθρωποι ἐν τόπῳ στενωῷ, δὲν ὑ-
 » πάρχει ὑγίεια, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀήρ τῶν χωρί-
 » ων, ἕνεκα τῆς ὀλιγανθρωπίας εἶνε καθαρώτερος καὶ
 » ὑγιηρότερος. Ὅπως δὲ ὁ ἀήρ ἦνε καθαρὸς καὶ ὑγι-
 » ηρός, συντείνουσι προσέτι καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς θέ-
 » σεως, καὶ ἡ πληθὺς τῶν δένδρων καὶ ἡ γειτόνευσις
 » τῶν δασῶν· ὁ ἀήρ ὡσαύτως τῆς θαλάσσης εἶνε κα-
 » θαρὸς καὶ λίαν συντελεστικὸς πρὸς ὑγίειαν.

« Κατὰ δεύτερον λόγον τὸ ὕδωρ ἐστὶ τὸ ἕτερον στοι-
 » χεῖον τὸ συντηροῦν τὴν ὑγίειαν τῆμων, καὶ διὰ τοῦτο
 » ὁ Θεὸς ἀφθόνως ἐχορήγησεν αὐτὸ τοῖς ἀνθρώποις.
 » Κατ' ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς τὸ ὕδωρ καλύπτει τὴν
 » γῆν κατὰ τὰ δύο τρίτα, ἐντὸς δὲ λεκανῶν ἀπεράν-
 » των καὶ δεξαμενῶν εὐρυτάτων ἀποτελεῖ τοὺς ὠκε-
 » ανούς, τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας· κατερχόμενον
 » δ' ἐκ τῶν ὀρέων καὶ διασχίζον μὲγα ἢ μικρὸν μέρος
 » γῆς παράγει τοὺς ποταμούς, καὶ τοὺς ρύακας· εὐ-
 » ρίσκεται ἀφθονώτατον ἐντὸς τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν ἀτ-
 » μόσφαιραν. Τὸ ὕδωρ χρησιμεύει πρὸς καθαρισμὸν τοῦ
 » σώματος· ἄνευ αὐτοῦ βεβαίως δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ
 » διατηρήσωμεν καθαριότητα οὔτε ἐν ταῖς οἰκίαις ἡ-
 » μῶν, οὔτε ἐν τοῖς νδύμασιν, οὔτε ἐν τοῖς σώμασιν.
 » ἵνα δὲ ἐννοήσητε πόσον συντελεῖ τὸ ὕδωρ πρὸς ὑγι-

» αν, χρειάζεται να ειπω βραχεία τινά. Ἐντός τοῦ
» σώματος ἕνεκα τῶν τροφῶν καὶ ἄλλων αἰτιῶν σταθ-
» μεύουσιν ἄτμοι οὐ μόνον ἄχρηστοι, ἀλλὰ καὶ λί-
» αν βλαβεροί, ἂν μὴ ἐξέλθωσιν ἐξ αὐτοῦ. Ἡ πρό-
» νοια τοῦ Θεοῦ ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ, ἐκτός ἄλλων
» τροφῶν τοῦ ἀποβάλλειν τὰ περιττά καὶ ἄχρηστα καὶ
» τοὺς πόρους τῆς ἐπιδερμίδος. Ἡ ἐπιδερμὶς εἶνε πο-
» ρώδης· διὰ τῶν ἀρανῶν δ' αὐτῆς πόρων ἐξέρχονται
» οἱ ἄτμοι οἱ τοσοῦτον φθοροποιοὶ τῇ σωματικῇ συν-
» στήρσει. Ἐξέρχονται διὰ τῆς λειτουργίας, ἧτις
» ἐπειδὴ δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, κα-
» λεῖται ἄδηλος διαπνοή. Ὅταν λοιπὸν οἱ πόροι
» τῆς ἐπιδερμίδος ὡσι κεκλεισμένοι ὑπὸ ἀκαθαρσίας,
» δὲν γίνεται εὐκόλως ἡ ἐξάτμισις αὕτη τῶν ἐσωτε-
» ρικῶν ἐπιπλασθῶν ἀτμῶν. Το ὕδωρ λοιπὸν χρησι-
» μεύει, ἵνα διατηρῶμεν ἐν καθαρῇ καταστάσει τὸ
» σῶμα καὶ διευκολύνωμεν τὴν ἀδηλον διαπνοήν».

Ἡ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΣ.

Ἡ καθαρὴ εἶνε ἡ καλλίστη τῶν στολῶν,
Καὶ κατὰ τῆς ἀσθιείας εἶνε μέγας προμαχὼν.

Ὁ δὲ ρυπαρὸς τὸ σῶμα ἔχει ρυπαρὰν ψυχὴν.
Καὶ ἀνήκει εἰς τῶν χοίρων τὴν ἀκαθαρσον φυλὴν.
A. Μελας.

Ἡ ΜΗΤΗΡ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΔΡΕΙΑΣ.

« Τῆς διασκεδάσεως πρέπει νὰ πρηνῆται ἡ ἐργασία,
» καθὼς τῆς ἀναπαύσεως ἡ ἀσκησις».

ΕΞΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ἡμέραν τινά ἀπὸ τὸ σχολεῖον ἄ-

πηγήσαμεν ἐμβαίνοντα εἰς τὴν αὐλὴν τὸν Γεροστάθην συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ξυλουργοῦ τῆς κωμοπόλεως, ὅστις ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ διάφορα ξύλα πελεκημένα, κοντάρια καὶ στύλους.

Ἔλα αὐτὰ παράδοξα μᾶς ἐφάνησαν καὶ τὴν περιέργειάν μας ἐκίνησαν ὅθεν περικυκλώσαντες τὸν ἀγαθὸν Γέροντα ἠρωτήσαμεν αὐτόν, εἰς τί θέλουν χρησιμεύσει τὰ ξύλα, τὰ κοντάρια καὶ οἱ στύλοι.

Ὁ δὲ Γεροστάθης ἀπεκρίθη, ὅτι, ἀφοῦ μᾶς ἐσυμφιλίωσθε μὲ τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ τὴν καθαριότητα, ἐτοιμάζεται νὰ μᾶς συμφιλιώσῃ καὶ μὲ τὴν φύλῃν του τὴν καλουμένην Σωμασκιάν, ἣτις εἶναι ἡ μήτηρ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἀνδρείας, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν τῶν ξύλων καὶ τῶν στύλων θέλομεν γνωρίσει τὴν φύλῃν του ταύτην.

Ἡ ἀπάντησις του Γέροντος δὲν εὐχαρίστησε τὴν περιέργειάν μας· ἐζητήσαμεν λοιπὸν νέας ἐξηγήσεις· ἀλλ' ἐκεῖνος μᾶς εἶπεν, ὅτι τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν θέλομεν ἐννοήσει τὰ πάντα.

Τὴν ἐπιούσῃν εἶδομεν τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου ἐστρωμένην μὲ ἀρκετὴν ἄμμον, καὶ διαφόρους στύλους καὶ ξύλα στερεωμένα ἐντὸς τῆς αὐλῆς· ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἐννοήσαμεν πρὸς τί ἔλα ταῦτα. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ὁμῶς τῶν μαθημάτων ὁ Γεροστάθης, ὅστις μᾶς ἐπερίμενον εἰς τὴν αὐλὴν, μᾶς εἶπεν, ὅτι τὸ μὲν ὀνομάζεται μονόζυγον, τὸ δὲ δίζυγον, τὰ δὲ ἴσσοι καὶ ἀναβάθραι, καὶ συγχρόνως μᾶς ὑπέδειξε διαφόρους κινήσεις, στροφὰς καὶ γυμνάσματα ἐπ' αὐ-

τῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο ν' ἀναπτύξωμεν καὶ νὰ ἐνδυναμώσωμεν τοὺς μυῶνας, καὶ νὰ καταστήσωμεν ὅλον τὸ σῶμα εὐλύγιστον, ἐλαστικόν, εὖρωστον καὶ ὑγιές.

Τὰ διασκεδαστικώτατα αὐτὰ μαθήματα τῆς γυμναστικῆς εἰς ἄκρον μᾶς εὐχαρίστησαν, καὶ ὁ ἐνθουσιασμός μας ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ Γέροντος ἐκορυφώθη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Πολὺ ὁ ἐχάρημεν καὶ ὅτε τὸν ἠκούσαμεν νὰ μᾶς προσκαλῆ τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν του, διότι ἤμεθα βέβαιοι ὅτι ἤθελε μᾶς διηγηθῆ εὐχάριστόν τι. Ἴδου δὲ ἐν συντόμῳ ὅ,τι ἐνθυμούμαι ἐκ τῶν ἔσων κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην μᾶς εἶπε περὶ σωμαστικίας.

Ο ΣΟΛΩΝ ΚΑΙ Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ.

« Ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἄσκησις εἰσὶ πρὸς τὸ σῶμα
 » ὅτι ἡ μελέτη καὶ ἡ ἐπιμέλεια πρὸς τὴν ψυχὴν.
 » Ἐνισχύουσι καὶ κηθιστώσιν αὐτὸ ἱκανῶν μεγάλων
 » πραγμάτων».

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καλῶν, ἤρχισεν ὁ Γεροντάκης, τὰ ὁποῖα οἱ νεώτεροι Εὐρωπαῖοι ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἶναι καὶ ἡ Γυμναστικὴ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν γυμναστικὴν ὡς τὸ πρῶτιστον μάθημα παντὸς καλῶς ἀνατρεθαιμένου Ἑλληνόπαιδος. Εἰς τὰ γυμνάσια τῶν οἱ παῖδες καὶ οἱ νέοι καὶ εἰς τοὺς δημοσίους ἀγῶνας οἱ ἄνδρες, ἐγύμναζον πάντοτε τὰς σωματικὰς τῶν δυνάμεις, τρέχοντες πεζοί, ἑφιπποὶ ἢ ἐφ' ἀμάξης, παλαιόντες, πηδῶντες, ῥί-

πτοντες δίσκον ἢ ἀκόντιον, καὶ κατὰ διαφόρους ἄλλους
τρόπους ἐξασκούμενοι.

Ὁ Σόλων, ὅστις διὰ τῶν φρονίμων νόμων του ἐ-
φρόντισε πρὸ πάντων περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων,
ἐσύστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν γυμναστικὴν ὡς ἀναγκαϊό-
τατον μάθημα πρὸς μόρφωσιν πολιτῶν ὑγιῶν, ἀν-
δρείων καὶ μεγαλοψύχων. Τὴν ἐπιτήρησιν δὲ τῆς δι-
αγωγῆς τῶν νέων καὶ ὄλων τῶν πολιτῶν ἀνέθεσεν εἰς
τὸ σοφὸν δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ἐν τῶν γραῶν δὲ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἦτο τοὺς μὲν
εὐπόρους νέους νὰ προτρέπη εἰς ἱππασίαν, εἰς κυνήγια,
εἰς γυμνάσια καὶ εἰς ἄλλας σωμαστικὰς, ὅπως καὶ τὴν
ἀργίαν ἀποσεύγῃσι, καὶ τὰ σώματά των καθιστῶσιν
ὑγιῆ καὶ ἀνδρεία· τοὺς δὲ πτωχοὺς καὶ ἀργοὺς νὰ ἀ-
πασχολῆ εἰς ἐργασίαν τινά, ἥτις καὶ τὰ σώματά των
ἐγύμναζε, καὶ ἀπὸ τὰ δλέθρια κακὰ τῆς ὀκνηρίας καὶ
τῆς πτωχείας ἐπροφύλαττεν αὐτοὺς.

Τὸ ἄσμα τῆς γυμναστικῆς.

Ἡ γυμναστικὴ κορτύνει.	Καὶ ἴσσοι μικροὶ, μεγάλοι,
Σῶμα ἀνδρῆζει καὶ ψυχὴν.	Ζήτω ἡ γυμναστικὴ.
Τίς μακρὰν αὐτῆς θά μείνη;	
Παιδὲς κόμειτε ἀρχὴν.	Ἄς ποιήσωμεν τὸ σῶμα·
	Ῥωμαλέον, δυνατὸν·
Ἄναδάθρ' ἐδῶ καὶ κάλοι.	Ἡ πατρίς ἡμῶν ἀκόμα.
Κρικκοί, διζυγοὶ ἐκεῖ,	Χρῆζει νέων δυνατῶν.

Ἄλεξ. Κατακουζινός.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

« Ἡ πείνα βλέπει μὲν πρὸς τὴν θύραν τοῦ φιλοπόνου
ἢ ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ εἰσέλθῃ ».

Τὴν ἐπομένην Κυριακὴν, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, διηυθύνθημεν, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Γεροστάθου, εἰς τὴν οἰκίαν του· ἐκεῖ ἤλθον καὶ τινες τῶν γερρόντων, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰς ἐορτὰς ἐπισκέπτοντο τὴν εὐεργέτην τῆς κωμοπόλεως.

Ἀροῦ δὲ φιλοφρόνως ὑπεδέχθη ὁ ἀγαθὸς Γέρον καὶ μεγάλους καὶ μικρούς, καὶ πρὸς ἕκαστον εὐπροσηγόρως ἀμίλησεν, ἐγένετο λόγος μετὰξὺ ἄλλων καὶ περὶ τῶν μεγίστων ὀφελειῶν τῆς ἐργασίας. Ὁ δὲ Γεροστάθης μᾶς εἶπεν.

— Πραγματικῶς λαμπρὸν εἶναι τὸ θέμα καὶ θέλω σᾶς διηγηθῆ ἱστορίας τινάς, αἱ ὅποιοι θέλουσι σᾶς δαίξει, ὅτι οἱ ἀληθῶς μεγάλοι ἄνδρες ἠγάπων τοὺς κόπους καὶ τὴν ἐργασίαν καὶ δὲν ἐντρέποντο ποτὲ ἐργαζόμενοι. Τα καλὰ κόπωμα ἔναι, ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοί μας· καὶ βεβαίως οὐδεὶς ἠδύνατο οὔτε δύναται νὰ γείνη εὐτυχής, μέγας καὶ ἐνδοξός, ἄνευ κόπου, ἄνευ φιλοπονίας. Μόνον οἱ κακοήθεις καὶ μογθηροὶ προτιμῶσι τὰ καπηλεῖα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν δὲν αἰσχύνονται ἔλωσι κατασηπόμενοι εἰς τὰ καφενεῖα καὶ γινόμενοι οὕτως ὀχληρὰ βάρη καὶ ἐπικίνδυνα μολύσματα εἰς τοὺς συμπολίτας καὶ εἰς τὴν πατρίδα των. Ἐξηκολούθησε δὲ διηγούμενος τὰ ἐξῆς.

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ.

α Ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀηδία οὐδέποτε διέρχονται
 » τὴν αὐτὴν ὕβραν».

Εἰς τὴν αὐτοκράτορα Πέτρον χρεώσται ἡ Ρωσία τὸ σημερινὸν μεγαλεῖόν της τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς τέχνας της, καὶ δι' αὐτὸ δικαίως ἐπωνομάθη Μέγας ὁ αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος. Ἀναθὰς περὶ τὸ δέκατον ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, ἠθέλησεν ὄχι μόνον νὰ κυβερνήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ πολιτίσῃ τοὺς τότε βαρβάρους καὶ ἀμαθεῖς ὑπηκόους του. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπεράσισε νὰ διδαχθῇ πρῶτος αὐτός, διὰ νὰ διδάξῃ ἔπειτα τοὺς λαοὺς του. Ὄθεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος Τιμιερμαν μετέδῃ πρὸ 1696 εἰς τὰ ἐργαστήσια τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἐργαζόμενος ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης ἐδιδάχθη τὴν ξυλουργίαν, τὴν σιδηρουργίαν, ναυπηγίαν, ναυτικὴν, ὀχυρωματικὴν καὶ ἄλλας ἀναγκαίας εἰς τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος του τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

Ἐξύπνα δὲ πάντοτε πρὸ ἑνωρίς, ἤναπτε μόνος τὴν ἐστίαν του, καὶ πολλάκις ἐμαγεύετο μόνος τὸ λιπὸν φαγητόν του. Ζῶν δὲ ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης [ὑπεβάλλετο εὐχαρίστως εἰς ὅλας τὰς βαρεῖας τῶν ἐργασιῶν ὑπηρεσίας. Καὶ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἅπαντες ἐγνώριζον ὅτι ὁ ἐπιμελὴς ἐκεῖνος ἐργάτης ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας. Ἀλλ' ὁ ἀληθῶς μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ δὲν ἐντρέπετο ποσῶς ἐργαζόμενος καὶ κοπιᾶζων ἐκ' ἀγαθῶ τῆς πατρίδος του.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐσυνειθίζεν ὁ μέγας Πέτρος νὰ ἐπισκέπτηται ὅλα τὰ ἐργοστάσια καὶ τεχνουργεῖα τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἐπεσκέφθη λοιπὸν καὶ τὸ πλησίον τῆς Μόσχας σιδηρουργεῖον τοῦ Μύλλερ· ἠθέλησε δὲ ἐντὸς τοῦ σιδηρουργεῖου τούτου νὰ ἐργασθῆ καὶ αὐτὸς ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης, διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ὑπηκόους του, ὅτι ἡ ἐργασία ὄχι μόνον τοὺς ἀπλοῦς πολίτας δὲν ἀτιμάζει, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὺς τοὺς αὐτοκράτορας.

Ἐργασθεὶς λοιπὸν ἡμέρας τινὰς καὶ σφυρηλατήσας σίδηρον 18 πουτίων βάρους, ἐπαρουσίασεν αὐτὸν εἰς τὸν Μύλλερ καὶ ἐζήτησεν ὡς ἐργάτης τὴν πληρωμὴν τῶν κόπων του. Λαβὼν δὲ τὴν ἀντιμισθίαν του, ἠγόρασεν ἀμέσως ἓν ζευγὸς ὑποδήματων· καὶ τὰ ὑποδήματα ταῦτα δεικνύων συχνάκις εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἔλεγεν, ὅτι ποτὲ δὲν ἐγάρη ὑποδήματα ὅσον αὐτά, καὶ ὅποια ἀπέκτησε διὰ τοῦ ἰδρώτος τοῦ προσώπου του.

Ο ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΔΕΚΑΝΕΥΣ

« Ὁ Θεὸς ἔτιξε τὴν ἐργασίαν φύλακα τῆς ἀρετῆς ».

Ἐνῶ διήρκει ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἀγγλαμερικανῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, εἰργάζοντο ἡμέραν τινὰ εἰς τι θυρῶμα ἑλίγοι Ἀγγλαμερικανοὶ στρατιῶται ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ δεκανέως των· προσπαθοῦντες νὰ ὑψώσωσι στυλὸν βαρύτερον, ὑπερβολικὰ ἐκοπίαζον. Ἄλλ' ὁ δεκανεὺς, ἀντὶ νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς διὰ τῶν χειρῶν

του, ἐπρότρεπεν αὐτούς εἰς τὸ ἔργον των διὰ τῶν ἐν-
βαρυνητικῶν μόνον φωνῶν του.

Ἄγνωστος δὲ διαβάτης παρατήρων ταῦτα πάντα,
ἔρωτᾷ τὸν δεκανέα, διὰ τί δὲν βοηθεῖ καὶ διὰ τῶν χει-
ρῶν του τοὺς κοπιᾶζοντας στρατιώτας πρὸς διευκόλυν-
σιν τῆς ἐργασίας. Ἄλλ' ὁ δεκανεὺς ὑπερηφάνως ἀπο-
κρίνεται·—Καὶ δὲν βλέπεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι δεκανεὺς;
—Συγχωρήσατέ μοι, λέγει ὁ ἄγνωστος, κλίνων τὴν κε-
φαλήν του ὑποκλινέστατα· δὲν παρετήρησα τὸν βαθ-
μὸν σας·—Καὶ πετῶν ἀμέσως τὸ σκιάδιον καὶ τὸ ἐ-
πανωρόριόν· του, ἀρχίζει αὐτὸς νὰ βοηθῆ τοὺς στρατι-
ώτας εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ στύλου. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἔργον
διὰ τῆς ἰσχυρᾶς συνδρομῆς του ἐπερατώθη, ἐνθουθεῖς καὶ
ἀποχαιρετῶν μὲ σέβας τὸν δεκανέα, εἶπε πρὸς αὐτόν.

—Ὅσακις, κύριε δεκανεῦ, ἔχετε ἀνάγκην βοηθοῦ
δι' ἐργασίαν τινὰ βαρεῖαν, δύνασθε νὰ προσκαλῆτε ἐ-
λευθέρως τὸν γενικὸν ἀρχηγόν σας, τὸν στρατηγόν
Οὐασιγκτῶνα, ἐγὼ δὲ προθύμως θέλω τρέχει εἰς βοή-
θειάν σας.

Κατησχυμμένος καὶ ἐμβρόντητος ἔμεινεν ὁ δεκανεὺς
ἐνώπιον τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ τῆς Ἀγγλοαμερικανικῆς
ἐπαναστάσεως.

Μικρὸς καὶ ἀσήμαντος ὁ δεκανεὺς, ἀπέφευγε τὸν κό-
πον καὶ δὲν κατεδέχετο τὴν ἐργασίαν· ἀλλ' ὁ μέγας
Οὐασιγκτῶν οὔτε τὸν κόπον ἐφοβείτο, οὔτ' ἐντροπήν
ἀλλὰ χρέος ἐνόμιζε τὸ νὰ μεταχειρίζηται εἰς ἐργασίαν
τὰς χεῖρας. τὰς ὁποίας διὰ νὰ ἐργάζηται τῷ ἐχάρισεν
ὁ Θεός.

Τοιοῦτος ὦν ὁ Οὐασιγκτὼν ἀνεδείχθη μέγας καὶ ἐνδοξος, λατρευόμενος ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του καὶ θαυμαζόμενος πρὸς πάντων. Αὐτὸς διηύθυνε τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῆς πατρίδος του, ἐλευθερώσας δὲ καὶ κυβερνήσας αὐτὴν διὰ τῆς ἀνδρείας, τῆς φρονήσεως καὶ τοῦ καθαρῶ πατριωτισμοῦ του, δικαίως ἐπωνομάσθη μέγας πολίτης τῆς Ἀμερικῆς καὶ πατὴρ τῆς πατρίδος του.

Ο ΕΠΙΛΕΙΜΩΝΔΑΣ ΤΕΛΕΑΡΧΟΣ.

« Ἡ φιλοτιμία τοῦ νὰ ἦναι τις πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ
» πλεονεκτήσει εἰς τὴν ἐπαινετή. Ἡ δεικνύουσα τοῦ νὰ ἦναι τις
» πρῶτος ἐν τῷ οἴκῳ ἐπαγγέλλεται ἰσοδυναμεῖν πρὸς
» σκυρὸν τιμῆς ».

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀληθῶς μεγάλοι ἐκ τῶν προγόνων μας δὲν ἐροβοῦντο τὸν κόπον, δὲν ἐντρέποντο τὴν ἐργασίαν. Ὁ ἀρχαιότερος μετὰ τὸν Ὀμηρον ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἡσίοδος, ἐδίδασκε τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐργασίαν, ψάλλων

Ἄτιμος εἶν' ἡ ἀργία,

Ἐντιμος ἡ ἐργασία.

Καλλοὺς δὲ χρόνους μετὰ τὸν Ἡσίοδον ὁ φιλόπατρις ῥήτωρ τῶν Ἀθηνῶν Ἰσοκράτης ἐπανελάμβανε τὴν αὐτὴν ἰδέαν, κηρύττων, ὅτι ἡ ἀρετὴ τὴν μὲν ὀκνηρίαν θεωρεῖ ἀξιοκατήγορον, τὴν δὲ ἐργασίαν ἀξιάπαινον. « Τὸν μὲν ὀκνον ψόγον, τὸν δὲ πόνον ἔπαινον ἡγεῖται ἡ ἀρετὴ ».

Ὁ μέγας πολίτης τῶν Θηβῶν Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ἀνεφάνη ὁ μεγαλείτερος στρατηγὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ποτὲ δὲν ἐροβήθη τὸν κόπον, ποτὲ δὲν ἐντράπη τὴν ἐργασίαν, ὅσον εὐτελής καὶ ἂν ἦτο. Ἐγνωρίζεν ὁ Ἐπαμεινώνδας τὸ τοῦ Εὐριπίδου. Οὐδεὶς ὀκνηρὸς ἀνεφάνη ἐνδοξὸς διὰ τῶν κόπων γεννᾶται ἢ ὀδῆα. «Οὐδεὶς, ὦν ῥάθυμος, εὐκλεῆς ἀνὴρ, ἀλλ' οἱ πόνοι γεννῶσι τὴν εὐανδρίαν».

Φθονεροὶ τινες ἐχθροὶ τοῦ ζηλοστυποῦντες τὴν μεγάλην του δόξαν, ἐπέτυχον διὰ τῶν βραδιουργιῶν των νὰ ἐκλεχθῆ πρὸς περιφρόνησιν τελέαρχος, ἤγουν ἐπιστάτης τῶν δημοσίων ὁδῶν.

Ἄλλ' ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας δὲν ἠγανάκτησε, δὲν παρητήθη ἀπ' ἐναντίας προθύμως ἐδέχθη τὴν τελέαρχίαν,

Τοιοιουτρόπως δὲ ἐδίδαξε καὶ τοὺς συμπολίτας του Θηβαίους καὶ τοὺς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους του Ἑλληνας, πρῶτον, ὅτι ἕκαστος καλὸς πολίτης χρεωστὴ νὰ ὑπακούῃ προθύμως εἰς τὰς προσκλήσεις τῆς πατρίδος του· καὶ δεύτερον, ὅτι, καθὼς ἡ ὑψηλὴ θέσις δὲν τιμᾷ τὸν ἀναξίως κατέγοντα αὐτὴν, οὕτω καὶ ἡ μικρὰ δὲν ἀτιμᾷ τὸν ἀνώτερον αὐτῆς, ἀλλὰ τιμᾶται ὑπ' αὐτοῦ.

Πόσον εὐτυχῆς τῷ ὄντι ἡ πολιτεία ἐκείνη, τῆς ὁποίας τὰ διάφορα δημόσια ἐπαγγέλματα εἶναι ἐμπειροστευμένα εἰς ἀνδρας ἀνωτέρους τῶν θέσεών των!

Πόσον δὲ δυστυχῆς καὶ ἀθλία εἶναι ἡ πολιτεία ἐκείνη εἰς τῆς ὁποίας τὰς δημοσίας θέσεις διορίζονται ἄνθρωποι κατώτεροι τῶν θέσεών των!

Αὐτὰ μᾶς εἰδίδαξεν ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας, ὅστις, ἐνόσω ὑπάρχει ἱστορία εἰς τὸν κόσμον, θέλει μείνει ἀθάνατος μετὰ τῶν δύο ἐνδόξων θυγατέρων του, αἵτινες ἦσαν αἱ δύο λαμπραὶ του νύκαι εἰς τὰ Λεῦκτρα τῆς Βοιωτίας καὶ εἰς τὴν Μαντίνειαν τῆς Πελοποννήσου, ἔπου καὶ πληγωθεῖς ἔπεσε.

Καὶ ὁμοως, ἐπρόσθεσεν ὁ Γεροστάθης, ἐγὼ θεωρῶ τὸν μέγαν Ἐπαμεινώνδαν δυστυγῆ, διότι αἱ τότε περιστάσεις τῆς Ἑλλάδος τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀγωνισθῆ οὐχὶ ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἀλλὰ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἦσαν Ἕλληνες ὡς καὶ αὐτός.

Η ΔΥΣΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ.

« Ἡ ὀκνηρία εἶναι ὕδωρ σηπόμενον, μολυσματικὸν ἢ δικαφείρον καὶ φονεῦον· ἡ ἐργασία καὶ ταπεινοφροσύνη εἰσὶ ποταμοὶ φέροντες τὴν ζωὴν ὅθεν διέρχονται ».

Ὁ πατήρ τοῦ Μαυρικίου ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀπλοῦς ἐργάτης εἰς ἓν ὑφαντήριον τῆς Ἀγγλικῆς πόλεως Δέρβης· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμελείας, τῆς φιλοπονίας καὶ οἰκονομίας του, καὶ μάλιστα διὰ τινος ἐφευρέσεως τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρὸς βελτίωσιν τῆς τότε ὑφαντικῆς μηχανῆς, κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου ν' ἀποκαταστηθῆ ἰδιοκτῆτης καὶ ἐργοστασιάρχης μεγάλου ὑφαντηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἔπαυσεν ἐπιστατῶν καὶ ἐργαζόμενος μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ υἱὸς του Μαυρικίος, ἀφοῦ ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια

εις τὸ σχολεῖον, εἰργάζετο ὑπὸ τὸν πατέρα του εἰς τὸ ὑφαντήριον αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, κληρονομήσας, ὡς μονογενῆς υἱός, ὀλόκληρον τὴν πατρικὴν περιουσίαν, ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἀνοησία καὶ μάλιστα ἀπρεπὲς εἰς νέον ἔχοντα τὴσιν κατάστασιν καὶ ἴσχυράσαντα γράμματα εἰς τὸ σχολεῖον, νὰ ἐξακολουθήσῃ μετεργόμενος τὴν ὑφαντικὴν.

Ὅθεν, πωλήσας τὸ πατρικόν του ἐργοστάσιον, μετέβη εἰς τὴν πολυέξοδον πρωτεύουσαν τῆς Ἀγγλίας, τὸν Λονδῖνον, διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ ὡς εὐγενῆς εὐκατάστατος.

Ἀλλὰ μὴ γνωρίζων ὁ Μαυρίκιος νὰ διαχειρισθῆ τὴν χρηματικὴν του περιουσίαν, καθὼς ἐγνώριζε τὴν ὑφαντικὴν, κατήντησε διὰ τῆς πολυτελείας καὶ τῶν ἀνοήτων ἐξόδων, διὰ τῆς χαρτοπαιξίας καὶ ἄλλων τυχηρῶν παιγνιδίων, ὅχι μόνον τὴν περιουσίαν του ν' ἀπολέσῃ ἀλλὰ καὶ εἰς χρέη πολλὰ νὰ ὑποκύψῃ, ἐνεκα τῶν ὁποίων καὶ ἐφυλακίσθη.

Κατάκλειστος ἐν τῇ φυλακῇ, συνήλθεν ἐπὶ τέλους εἰς ἑαυτὸν καὶ ἐπέσθη, ἀλλὰ δυστυχῶς πολὺ ἄργά, ὅτι φρονιμώτερον καὶ ἀξιοπρεπέστερον ἤθελεν εἶσθαι, ἂν ἐξακολούθει ἐργαζόμενος τὴν ὑφαντικὴν, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος παρὰ πάντων.

Μετὰ διετῆ δὲ φυλάκισιν ἐλευθερωθεὶς ἐκ τῆς φυλακῆς ἐπανέρχεται εἰς Δέβην καὶ μετὰ πολλὰς παρακλήσεις κατορθώνει νὰ καταπέσῃ τὸν ἀγοραστήν τοῦ τεχνουργείου του νὰ τὸν προσλάβῃ ἐντὸς αὐτοῦ, οὐχὶ πλέον ὡς ἐργοστατιάρχην, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦν ἐργάτην ἐπὶ μετριωτάτῳ ἡμερομισθίῳ.

Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ συμβάν μαυθάνοντες παιδιόθεν εἰ
νέοι τῆς Ἀγγλίας προσκελλῶνται εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ
εἰς τὸ πατρικόν των ἐπάγγελμα, μὲ ὄλα τὰ πλούτη
τῶν γονέων των καὶ μὲ ἕσα γράμματα ἔμαθον αὐτοὶ
εἰς τὰ σχολεῖα.

Ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα καὶ ὄλα αἱ τέχναι, τέκνα
μου, ἐπρόσθεσαν ὁ Γερσοστάθης ἔχουν ἀνάγκην γραμ-
μάτων διὰ νὰ προσδεύσων.

Εἶδετε τὸν κηπὸν μου καὶ πολὺ σῆς ἤρασεν· ἀλλὰ
βεβαιωθείτε ὅτι, ἂν δὲν ἐγνώριζα ὀλίγα ἰταλικά καὶ
γαλλικά διὰ νὰ ἀναγνώσω βιβλία τινὰ περὶ κηπουρι-
κῆς, ὁ κηπὸς μου δὲν ἤθελεν εἶσθαι ὅποιον τὸν εἶδετε.
Ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία καὶ ὄλα αἱ τέχναι καὶ τὰ
ἐπαγγέλματα ἔχουν εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη τὰ βιβλία
των, τὰς εἰκονογραφίας των, τοὺς κανόνας των, καὶ
σπουδάζοντες καὶ μελετῶντες οἱ κτηματῖαι, οἱ κτηνο-
τρόφοι καὶ οἱ τεχνῖται, προσδεύουν καὶ καθ' ἡμέραν
τελειοποιῶνται, ὠρελοῦντες καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πα-
τρίδα των. Ἄς μὴ ζητῶμεν ποτέ, φίλτατα τέκνα
ν' ἀναδῶμεν ὑψηλότερα ἀρ' ὅσον δυνάμεθα, διότι ἄλλως
κινδυνεύομεν νὰ πέσωμεν, ἀντὶ συμπαθείας προκα-
λοῦντες γέλωτα καὶ περιφρόνησιν.

Ἄς συμμορφωνώμεθα μὲ τὰς περιστάσεις, μὲ τὴν
τύχην, μὲ τὴν θέσιν καὶ μὲ τὰς ἀνάγκας μας, τὰ δὲ
γράμματα, ἀντὶ νὰ μᾶς φουσκῶνωσι καὶ νὰ μᾶς ἀπο-
σπῶσιν ἀπὸ τὰ πατρικὰ ἔργα, ἃς μᾶς διδάσκωσι τὴν
ἀγάπην τῆς ἐργασίας καὶ ἃς μᾶς καθιστῶσιν αὐτὴν
γλυκυτέραν. Τὰ γράμματα τιμῶσι τὴν ἐργασίαν, δὲν
ἀτιμάζονται δὲ ὑπ' αὐτῆς.

Ο ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ.

Ο ΓΕΡΟΣΤΑΘΗΣ ΚΑΙ Ο ΥΠΗΡΕΤΗΣ ΤΟΥ.

α "Ινα ἀγαπήται τις πρέπει νά ἦ ἀγαπητός πᾶν-
» τος, καί ἔτι ὅταν πάσχη».

"Ότε τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπήγαμεν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ καλοῦ φίλου μας, εὔρομεν τὸ δωμάτιόν του εἰς μεγίστην ἀταξίαν. Ὁ Γεροστάθης ἴστατο κρατῶν τὰς χεῖράς του ἐντὸς λεκάνης γεμάτης ὕδατος· τὸ συνήθως κατάλευκον ἔνδυμά του ἦτο κατάμαυρον· κατερρυπωμένος ἐφαίνετο καὶ ὁ τάπητς τοῦ δωματίου του· ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἦσαν ἀτάκτως ἐρριμμένα δίσκος, ἀγγεῖον καὶ τεμάχια ποτηρίων καὶ πινακίων· κατηφῆς δὲ καὶ κατακόκκινος ὁ ὑπηρετής του προσεπάθει νὰ καθαρίσῃ τὸν τάπητα καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τὸ δωμάτιον.

— Ζήτησὲ πρῶτος Θεμιστοκλῆς! μᾶς εἶπε χαμογελῶν ὁ Γεροστάθης ἅμα μᾶς εἶδεν· ἀποῦ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ, ἔσωσε καὶ ἐμὲ σήμερον ἀπὸ τοῦ ἄλογον πάθος τοῦ θυμοῦ.

— Τί ἠκολούθησεν; ἠρωτήσαμεν· αὐτὸς δὲ μᾶς εἶπε·

— Πρὸ ὀλίγου μ' ἔφερεν ὁ ὑπηρετής τὸν καφέν· ἀλλὰ τόσον ἀπρόσεκτα ἐκράτει τὸν δίσκον, ὥστε ἔπεσεν ἀπὸ τὰς χεῖράς του ἐπάνω μου· ὁ βραστὸς καφῆς κατέκαυσε τὰς χεῖράς μου καὶ κατερρύπωσε καὶ τὰ ἔνδυματά μου καὶ τὸν τάπητα· τὰ δὲ πινακία καὶ ποτήρια κατασυνετρίφθησαν, ὡς βλέπετε.

Τὸ αἷμα ἀνέβη ἀμέσως εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ ἤμην ἔτοιμος νὰ θυμώσω καὶ εἰς τὸν θυμὸν μου νὰ προ-

φέρω ἴτως καὶ ἀτόπους καὶ ὑβριστικὰς λέξεις, ἴτως δὲ καὶ νὰ ξυλοκοπήσω τὸν ὑπηρετὴν μου καὶ νὰ συντρίψω οὕτω τὴν ἀθλίαν του κεφαλὴν· ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν σημερινὴν μου ἐπίσκεψιν εἰς τὸ σχολεῖόν σας ἐνθυμήθη ἀμέσως τὸ «πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ» τοῦ θεμιστοκλέους, καὶ ἐφελδοτιμήθη νὰ φανῶ γνήσιος ἀπόγονός του μιμούμενος τὴν ὑπομονὴν καὶ πραότητα του. Τοιοῦτοτρόπως κατώρθωσα ἀμέσως νὰ κρατήσω τὸν θυμόν μου καὶ ἄλλο τι δὲν εἶπα εἰς τὸν Εὐρυβιάδην ὑπηρετὴν μου παρὰ νὰ φέρῃ λεκάνην μὲ ψυχρὸν νερόν, διὰ νὰ δροσίσω τὸ ζεματισμένα μου δάκτυλα.

Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ.

« Ὁ θυμὸς ἐμπνέει αὐθάδεια καὶ ὤθει εἰς πράξεις
• δι' ἃς αἰσχύνεται τις καθ' ὅλον τὸν βίον».

Γώρα ἐνθυμοῦμαι, ἐξηκολούθησεν ὁ Γεροστάτης κρατῶν πάντοτε τὰς χεῖράς του ἐντὸς τῆς λεκάνης, ὅτι παρόμοιόν τι συνέβη καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ τοῦ ἐναρέτου Σωκράτους εἶχεν ὀργισθῆ ἡμέραν τινα κατὰ τοῦ ὑπηρετοῦ του· ἀλλὰ κυριεύσας τὸν θυμόν του κατώρθωσε μῆτε νὰ εἶπῃ μῆτε νὰ πράξῃ τι κατ' αὐτοῦ. Τοιαύτη ἦτο ἡ παραγγελία τοῦ φιλοσόφου τῆς Σάμου Πυθαγόρου, ὅστις ἐσυμβούλευε τοὺς ὀργιζομένους μῆτε νὰ λέγωσι μῆτε νὰ πράττωσι τι διαρχοῦντος τοῦ θυμοῦ αὐτῶν.

Ἐνῶ δὲ ὁ Πλάτων ἐκυρίευε τὴν ὀργὴν του, εἰσῆλθεν ὁ μαθητὴς τοῦ Ξενοκράτους· ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς

αὐτὸν τὸν παρακάλεσε νὰ δείρῃ αὐτὸς τὸν ὑπηρέτην του.

—Καὶ διατί δὲν τὸν δέρεις σύ; ἐρωτᾷ ὁ Ξενοκράτης

—Διότι εἶμαι θυμωμένος, ἀπεκρίθη ὁ σοφὸς Πλάτων, ὅστις γνωρίζων τὰ θλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς καὶ ἔλων τῶν παθῶν κατώρθωνε διὰ τῆς φρονήσεως καὶ αὐτὰ νὰ θαμάζῃ καὶ τὰ ἀποτελέσματά των νὰ προλαμβάνῃ.

Ὁ θυμὸς δὲν διαφέρει τῆς μέθης, ἐπρόσθεσεν ὁ ἀγαθὸς Γέρων. Καθὼς ἡ μέθη φθείρει τὴν υἰείαν, οὕτω καὶ οἱ θυμῶδεις διακινδυνεύουν καὶ καταστρέφουν πολλάκις καὶ τὴν υἰείαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των. Ὅσον δὲ καταφρονοῦν καὶ ἀποστρέφονται οἱ τίμιαι φιλήσυχοι τοὺς μεθύσους, ἄλλο τόσον βδελύττονται καὶ ἀποφεύγουν τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὸ ἄλογον πάθος τοῦ θυμοῦ.

Ὅταν θυμόνῃ τις, τὸ αἷμα ἀναβαίνει εἰς τὴν κεφαλὴν του· ἐπομένως τὸ πρόσωπον ἐξάπτεται καὶ ἐρυθριᾷ, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ γίνονται διάπυροι· τὰ μέλη τρέμουσιν ὡς ἐκ τῆς παραλυσίας τῶν νεύρων, ἡ καρδία πάλλλι σφοδρῶς καὶ ὁ ἐγκέφαλος σκοτιίζεται. Πολλοὶ δὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῆς παραλόγου ὀργῆς των ἀπέθανον ἀπόπληκτοι, ὡς μ' ἐβεβαίωσαν σοφοὶ ἰατροί. Ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ συμβῇ τοῦτο, ὁ ὀργίλος πάντοτε κινδυνεύει, χάνει πολλάκις διὰ παντὸς τὰς φρένας του ὡς ἐκ τῆς μεγάλης συρροῆς τοῦ αἵματος, τὴν ὁποίαν προξενεῖ ὁ θυμὸς εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἢ γίνεται ἡ καρδία του ἀνευρισματική, ὥστε οὐδέποτε οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας ἡσυχίαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν βιαίων αὐτῆς κινήσεων.

Ἐκτός δὲ τοῦ φυσικοῦ τούτου ἀποτελέσματος, ἐπει-
δὴ ὁ ὀργίλος καταντᾷ, ὡς καὶ ὁ μέθυσος, εἰς ἐξυβρίσεις
καὶ αἰκίας, εἰς ῥαβδισμούς καὶ εἰς φόνους, διὰ τοῦτο
παιδεύεται καὶ πολιτικῶς, ἐναγόμενος ὡς κακοῦργος
εἰς τὰ δικαστήρια, κατὰ δὲ τὸ βῆρος τοῦ πολυμηθέντος
ἐγκλήματος ὑποβάλλεται εἰς ποινὰς ἀπὸ ὀλιγοήμερου
φυλακίσεως μέχρι πολυετῶν δεσμῶν καὶ θανάτου. Ὁ
θυμῶδης ὅμως ἄνθρωπος κολάζεται καὶ ψυχικῶς εἰς
αἰώνας. Διὰ τοῦτο ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς πανταχοῦ
παρήγγελεν ἵνα μὴ ὀργιζώμεθα, καὶ ἐμακάριζε τοὺς
μὴ κυριευομένους ὑπὸ τοῦ δαιμονιώδους τούτου πάθους.
«Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονο-
μήσουσι τὴν γῆν».

Ο ΧΩΛΟΣ ΚΟΥΤΣΟΝΙΚΑΣ.

«Ἡ ἐκδίκησις εἶναι συνήθως σκληρὰ, φέρει συ-
χνὰ εἰς τὸ ἐγκλημα, καὶ ἐὰν διαφεύγη τεχνικῶς
τοὺς νόμους, δὲν διαφεύγει ὅμως τοὺς ἐλέγ-
χους τῆς συνειδήσεως ὁ χαμερπῶς καὶ σκληρῶς
ἐνεργήσας.»

Ἰδέτε τὸν συμμαθητὴν σας Κουτσονίκαν, ἐξηκολού-
θησε λέγων ὁ Γεροστάθης· εἶναι ὁ δυστυχὴς χωλὸς κα-
τὰ τὸν ἕνα πόδα, καὶ ὁ χειμῶν εἶναι δριμύς, ὑποφέρει
πόνους σφοδρούς καὶ ὀλοκλήρους ἡμέρας μένει κατάκοι-
τος εἰς τὴν κλίνην του.

Ποία ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν τῶν δυστυχιῶν τοῦ Κου-
τσονίκα; Ἴσως οὔτε αὐτὸς ἐνθυμεῖται τὴν αἰτίαν, οὔ-
τε σεῖς τὴν γνωρίζετε· ἐγὼ τὴν ἤκουσα ἀπὸ τὸν καλόν

του πατέρα, καὶ θέλω σᾶς τὴν εἰπεῖ, ἂν καὶ θέλετε λυπηθῆ ὅταν τὴν μάθητε· ἀλλὰ πολλάκις καὶ αἱ λύπαι μᾶς ὠφελούσιν, ὡς τὰ πικρὰ ἰατρικά,

Ἐκεῖνος εἶχε ἀδελφὸν μεγαλύτερον· ὅτε δὲ ἦσαν ἀμφοτέρω μικροί, ἔπαιζον ἡμέραν τινα τὸν δίσκον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας των. Ὁ Κουτσονίκας, ὢν μικρὸς καὶ ἀνόητος, ἤθελε νὰ ἐνοχλήῃ τὸν ἀδελφόν του, καὶ ὑπάγων ὀπισθὲν του ὁσάκις ἐκεῖνος ἐπρόκειτο νὰ ρίψῃ τὸν δίσκον του, ἔσπρωχνεν ἐξαίφνης τὸν βραχίονά του, διὰ νὰ ἀποτυγχάνῃ ἢ βολῇ τοῦ ἀδελφοῦ του. Εἰς μάτην ὁ ἀδελφός του ἐπέπληττε τὸν μικρὸν Κουτσονίκαν ἀγανακτῶν καὶ θυμόνων· ὁ πείσμων Κουτσονίκας, ἀντὶ νὰ ἡσυχάσῃ ἐπέμενεν ἐξάπτων ἔτι μᾶλλον τὴν ὀργὴν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅστις εἰς τὴν ἔξαψιν τοῦ θυμοῦ του ρίπτει μὲ ὄρμην τὸν ὁποῖον ἐκράτει δίσκον κατὰ τοῦ Κουτσονίκα, τὸν κτυπᾷ καὶ συντρίβει τὸ κόκκαλον τοῦ ποδός του.

Ἐκτοτε ὁ μὲν Κουτσονίκας ἔμεινε χωλὸς καὶ πάσχων, ὁ δὲ ἀδελφός του, ὅστις τὸν ἠγάπα ὑπερβολικά, ἠσθένησε, καὶ μετὰ τινος ἡμέρας ἀπέθανεν ἀπὸ φλόγῳσιν τοῦ ἐγκεφάλου, τὴν ὁποίαν, καθὼς εἶπον οἱ ἰατροί, τῷ ἐπροξένησεν ὁ ὑπερβολικὸς θυμὸς του.

Μετὰ τὴν διήγησιν ταύτην, ὁ μὲν συμμαθητής μας Κουτσονίκας συγκινηθεὶς ἐδάκρυσε, μαθὼν τότε πρῶτην φοράν, ὅτι εἶχε ποτε ἀδελφόν, ὅστις ἀπέθανεν ἐξ αἰτίας του· ἡμεῖς δὲ μελαγχολήσαντες ἐμείνομεν σιωπηλοὶ καὶ σκυθρωποί, ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ὑποκείμενος εἰς

τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ, τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις αἱ θλιβεραὶ συνέπειαι μᾶς κατετρόμαξαν.

—Μὴ λυπείσθε, παιδιὰ μου, συλλογιζόμενοι τὰς τρομερὰς συνέπειας τοῦ θυμοῦ, μᾶς εἶπε τότε ὁ Γέρων, ἐπειδὴ πολὺ εὐκόλον εἶναι νὰ τὰς προλαμβάνητε καὶ νὰ τὰς ἀποφεύγητε. Ἄρχεῖ, ἅμα συναισθανόμενοι ὅτε τὸ αἷμα ἀρχίζει ν' ἀναβαίνει εἰς τὴν κεφαλὴν σας, νὰ ἐνθυμησθε τὸν μέγα Θεμιστοκλέα, τὸν Πλάτωνα, τὴν συμβουλήν τοῦ σοφοῦ Πυθαγόρου, τὸν Κουτσουνίκαν, καὶ ἀμέσως τὸ αἷμα θέλει ἀρχίσει νὰ καταβαίνει καὶ ὁ θυμὸς σας νὰ κατευνάζηται. Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλο προχειρότερον ἀντιφάρμακον κατὰ τοῦ θυμοῦ.

Η ΦΙΛΟΤΙΜΙΑ.

Ο ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΤΩΝ ΡΗΤΩΡΩΝ.

« Ἡ ἐνέργεια, ἡ σταθερότης καὶ ἡ φρόνησις ἀποτελοῦσι τὴν ψυχὴν τῶν κοινωνιῶν. »

Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, κατὰ τὸ τριακοσιοστὸν ὀγδοηκοστὸν πρῶτον ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ἐγεννήθη τέκνον ἀδύνατον, ἰσχνόν καὶ φιλάσθενον, τὸ ὁποῖον, ἑπταετὲς ἔτι ὄν, στερηθὲν τοὺς γονεῖς του, παρεδόθη εἰς παιδαγωγόν, ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς ἀνατροφῆς του.

Ὁ παιδαγωγὸς του συμπαρέλαθεν ἡμέραν τινὰ εἰς τὸ δικαστήριον τῶν νέων μαθητῆν του. Ὅτε δὲ οὗτος ἤχροάσθη τὸν εὐγλωττον ῥήτορα Καλλίστρατον καὶ εἶδεν ἅπαντας θαυμάζοντας καὶ ἐπαινοῦντας αὐτόν, ἠσθάνθη εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του ἐγειρόμενον τὸ

αἴσθημα τῆς φιλοτιμίας καὶ ἐπομένως σφοδροτάτην ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀναφανῆ ποτε καὶ αὐτὸς ῥήτωρ δεινὸς καὶ εὐγλωττος, ὡς ὁ εὐδοκιμήσας Καλλιόστρατος.

Ἀφῆσας λοιπὸν ἔκτοτε ὅλα τὰ ξένα εἰς τὴν ῥητορικὴν μαθήματα, περιωρίσθη εἰς ὅσα ἐνόμιζεν, ὅτι ἠδύναντο νὰ τὸν ἀναδείξωσι ῥήτορα ἔνδοξον.

Δὲν ἀρκοῦν ὅμως μόνον οἱ κανόνες τῆς ῥητορικῆς διὰ νὰ κατασταθῇ τις ῥήτωρ δεινός· ἀπαιτοῦνται καὶ σωματικὰ προτερήματα. Ὁ δὲ ὄρφανὸς ὄχι μόνον τὰ προτερήματα ταῦτα ἐστερεῖτο, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ πᾶσι φυσικὰ ἐλαττώματα εἶ, εν, ἐμποδίζοντα αὐτὸν τοῦ ν' ἀναφανῆ ῥήτωρ εὐγλωττος καὶ δεινός.

Ἐχων σῶμα ἀσθενὲς καὶ ἰσχνόν, εἶχε καὶ φωνὴν ἀδύνατον, εὐκόλως διακοπτομένην, ἰσχνὴν καὶ εἰς ἄκρον δυσάρεστον. Ἡ γλῶσσά του ἐτραύλιζεν· ἡ προφορά του ἦτο ἀσαφής. Ἡ παραμικρὰ ταραχὴ τὸν κατεθούρει καὶ διέκοπτε τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν λέγων του. Ἐκτός δὲ τῆς κακῆς καὶ ἐλαττωματικῆς προφορᾶς, εἶχε καὶ ἀπαγγελίαν καὶ παραστατικὸν λίαν δυσάρεστα· ὥστε, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐπαρουσιάσθη νὰ ἀγορεύσῃ ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων, κατεγελᾶσθη ὁ δυστυχῆς ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν του. Ἀπηλπισμένος δὲ κατέβη εἰς τὸν Πειραιᾶ πλήρης ἀθυμίας καὶ λύπης.

Ἀλλ' εὐτυχῶς εὐρέθη γέρον τις ἀγαθὸς καὶ ἔμπρων, Ἡθνομος καλούμενος, ὃ σις ἀνταμώσας αὐτὸν εἰς Πειραιᾶ, ἐπροσπάθησε νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ τὸν ἐγκαρδιώσῃ, δίδων πρὸς αὐτὸν συμβουλὰς καταλλήλους πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐλαττωμάτων του, ἰδίως δὲ συ-

νιστῶν πρὸς αὐτὸν θέλησιν σταθερὰν καὶ ἐπίμονον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του.

Κατὰ παραγγελίαν λοιπὸν τοῦ Εὐνόμου ἤρχισε νὰ γυμνάζῃ τὸ σῶμά του, ὅπως ἐνδυναμώσῃ αὐτό. Ἀνέβαινε τρέχων ἀνηφόρους, καὶ ἀπήγγελλε συγγρόνως στίχους διὰ ν' ἀναπτύξῃ οὕτω καὶ τοὺς πνεύμονας καὶ τὴν φωνὴν του. Κρατῶν δὲ χάλικας ἐντὸς τοῦ στόματος προσεπάθει νὰ ἐκφωνῇ λόγους, διορθῶνων τοιούτοτρόπως τὴν τραυλότητα τῆς γλώσσης του καὶ τὴν ἀσάφειαν τῆς προφορᾶς του. Διὰ νὰ συνειθίσῃ δὲ εἰς τὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θορύβους τοῦ ἀκροατηρίου του, κατέβαινε εἰς τὸ Φάληρον, λιμένα τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀπήγγελλε τοὺς λόγους του ἐνώπιον τῶν συντριβομένων καὶ ἀφριζόντων εἰς τοὺς βράχους κυμάτων. Λαβῶν δὲ παρὰ τινος ὑποκριτοῦ Σατύρου ὁδηγίας τινάς, προσεπάθει νὰ ἐκφωνῇ τοὺς λόγους του καὶ δι' ἀπαγγελίας ἐκφραστικῆς καὶ διὰ χειρονομιῶν καταλλήλων.

Κατεσκεύασε προσέτι ὑπόγειον εἰς τὸ ὅποιον καταβαίνων ἔμενε δύο καὶ τρεῖς μῆνας ἐντὸς αὐτοῦ, μελετῶν, συνθέτων καὶ ἀπαγγέλλων τοὺς λόγους του. Πρὸς τούτοις διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἱστορικὰς γνώσεις καὶ πολιτικὴν ἐμπειρίαν, ἰδίως δὲ διὰ νὰ μορφώσῃ τὸ λεκτικόν του, ἀντέγραψεν ὀκτάκις ὁλόκληρον τὸ σύγγραμμα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ Θουκυδίδου.

Τόσοι κόποι καὶ τόσοι ἀγῶνες ἱκανοποίησαν ἐπὶ τέλους τὴν φιλοτιμίαν τοῦ νέου ῥήτορος, στεφανώσαντες μὲ πληρεστάτην ἐπιτυχίαν τὴν σταθερὰν καὶ ἐπίμονον θέλησιν του, διότι οὐχὶ μόνον θαυμαστὸν διὰ τὴν εὐ-

γλωττίαν του εἰς τε τοὺς συμπολίτας του Ἀθηναίους καὶ εἰς ὅλους τοὺς συγχρόνους του Ἑλλήνας, τὸν κατέστησαν, ἀλλὰ συνάμα ἀνέδειξαν αὐτὸν καὶ τὸν μεγαλύτερον καὶ δεινότερον ῥήτορα, ἐξ ὧτων ἄχρι τοῦδε ἐγέννησεν ὁ ἀρχαῖος καὶ ὁ νεώτερος κόσμος.

Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὅστις διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς δυνάμεώς του κατεπρόμαξε τότε τὴν Ἑλλάδα ὅλην, μόνον ἐνώπιον τοῦ Δημοσθένους ἔτρεμε, διότι αὐτὸς ἀποκαλύπτων καὶ κεραυνοβολῶν διὰ τῶν Φιλιππικῶν του λόγων τὰ κατακτητικὰ σχέδιά του, ἤναπτε καὶ διήγειρε κατ' αὐτοῦ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν.

Ἴδού, φίλοι μου, τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῆς φιλοτιμίας, τῆς σταθερᾶς θελήσεως καὶ τῆς φρονίμου ἐπιμονῆς!

Ὁρθότατα ἐπομένως ἔλεγον οἱ προπάτορές μας, ὅτι τὰ πάντα δύναται τις νὰ ἐπιτύχη, ἐὰν δὲν ἀποφύγῃ τὸν ἀναγκαῖον κόπον: « Πάντ' ἔστιν ἐξευρεῖν, ἐὰν μὴ τὸν πόνον φεύγῃ τις, ὅς, πρόσσεσι τοῖς ζητουμένοις ».

Η ΦΙΛΟΤΙΜΙΑ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ.

« Πρέπει νὰ θέλῃ τις ἐπιμόνως ὅ,τι θέλει,
» μηδὲν ὅμως ἄλλον νὰ θέλῃ εἰμὴ ὅ,τι ὀφείλει ».

Ἐξ αὐτῆς τῆς παιδικῆς του ἡλικίας διεκρίθη ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ τὴν φιλοτιμίαν του. Ὅτανικis ἐσχόλαζεν ἀπὸ τὰ μαθήματά του, δὲν ὑπέφερον, ὡς διηγᾶται ὁ Πλούταρχος, νὰ γάνῃ τὸν καιρὸν του ἐπὶ ματαίῳ, ἀλ-

λά κατεγίνετο μελετῶν καὶ λόγους ῥητορικοὺς συντάττων. Εἰς δὲ τὸ σχολεῖον ἐπρωτίμα μᾶλλον τὰ σοβαρὰ παρὰ τὰ διασκεδαστικὰ μαθήματα, δεικνύων παιδιόθεν εὐγενῆ ἐπιθυμίαν πολιτικῆς αἰμῆς καὶ δόξης, ἥτις μόνον διὰ τοῦ κόπου, διὰ τῆς ἐργασίας καὶ διὰ τῆς μελέτης ἀποκτᾶται.

Εἰς μίτην ὁ πατήρ του, θέλων νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ πολιτικῶν στάδιον, τῷ ἐδείκνυε τὰ εἰς τὸ παρῳλίον τοῦ Πειραιῶς ἐρριμμένα παλαιὰ καὶ ἄχρηστα σκῆψη, λέγων πρὸς αὐτόν, ὅτι τοιοῦτοτρόπως παραμελοῦνται καὶ ἀπορρίπτονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ἀφοῦ διατρέξωσι τὸ πολιτικὸν στάδιόν των.

Μετὰ τὴν λαμπρὰν νίκην τοῦ Μιλτιάδου εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἡ εὐγενῆς φιλοτιμία τοῦ νέου Θεμιστοκλέους ἐκορυφώθη, καὶ ἡ ἀξιεπαῖνος ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀναφανῆ καὶ αὐτὸς ἄξιον τῆς πατρίδος του τέκνον ἐκυρίευσεν τὴν καρδίαν του.

Ἐκτοτε λοιπὸν παρήτησε πᾶσαν διασκέδασιν, τὰς δὲ νύκτας ἠγρύπνει σκεπτόμενος, καὶ πάντοτε σύνους καὶ σοβαρὸς ἐφαίνετο· πρὸς δὲ τοὺς ἐρωτῶντας, διὰ τί τόσον μετεβλήθη, ἔλεγεν, ὅτι δὲν τὸν ἀφίνει νὰ κοιμηθῆ τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου. Οὐκ ἔᾶ με καθεῦδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον. Φιλότιμος λοιπὸν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκ νεότητός του καὶ ἐραστής μεγάλων καὶ καλῶν ἔργων, ἠγρύπνησεν, ἐμελέτησεν, ἐσκέφθη, ἐπρονόησεν, ἐκαπίασεν, ἠγωνίσθη, προητοίμασε τὴν πατρίδα του, καὶ δέκα ἔτη μετὰ τὸ

τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου κατώρθωσε νὰ ἀνυψώσῃ καὶ αὐτὸς πρόπαιον ἐπίσης ἐνδοξον, τὸ τρόπαιον τῆς Σαλαμίνος.

Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνος ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, οἱ θεαταί, ἀποσπάσαντες τὰ βλέμματά των ἀπὸ τοὺς ἀγωνιζομένους, ἔστρεψαν αὐτὰ πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, θαυμαζόντες καὶ χειροκροτοῦντες τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Σπραφεῖς τότε πρὸς τοὺς φίλους του εἶπαν, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπελάμβανε τοὺς καρπούς των ὑπὲρ τῆς πατρίδος κόπων του.

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ.

« Ἡ ψυχὴ εἶναι πῦρ, ὅπερ δέον νὰ τρῶσθαι τις,
» καὶ ὅπερ σβύνεται εἴαν ἐξ ἀυξήσῃ. »

Καθὼς ὁ Ὅμηρος ὀνομάζεται πατὴρ τῆς ποιήσεως οὕτω καὶ ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζεται πατὴρ τῆς ἱστορίας, διότι τὸ ἱστορικὸν σύγγραμμα τοῦ Ἡρόδοτου εἶναι τὸ ἀρχαιότατον μετὰ τῶν σωζομένων Ἑλληνικῶν ἱστορικῶν συγγραμμάτων.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 484 π. Χ. εἰς τὴν Ἀλλικαρνασσόν, πόλιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἣτις ἦτο ἀποικία Ἑλληνική. Ὡν δὲ εὐκατάστατος, ἐπεχειρίσθη ταξείδια ἐκτεταμένα, οὐχὶ χάριν ἀπλῆς διασκεδάσεως ἢ ἐπιδείξεως, ἀλλὰ διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἠθικῶς ἐξ αὐτῶν, αὐξάνων τὰς γνώσεις του, ὅπως ἐπομένως συγγράψῃ πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος του.

Ὅλας δὲ πᾶς ποικίλας καὶ ἐκτεταμένας γνώσεις,

πας ὁποίας ἐσύναξεν εἰς τὰ ταξείδιά του, μὲ ὕψος ἀρε-
λῆς καὶ χαριέστατον ἐξέθεσεν εἰς τὸ λαμπρὸν ἱστορι-
κὸν σύγγραμμά του.

Τὸ κύριον δὲ ἀντικείμενον τῆς ἱστορίας του εἶναι ἡ
μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸ Περσικὸν σκῆπτρον ἐθνῶν καὶ τῆς
Ἑλληνικῆς φυλῆς μεγίστη πάλη, ἣτις ἐτελείωσεν
ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Περσι-
κῶν δυνάμεων καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Τὴν ἱστορίαν του αὐτὴν ἔχει διηρημένην εἰς ἐννέα
βιβλία. Λέγεται δὲ ὅτι, διὰ τὴν καταστίτην αὐτὴν γνω-
στήν, τὴν ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας,
διότι ἡ τυπογραφία ἦτο τότε ἄγνωστος, ἐφευρεθεῖσα
μόλις περὶ τὸ 1440 μ. Χ.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐωρτάζοντο κατὰ τετραε-
τίαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πόλιν τῆς Πελοποννήσου· εἶχον
δὲ συστηθῆ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τῆς Ἑλ-
λάδος καὶ διήρκεσαν μέχρι τοῦ 393 π. Χ.

Τόσον δὲ ἤρρεσαν, ὡς λέγουσιν, ἡ ἱστορία τοῦ Ἡρο-
δότου, ἀναγνωσθεῖσα εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας,
ὥστε ἕκαστον ἐκ τῶν ἐννέα αὐτῆς βιβλίων ἐπωνομάσθη
μὲ τὸ ὄνομα μιᾶς ἐκ τῶν ἐννέα Μουσῶν, ἦτοι Κλειώ,
Εὐτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ἐρατώ,
Πολύμνια, Οὐρανία καὶ Καλλιόπη,

Προσθέτουσι δέ τινες, ὅτι ἐνῶ ὁ Ἡρόδοτος, ἀναγι-
νώσκων τὴν ἱστορίαν του ἐθαυμάζετο καὶ ἐχειροκρο-
τεῖτο ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν του, ὁ νέος Θουκυδίδης, ὅστις
μετὰ τοῦ πατρὸς του Ὀλόρου εὕρισκετο παρών, ἔχυνε
δάκρυα φιλοτιμίας, ἐπιθυμήσας τὴν δόξαν τοῦ Ἡρο-

δότη. Τότε δὲ ὁ πολυπείρος καὶ πολυμαθὴς Ἡρόδο-
τος, ἰδὼν τὸν νέον Θουκυδίδην κλαίοντα ἐκ φιλοτιμίας,
συνεχάρη τὸν γέροντα Ὀλορον, προσητεύσας ἐνδοξὸν
τὸ μέλλον τοῦ υἱοῦ τούτου.

ΠΛΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΧΑ.

Δὲν ἔχει τ' ἀνανθο χορτάρη
τὴν εὐμορφιά μηδὲ τὴν χάριν
τοῦ ῥόδου τοῦ πασχαλίνου
μὰ ὁ Θεὸς δὲν τὰ χωρίζει
τὴν ἰδίαν ἀγάπην τοὺς χαρίζει
τὴν ἰδίαν δρόσον τ' οὐρανοῦ

Δὲν ἔχουν τὰ φτωχὰ παιδάκια
ἀργοντικά φρεματῆκια
σὰν τῶν πλουσίων τὰ παιδιὰ
μὰ ὁ Θεὸς δὲν τὰ χωρίζει
τὴν ἰδίαν ἀγάπην τοὺς χαρίζει
τοὺς ἰδίους πόθους στὴν καρδιά

Κοί σεις παιδιὰ κλοντυμένα
καὶ πλούσια καὶ εὐτυχισμένα
νὰ τ' ἀγαπᾶτε τὰ φτωχὰ
γιάτ' ὁ Θεὸς δὲν τὰ χωρίζει
τὴν ἰδίαν ἀγάπην τοὺς χαρίζει
καὶ δὲν τ' ἀφήνει μοναχὰ.

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΟΥ.

Σκιερό μου περιβόλι
μ' άνθισμένη πασχαλιά
ή δροσιά σου με μαγεύει
με μεθξ ή μυρωδιά

Τριαντάφυλλα δέν έχεις
ούτε κρίνα τ' όρφανό
μόνον λίγες παπαροδunes
και όλίγο μαϊτανό.

Κ' ένας μόνο πρὸς τὸ δρόμο
εἰς τὴν πόρτα σου ἐμπρὸς

Ἕλληος στέκει και κυττάζει
ὡσαν φύλακας πιστός

Μ' όλα ταῦτα σὲ λατρεύω
περιβόλιμου μικρό
και ἀνώτερο ἀπ' ὅλα
τὰ καλὰ σὲ θεωρῶ

Σάν ἀκούω ἔκπλωμένος
τὸ χορτάρι ἀγκαλιᾶ

πῶς ἡ μέλισσες βοΐζουν
γύρω' και στὴ πασχαλιά.

ΤΑ ΓΕΡΑΜΑΤΑ.

Πέρα 'στὸν ἀνήφορο, 'στὸ 'ψηλό βουνό
ἀνιθαίνει γέροντας ἑκατὸ χρονῶ
Τὰ λυγρὰ τὰ πόδια τοι 'σ τὰ χορτάρια σέρνει
τὸ κορμί του ὁλόκληρο 'στὸ ῥαβδί του γέρνει,
και 'στὰ στήθη πνίγεται ἡ ἀναπνοή 'του
λὲς πῶς ἀπ' τὴν κούρασι θὰ κοπή ἡ ζωὴ του.

Πέρα 'σ τὸν ἀνήφορο στὸ ψηλὸ βουνό
ἄλλοτε ἀνέβαινε εἴκοσι χρονῶ
τὰ γερά τὰ πόδια του βούλαζαν τὸ χῶμα
ἐπαιζαν τὰ χέρια του, γέλαγετὸ στόμα.
κ' ἀπ' τὰ στήθη ἀνέβαινε ἡ ἀναπνοή του
σάν ἀπὸ τὴν κούρασι ν' αὔξανε ἡ ζωὴ του.

Αἱ! παιδιὰ, ποῦ τρέχετε 'στὸ ψηλὸ βουνό

ὅταν θὲ νὰ γινέται ἑκατὸ χρονῶ
σὰν αὐτὸ τὴν γέροντα ποῦ τὰ πόδια σέρνει
καὶ μὲ τόση κούρασι 'στὸ βᾶδιδι τοῦ γέρνει
καὶ περὶ τῆς 'μέρας του μὲ καῦμούς και κλάμματα
τότε θὲ νὰ νοιώσετέ τ' εἶναι τὰ γεράματα.

Σ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑΜΟΥ.

"Αν μ' ἔκανε, μητέρα
ὁ πλάστης μας πουλάκι
θὰ μάθαινα τραγουδιὰ
κινοῦργιὰ κάθε μέρα
κλεισμένος σὲ κλουβίκι
νὰ σοῦ τὰ τραγουδῶ!

"Αν ἤθελε μὲ πλάσει
ὁ πλάστης ψάρι πάλι
γοργὰ θὰ κολυμβοῦσα

ε' τῆς θάλασσης τὰ βᾶθη
νὰ 'βρῶ, γιὰ σὲ κοράκι
καὶ χίλια δυὸ καλὰ

Καὶ ὅτι μὲ φωτίζει
ὁ ὕψιστος νὰ κάνω
γιὰ σένα θὰ δουλεύω
ποῦ μ' ἔχης ὁδηγήσει
νὰ φεύγω ἀπ' τὸν πλάνο
τὸν δρόμο τὸν κακὸ.

ΑΛΗΘΙΝΗ ΧΑΡΑ.

Γιατὶ μαμά μου, τί στιγμή ποῦ κάνω ἐλεημοσύνη
νοιώω 'σ τὰ στήθη μου γλυκειὰ κι' ἀτέλειωτη χαρὰ
κι' ὅταν τὸ χέρι μου κρυφὰ τὸν ὄβολό μου δίνῃ
γιατὶ νομίζω πῶς πετῶ μ' ἀγγελικὰ φτερά:

Παιδί μου, κάθε ἄνθρωπος ὅπου ἀπὸ κόσμος μένει
ἀπ' τὴ στιγμή ποῦ ἔρχεται στή γῆ νὰ γεννηθῆ
ὡς τὴν στιγμή τὴν ὕστερη ποῦ φεύγει καὶ πεθαίνει
ἔχει ἓνα φύλακιν' ἄγγελο ποῦ τὸν ἀκολουθεῖ.

Καὶ κάθε πρᾶξι του καλὴ ὁ ἄγγελος τὴν κρίνει

καὶ γελαστὸς χαρούμενος σκύβει καὶ τὸν φιλεῖ
καὶ ὅση χαρὰ ἔχει ὁ ἄγγελος τόση χαρὰ τοῦ δίνει,
μὲ ἐκείνο τὸ γλυκύτατο καὶ ἀγγελικὸ φιλεῖ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΓΗΝ.

Τοῦ βουνοῦ τρυφερό μου πουλάκι
μὲ γλυκεῖά χαϊδευμένη φωτιή
Σὲ λεπτὸ λιγυρὸ κλωναράκι
ποῦ μὲ χάρι πολὺ σὲ κινεῖ

Τὴν αὐγοῦλα ποῦ τώρα προβάλλει
σὺν χαμόγελο κόρης γλυκῆ
τὰ λαμπράτης ὀλόχρυσα κέλλη
ψάλλει, ψάλλει, πουλί μου ἐκεῖ

Σὺ βουκκάκι τὰ κρύα νερά σου
σὺν ἀσῆμι βέυστὸ ποῦ κυλᾷ
Καὶ σὺ δειξέ, καὶ σὺ τὴν χαρὰ σου
καὶ τραγούδιε στὸ δρόμο ποῦ πᾶς.

Μὲ φωνὴν πικραμένη σὺ μάνη
κουκουβάγια ἐπάνω 'σ' ἰτιά
Τὸ χαιρέτα τ' ἀστέρι ποῦ λυώνη
εἰς τὴν πρώτη τῆς αὐγοῦλας ματιά.

Καὶ σὺ κόρη ζανθὴ τιμημένη
προσευχὴ κάμε μὴ σιγαλή
Σὺν αὐτῇ νὰ ξυπνᾷς μυρωμένη
σὺν αὐτῇ νὰ ξυπνᾷς ντροπαλή.

Ριανίς

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΗΔΟΝΗ ΓΑΥΚΥΤΑΤΗ.

α 'Ακολουθεῖ ἐλευθεριότητι ἢ φιλανθρωπία
» καὶ τὸ ἐλεητικὸν εἶναι».

(Ἀριστοτέλους).

Αὐγὴν τινα τοῦ Μαΐου ἐπρόκειτο ὁ Γεροστάθης νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς πλησιόχωρον ἐξοχὴν γέμουσαν ἀγρίων τριανταφύλλων. Ὅλοι δὲ κατὰ τὴν προσδιωρισμένην ὥραν ἡμεθα παρόντες εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐκτὸς τοῦ συμμαθητοῦ μας Πέτρου, ὅστις δὲν ἐφαίνετο.

— Παράδοξος ἢ ἀργοπορία τοῦ Πέτρου, μᾶς εἶπεν ὁ Γέρων. Αὐτὸς ἐξυπνᾷ πάντοτε τόσον ἐνωρίς, ὥστε εἶναι καὶ ὁ ὑγιέστερος τοῦ σχολείου μας. Ἄλλὰ σήμερον φαίνεται, τὸν ἐγέλασεν ὁ δόλιος ὕπνος τῆς ἀνοξείας. Ἐν τούτοις ἄς ὑπάγωμεν, καὶ διαβαίνοντες ἀπὸ τὴν κατοικίαν του, τὸν ἐξυπνοῦμεν, καὶ τὸν ὑπενθυμίζομεν, ὅτι ὁ πολὺς, καὶ μάλιστα ὁ πρωτὸς ὕπνος χαυνώνει καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν.

Ἐξήλθομεν λοιπὸν διευθυνόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πέτρου· ἀλλὰ διαβαίνοντες ἔμπροσθεν τῆς Ἐκκλησίας, παρατηρήσαμεν ὅτι ἡ θύρα τῆς ἤτο ἡμίκλειστος, συγχρόνως δὲ ἠκούσαμεν ἔξωθεν τὴν φωνὴν τοῦ Πέτρου. Πλησιάσαντες τότε ἐν σιωπῇ καὶ ἡσυχίᾳ παρὰ τὴν θύραν, διεκρίναμεν ὅτι ὁ Πέτρος ἐδίδασκέ τινα νὰ συλ-

λαβίξῃ. Ὁ Γερυστάθης, ἀποῦ γαμογελῶν ἠεροάσθη ἄλιγον τὴν διόνσκαλίαν τοῦ Πέτρου, ἔσπρωξε τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθε παρακολουθούμενος ὑπ' ἡμῶν.

Ὁ Πέτρος, ἅμα ἰδὼν ἡμᾶς, ἔκλεισε τεταραγμένος τὴν ὁποίαν ἐκράτει φυλλάδα, ἐτηκώθη, καὶ μετὰ συστολῆς εἰήτησε συγχώρησιν, διότι ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ, μὴ ἐννοήσας ὅτι κερῆλθεν ἡ προσδιορισμένη ὥρα.

— Καὶ ἡμεῖς, εἶπεν ὁ Γερυστάθης, ἐνομιζαμεν ὅτι ἀκόμη κοιμᾶσαι.

— Ὅχι, ἀπεκρίθη· εἶμαι ἐξυπνος πρὸ δύο ὥρῶν,

Πλησίον δὲ τοῦ Πέτρου ἴστατο μικρὸν παιδίον, τοῦ ὁποίου ἡ φυσιογνωμία δὲν μᾶς ἦτο ἄγνωστος, ἀλλὰ δὲν ἐνθυμούμεθα ποῦ καὶ πότε εἶχομεν ἰδεῖ αὐτό.

— Καὶ ποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ καλὸν παιδίον; ἠρώτησεν ὁ Γερυστάθης.

Ὁ δὲ Πέτρος ἀπήντησε·— Δὲν ἐνθυμεῖσθε τὸν Κώσταν, ὅστις ἔσωσε τὸν Ἀρτινὸν Θεόδωρον, ὅτε ἔπεισεν ἐντὸς τοῦ χάνδακος καὶ ἐχώθη εἰς τὴν λάσπην;

Ἦτο τῶ ὄντι πολὺ δύσκολον ν' ἀναγνωρίσωμεν τὸν μικρὸν Κώσταν, διότι καθ' ἣν ἡμέραν τὸν εἶχομεν ἰδεῖ κλαίοντα καὶ ἀκολουθοῦντα τὰ ὑπερήφανον ἀρχοντόπουλον, εἶχε καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμά του καταλασπωμένα, γυμνοὺς τοὺς πόδας, ἐνδύματα δὲ ῥυπαρὰ καὶ ἐσγισμένα· ἐνῶ ὁ μικρὸς μαθητὴς τοῦ Πέτρου ἦτο ἤδη καθ' ὅλα καθαρῶτατος αὐτε ἀνυπόδητος ἦτο πλέον, ἀλλ' οὔτε ῥακενδύτης.

Ἐξήλθομεν ἐν τούτοις ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπρωχώρησαμεν πρὸς τὴν ἐξοχὴν· διαφόρους, δὲ καθ' ὁδὸν

ἔρωτήσεις περὶ τοῦ Κώστα ἀπηύθυνεν ὁ Γεροστάθης πρὸς τὸν Πέτρον. Θέλω δὲ διηγηθῆ ἔν περιλήψει τὸ ἐξαγόμενον τῆς συνομιλίας των.

Ο ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΤΩΧΟΣ ΜΑΘΗΤΗΣ ΤΟΥ.

« Οὐδὲν εὐχαιροτότερον τοῦ παύειν τὰ δάκρυα
» τοῦ ἀτυχοῦς τιμίου, τοῦ σιτίζειν τὸν πεινῶν-
» τα, τοῦ χορηγεῖν τῇ μητρὶ τὰ μέσα τοῦ νᾶ
» θρέψῃ τὰ ἐαυτῆς τέκνα. Ὅλοι αὐταὶ αἱ ἡδύ-
» ναὶ εἰσὶν ἴδιαι τῶν εὐαισθητῶν καὶ συμπα-
» σχόντων εἰς τὰ δεινὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς».

Ἄνεφερα προηγουμένως τὴν μεταξὺ τοῦ ὑπερηφάνου Θεοδώρου καὶ τοῦ πτωχοῦ Κώστα σκηνήν, καθ' ἣν, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος ὄχι μόνον ἐξέβρισε βαρβαρικῶς τὸν Κώσταν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ξυλοκοπήσῃ ἠθέλησεν, ὁ Κώστας ἅμα ἰδὼν αὐτὸν πεσόντα καὶ κινδυνεύοντα ἐν τὸς τῆς λάσπης, ἀμέσως ἔτρεξεν πρὸς βοήθειάν του καὶ νὰ τὸν σώσῃ κατώρθωσεν.

Ἡ Χριστιανικὴ αὕτη διαγωγὴ τοῦ μικροῦ Κώστα καὶ ἡ ἀφέλεια μὲ τὴν ὁποίαν ἐβεβαίωσε τότε τὸν Γεροστάθην, ὅτι, κατὰ συμβουλήν τῆς μητρὸς του, ποτὲ δὲν λέγει ψεῦματα, ἐπέσυραν τὴν πρὸς αὐτὸν συμπάθειαν τοῦ ἀγαθοῦ Πέτρου.

Ἄμα λοιπὸν ἀκούσας ὁ Πέτρος, ὅτι ὁ πτωχὸς Κώστας δὲν εἶχεν ἄλλα ἐνδύματα ἐκτὸς τῶν λασπωμένων καὶ ἐσχισμένων, τὰ ὅποια ἐφόρει, ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ παρεκάλεσε τοὺς καλοὺς του γονεῖς νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Κώσταν τινὰ ἐκ τῶν ἰδικῶν του ἐνδυμάτων.

Οἱ γονεῖς τοῦ εὐσπλαγγνικοῦ Πέτρου προθύμως εἰσέφρουσαν τὴν παράκλησίν του. Ὁ δὲ Πέτρος ἀποῦ ἐφρόντισε νὰ πλυθῇ ὁ Κώστας, τὸν ἐνέδυσσε τὰ καθαρὰ του φορέματα, τῷ ἐσύστησε στενωῶς τὴν καθαριότητα, τῷ ἔδωκε καὶ ἐν ψωμίον μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ πατρός του, καὶ ἀκολούθως ἐσυνόδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν πτωχικὴν του καλύβην.

Ἡ καλὴ μήτηρ τοῦ Κώστα, ἰδοῦσα τὸν υἱὸν της οὕτω μεταμορφωμένον καὶ μαθοῦσα παρ' αὐτοῦ τὰ διατρέξαντα, ἔχυσε δάκρυα χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης, εὐχαρίστησε τὸν Ὑψίστον καὶ ἠυχθήθη πᾶν ἀγαθὸν καὶ πᾶσαν εὐτυχίαν εἰς τὸν καλὸν Πέτρον. Τὰ δὲ μικρὰ της παιδία, ἅμα ἰδόντα τὸν Κώσταν κρατοῦντα ψωμίον, ἐπερικύκλωσαν πηδῶντα καὶ χαίροντα τὸν ἀδελφόν των καὶ τῷ ἐζήτουν ἀνά ἐν τεμάχιον.

— Ποτέ, ἔλεγεν ὁ Πέτρος, ἡ καρδιά μου δὲν ἠσθάνθη ἡδονὴν γλυκυτέραν ἀπὸ τὸ γλυκύτατον καὶ ἠδονικώτατον αἰσθημα, ὃ μοὶ ἐπροξένησεν ἡ διαγωγὴ μου τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Ἐπιστρέψας ὁ Πέτρος εἰς τὴν οἰκίαν του ἐδιηγήθη εἰς τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα του τὴν κατανυκτικὴν σκηνὴν τῆς καλύβης, τὴν ἀγαθότητα τῆς πτωχῆς γυναικός, τὰς ἐγκαρδίους εὐχὰς καὶ εὐλογίας της, τὰ δάκρυα τῆς εὐγνωμοσύνης της καὶ τὴν ζωηρὰν χαρὰν τῶν πειναλέων τέκνων της, ὅτε εἶδον τὸν Κώσταν φέροντα τὸ ψωμίον.

Ἀκολούθως δὲ παρεκάλεσε τοὺς γονεῖς του νὰ στέλλωσιν δι' αὐτοῦ καθ' ἡμέραν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Κώ-

στα ἐν ψωμίον, ὑποσχόμενος ὅτι αὐτὸς θέλει τρώγει εἰς τὸ ἐξῆς ὀλιγώτερον καὶ ὅτι συγχρόνως θέλει προσέγει τὰ ἐνδύματά του περισσότερον, ὅπως οἰκονομῶσι ποιουτοτρόπως οἱ γονεῖς του τὸ ψωμίον τῆς πτωχῆς οἰκογενείας.

Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς καὶ ἡ φιλάνθρωπος σύζυγός του συνεκινήθησαν, κατεφίλησαν αὐτὸν καὶ τῷ ὑπεσχέθησαν τὸ ζητηθὲν ψωμίον. Ἄλλ' ἡ ἀγαθὴ καρδιά τοῦ Πέτρου δὲν ὑπέφερε νὰ βλέπη τὸν Κώσταν ἀργὸν καὶ ἀγράμματον. Ὅθεν ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἀναδέχεται εὐχαρίστως νὰ τὸν μάθῃ ν' ἀναγινώσκη καὶ νὰ γράφῃ ἂν καὶ ἐκεῖνος ἀνεδέχετο νὰ βοηθῆ τακτικῶς τὸν κανδυ λάπτην εἰς τὴν καθαριότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα αὐτοῦ.

Ὁ Κώστας προθύμως ἐδέχθη καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν πρότασιν ταύτην. Ἐκτοτε δὲ τακτικώτατα καὶ μετὰ τοῦ κανδηλάπτου εἰργάζετο εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸν νάρθηκα καθ' ἑκάστην αὐγὴν ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐδιδάσκετο. Οὐδεὶς δ' ἐγνώριζε τὴν μυστικὴν ταύτην ἐλεημοσύνην τοῦ Πέτρου μέχρις οὗ τυχαίως μετὰ τοῦ Γεροστάθου ἀνεκαλύψαμεν αὐτὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ἡ τοιαύτη πρὸς τὸν Κώσταν καὶ τὴν οἰκογένειάν του διαγωγὴ τοῦ Πέτρου εἰς ἄκρον εὐχαρίστησε τὸν φιλάνθρωπον Γεροστάθην, καὶ ἡμεῖς δὲ ἐκτοτε ἐδιπλασιάσαμεν τὴν πρὸς τὸν ἀγαθὸν Πέτρον ἀγάπην μας· ἐπεριμέναμεν δὲ ἀνυπόμῳτως νὰ παρουσιασθῇ περίστασις κατ'ἀλληλος, ὅπως μιμηθῶμεν τὸ καλὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ὁ Πέτρος μᾶς ἔδωκεν.

Ὁ Γεροστάθης ἐννοήσας τὴν καλὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν εἰς τὰς καρδίας μας ἐγέννησεν ἡ διαγωγή τοῦ Πέτρου καὶ θέλων ἔτι μᾶλλον νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὴν, ἐπήνεσε τὸν Πέτρον διὰ τὰ ἐλεήμονα αἰσθηματά του, καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι, ἂν ἐξακολουθήσῃ νὰ ἔχῃ πάντοτε τὴν αὐτὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς εὐσπλαγγνικὴν διάθεσιν, θέλει ἀποκαταστηθῆ ἄνθρωπος τέλειος. Ἰδοὺ δέ, μᾶς εἶπε, ποῖον ὁ Ἰησοῦς θεωρεῖ ἄνθρωπον τέλειον.

Ὁ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΕΛΕΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.

« Τὸ μὴ ἐκδικεῖν ἐχθρὸν ἐν ἀρμοδίῳ καρδίᾳ
» εἶναι ἀπόδειξις φιλικανθρωπίας· ἀλλὰ τὸ οἶ-
» κτεῖρειν αὐτόν, περιπίπτοντα ἐνδιστοχίαις
» καὶ τὸ δίδοναι αὐτῷ αἰτοῦντι βοήθειαν,
» εἶναι σημεῖον μέγιστον εὐνοίας καὶ γενναί-
» οῦτος. »

Ἡμέραν τινά, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον, παιδιὰ ὠδηγήθησαν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὅπως εὐλογήσῃ αὐτὰ καὶ προσευχηθῆ ὑπὲρ αὐτῶν. Ὁ Ἰησοῦς, εὐλογήσας αὐτά, εἶπεν ὅτι « τῶν τοιούτων εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν », διότι αἱ καρδίαι αὐτῶν εἶναι εὐαίσθητοι, καθαραί, ἀμίαντοι ἀπὸ τὰς κακίας καὶ τὰ πάθη, καὶ ἐπομένως ἄξιοι τῆς θείας ἀγάπης.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπαρουσιάσθη καὶ νεανίσκος, ὅστις ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν.—« Τί ἀγαθὸν νὰ πράξω διὰ νὰ ἔχω ζωὴν αἰώνιον; »

Ὁ δὲ Ἰησοῦς τῷ ἀπήντησεν·—Ἐὰν θέλῃς νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, φύλαξον τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.

—Ὅλα ἐκ νεότητός μου ἐρύλαξα, ἀπεκρίθη ὁ νέος· τί ἄλλο λοιπὸν μοὶ μένει;

Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη·—Ἐὰν θέλῃς νὰ γείνης τέλειος, ὑπάγε πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δός εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἀντὶ τῶν ἐπιγείων αὐτῶν ὑπάρχόντων θέλεις ἀποκτήσει οὕτω θησαυρὸν αἰώνιον καὶ ἄρθαρτον εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Βοηθῶντες λοιπὸν τοὺς πτωχοὺς ὄχι μόνον αἰσθανόμεθα ἠδονὴν καὶ εὐχαρίστησιν γλυκυτάτην, ἀλλὰ καὶ τέλειοι γινόμεθα, διότι διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἀποκτῶμεν θησαυρὸν αἰώνιον, ὁ δὲ θησαυρὸς οὗτος εἶναι ἡ θεία ἀγάπη, τὸ θεῖον ἔλεος.

Δανεῖζει Θεῶ ὁ ἐλεῶν πτωχόν, εἶπεν ὁ σοφὸς Σολομών εἰς τὴν γραφὴν· ὁ δὲ Ἰησοῦς μᾶς λέγει· Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Ὅλον δὲ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον του διήλθεν ὁ Ἰησοῦς ἐλεῶν καὶ ἀγαθοποιῶν διὰ τοὺς πτωχοὺς, τοὺς πάσχοντας, τοὺς ἀσθενεῖς, ὅπως καὶ διὰ τοῦ ζῶντος παραδείγματός του μᾶς διδάξῃ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ ἐλεημοσύνην.

Τινὲς νομίζουν ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι τις πλούσιος διὰ νὰ εἶναι καὶ ἐλεήμων, Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ιδέα εἶναι ἐσφαλμένη. Οἱ πλούσιοι ἔχοντες περισσότερα μέσα, ἔπραπε βεβαίως νὰ ἐνεργῶσι καὶ περισσότερας ἐλεημο-

σύνας, ἐνῶ αὐτοὶ συνήθως κάμνουν τὰς ὀλιγοτέρας· διότι ὁ πλοῦτος, ὡς καὶ ἄλλοτε σᾶς εἶπα, διασπρέφει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν νοῦν καὶ σκληρύνει τὴν καρδίαν. Ὅσῳ ὀλιγώτερον δὲ πλούσιος εἶναι τις, καὶ ὅσῳ πλουσιότερα εἰς τὴν πτωχείαν εὐρίσκεται, τόσῳ εὐκολώτερα συναισθάνεται τὰ δεινὰ τῆς ἐνδείας, τόσῳ δὲ ἐπιρρεπεστέρα εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καθίσταται ἡ καρδία του. Διὸ ὁ Ἰησοῦς, παρηγορῶν τοὺς πτωχοὺς, ἔλεγε. Μακάριοι οἱ πτωχοί, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ὁ Πέτρος δὲν εἶναι πλούσιος, ἀλλὰ κατώρθωσε τὴν σωτῆρα καὶ τὴν περιθάλψη ὀλόκληρον πτωχὴν οἰκογένειαν, οὐχὶ διὰ τῶν χρημάτων του, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλεήμονος καρδίας του. Ἡ ἐλεημοσύνη δὲν ἐνεργεῖται μόνον διὰ τῶν χρημάτων, τῶν δίδομένων εἰς τὸν πτωχόν. Πολλάκις μία συμβουλή ὠφέλιμος, μία καλὴ θέλησις, μία σύστασις, μία φροντίς φιλόθρωπος, μία διδασκαλία, ἐν ἐργόχειρον, εἶναι ἐλεημοσύνη πολυτιμότερα, μὴ ἀπαιτοῦσαι πλοῦτη καὶ χρηματικὰς θυσίας, ἀλλὰ μόνον χριστιανικὴν καὶ εὐαίσθητον καρδίαν,

Ἄλλ' ὁ Θεὸς θεωρεῖ ὡς ἐλεήμονας ὄχι μόνον τοὺς πραγματικῶς ἐλεοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς προθυμουμένους εἰς τοῦτο, μὴ δυναμένους δὲ κατὰ τύχην. Διότι πολλάκις θέλομεν μὲν διὰ χρημάτων ἢ σωματικῆς σπουδῆς τὴν ὠφελήσωμεν τοὺς χρεῖαν ἔχοντας ἢ τὴν ὑπερημετέρωμεν τὸν ἄρρωστον ἢ ὅποιανδήποτε ἄλλην τὴν δώσωμεν βοήθειαν, ἀλλ' ἢ διὰ πένιαν ἢ διὰ νόσον ἢ διὰ γῆρας ἐμποδιζόμεθα. Εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις

ἀρκεῖ καὶ μόνη ἡ προαίρεσις τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου.

Ἄν μόνοι οἱ πλούσιοι ἠδύναντο νὰ ἐλεῶσιν, ὁ Θεὸς δὲν ἤθελεν εἶσθαι βεβαίως τόσο ἀδίκος διὰ νὰ ἐπιδῶ-
λῃ τὴν ἐλεημοσύνην ὡς γενικὸν χρέος παντὸς χριστιαν-
οῦ, εἴτε πλουσίου, εἴτε πτωχοῦ.

Τότε ὁ Γεροστάθης ἐδιηγήθη τὸ ἐξῆς Ἑγγλικὸν ἀ-
νέκδοτον, διὰ νὰ μᾶς δεῖξῃ πόσον φιλελεήμων εἶναι ἡ
ψυχὴ τῶν πτωχῶν.

Ἡ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ ΤΗΣ ΤΥΦΛΗΣ.

Εἰς τινα πόλιν τῆς Ἑγγλίας, εἰς ἣν ὁ ἀριθμὸς τῶν
πτωχῶν εἶχε πλεονάσει, ὁ ἱερεὺς ὠμίλησεν ἀπ' ἄμβω-
νος περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ παρεκίνησε τοὺς ἀκροατάς
του νὰ συνεισφέρωσιν ἕκαστος κατὰ δύναμιν πρὸς πε-
ρίθαλψιν τῶν δυστυχοῦντων.

Μετὰ τὴν διδασχὴν πολλοὶ προσῆλθον εἰς τὸν ἱερέα,
προσφέροντες τὸν ὄβολόν τῆς ἐλεημοσύνης των. Μετα-
ξὺ αὐτῶν παρετήρησεν ὁ ἱερεὺς νεάνιδα τυφλὴν, πτωι-
κῶς ἐνδεδυμένην, ὁδηγηθεῖσαν πλησίον του, καὶ προ-
φέρουσαν πρὸς ἄνωτερον παντὸς ἄλλου.

—Ὅχι, κόρη μου τῇ εἶπεν ὁ ἱερεὺς, εἶσαι πτωχὴ
καὶ ἀόμματος· ἡ προσφορά σου εἶναι μεγάλη· δὲν θέ-
χομαι παρὰ τὸ ἥμισυ αὐτῆς.

—Εἶναι ἀληθές, πάτερ, ἀπήντησεν ἡ νεᾶνις· εἶμαι
τυφλὴ ἐκ γενετῆς, ἀλλὰ πτωχὴ δὲν εἶμαι. Εἰς τὸ κα-
τάστημα τῶν τυφλῶν ἔμαθα νὰ πλέκω καλάθια καὶ
ἤδη διὰ τῆς ἐργασίας μου ἀπολαμβάω τὰ ἀναγκαῖά
μου. Ἡ προσφορά μου εἶναι τὸ περισσεύμα τῶν κόπων

μου καὶ ἡ ἐκ τοῦ λόγγου οἰκονομία μου. Παρακαλῶ λοιπόν, δέχθητι τὴν προσφορὰν μου. Γνωρίζω τί ἐστὶ πτωχεία. Πρὶν ἐμβῶ εἰς τὸ κατὰστημα, ἐγύριζα νυκθήμερόν ζητεύουσα· ἐνθυμοῦμαι δὲ κάλλιστα καὶ τὰς περιφρονήσεις τῶν διαβατῶν καὶ τοὺς πικροὺς λόγους καὶ τὰς ψυχρὰς νύκτας, ὡς ἡμίγυμνος καὶ ἀνυπόδητος, τρέμουσα καὶ πεινώσα, ἐπέρασα ἄπνος εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς. Ἡ καρδία μου κλαίει ὁσάκις περὶ πτωχῶν ἀκούω, παρηγορεῖται δὲ καὶ εὐφραίνεται ὁσάκις δύναμαι νὰ τοῖς προσφέρω μικρὰν βοήθειαν.

Ἄπαντες ἐθαύμασαν τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν τῆς τυφλῆς νεάνιδος, ὁ δὲ ἱερεὺς ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ θαυμασμοῦ ἐρώναξεν· — Ἰδοὺ, φίλτατοι ἀδελφοί, διατί ὁ Ἰησοῦς μᾶς εἶπεν, ὅτι τῶν πτωχῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν!

Τὸ γενναῖον παράδειγμα τῆς ἀομιμάτου κόρης καὶ οἱ κατανυκτικοὶ πρὸς τὸν ἱερέα λόγοι τῆς διήγειραν τὰ συμπαθητικὰ αἰσθήματα τῶν παρευρεθέντων, ὥστε ἀμέσως αἱ συνεισφοραὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως ἐξοικονομηθέντες ἠυλόγουν τοὺς εὐεργέτας τῶν, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ αὐτῶν τὴν τυφλὴν νεάνίδα. Δι' ἐρημερίδες ἐξύμνησαν τὴν φιλελεήμονα καλὰθοποιόν· πανταχόθεν δὲ συνέροσον εἰς τὴν κητοικίαν τῆς διὰ νὰ τὴν γνωρίσωσι καὶ προσωπικῶς ἀγοράσωσι δὲ καὶ καλῶθιόν τι ἐκ τῶν χειρῶν τῆς.

Οὕτως ἡ ἐλεήμων τυφλὴ ὄχι μόνον εἰς τὴν μέλλουσαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν πλουσιοπαρόχως ἠλεήθη πρὸς τοῦ Ἰησοῦ· διότι τιμωμένη καὶ ἀγα-

πτωμένη παρά πάντων ἔζησεν ἐν ἀνάσει, ἐξακολουθοῦσα πάντοτε διὰ τῆς ἐλεημοσύνης νὰ παρηγορῇ τοὺς πτωχοὺς, νὰ ἠδύνη τὴν ψυχὴν τῆς καὶ νὰ εὐαρεστῇ εἰς τὸν πλάστην τῆς.

Μετὰ τὴν διήγησιν ταύτην ὁ Ἀθανάσιος εἶπε πρὸς τὸν Γέροντα·

— Ἄλλοτε, νομίζω, μᾶς εἶπατε, ὅτι δίδοντες ἐλεημοσύνην ἐνθαρρύνομεν τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν.

Ἄλλοτε, νομίζω, μᾶς εἶπατε, ὅτι δίδοντες ἐλεημοσύνην ἐνθαρρύνομεν τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν. Ὁ δὲ Γεροστάθης ἀπήντησεν· — Ὅσαίς τις καταφεύγει εἰς τὴν ζήτησιν ὡς ἐκ τῆς ἀργίας καὶ ὀκνηρίας του, βεβαίως εἶναι ἀνάξιος ἐλεημοσύνης.

Ὁ τρέφων τοὺς ἀργοὺς καὶ ὀκνηροὺς, δὲν ἐλαεῖ, ἀλλ' ἀμαρτάνει παραβαίνων τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, κατὰ τὴν ὁποίαν «οἱ μὴ βουλόμενοι ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτωσαν».

Ἐλεημοσύνη δεδομένη εἰς τοὺς ὀκνηροὺς εἶναι ἄδικος ζημία τῶν ἀληθῶς ἀξίων ἐλεημοσύνης.

Ἡ μόνη κατάλληλος πρὸς τοὺς ἀργοὺς ἐλεημοσύνη εἶναι ἡ πρὸς αὐτοὺς χορήγησις οὐχὶ χρημάτων ἢ τροφῆς ἀλλ' ἐργασίας, ὅπως δι' αὐτῆς κερδίξωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Ἄλλ' εἶναι καὶ πολλοὶ πτωχοί, οἵτινες, ἂν καὶ ἐργάζωνται ἐπιμελῶς, δὲν ἐπαρκοῦν οἱ δυστυχεῖς εἰς τὰ ἔξοδα τῶν οἰκογενειῶν των· ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ γήρατος ἢ τῆς ἀσθενοῦς ἢ ἀναπήρου σωματικῆς καταστάσεως των, εἶναι φυσικῶς ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν. Οἱ τοιοῦτοι ἀναντιρρήτως εἶναι ἀξιοὶ συμπαθείας καὶ περιθάλψεως. Αὐτὰ μ' ἔλεγε φίλος

μου ιερεὺς τῆς Μόσχας, τοῦ ὁποίου τὰς ἀξιομιμήτους ἐλεημοσύνας εὐχαρίστως θέλω σὰς διηγηθῆ.

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ.

Εἰς τὴν Μόσχαν τῆς Ρωσσίας ἐγνώρισα ἱερέα σεβάσμιον διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν του, διακρινόμενον δὲ ἰδίως διὰ τὴν ἐλεήμονα ψυχὴν του.

Ποτὲ πτωχὸς ἄξιος ἐλέους δὲν ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ ἐναρέτου ἐκείνου ιερέως χωρὶς νὰ ἐλεηθῆ.

Οἱ παρηγορητικοὶ μάλιστα λόγοι, αἱ χριστιανικαὶ συμβουλαὶ μετὰ τῶν ὁποίων ἐσυνώδευε τὰς ἐλεημοσύνας του ἐδιπλασίαζεν τὴν ἀξίαν αὐτῶν.

Ἄλλ' ὅσάκις πτωχὸς δυνάμενος ὅπως δῆποτε ν' ἐργασθῆ, ἐπαρουσιάζετο ζητῶν ἐλεημοσύνην, — Διατί δὲν ἐργάζεσαι; ἦσαν οἱ πρῶτοι λόγοι τοῦ ιερέως· μετ' αὐτοὺς δὲ ἀμέσως ἐπρόσθετεν· Ὁ δυνάμενος καὶ μὴ θέλων νὰ ἐργασθῆ εἶναι ἀνάξιος ἐλεημοσύνης.

— Δὲν εὐρίσκω ἐργασίαν, ἦτο ἡ πρόχειρος ἀπάντησις τῶν πτωχῶν.

— Λοιπὸν, τοῖς ἔλεγε τότε, ἀντὶ νὰ σοὶ δώσω ἐλεημοσύνην, πρέπει νὰ σοὶ εὕρω ἐργασίαν ὅπως διὰ τοῦ κόπου σου καὶ τοῦ ἰδρώτος τοῦ προσώπου σου κερδίσης καὶ φάγῃς τὸν ἄρτον σου. Ἐπομένως ἄλλους μὲν ἐκ τῶν πτωχῶν τούτων παρήγγελλε νὰ σχίζωσι ξύλα, ἄλλους νὰ σπύνωσι πέτρας, ἄλλους νὰ μεταφέρωσιν ὕδωρ, ἄλλους νὰ ἀνοίγωσιν αὐλακας, ἄλλους νὰ κό-

πτωσι ξηρά δένδρα, καὶ μὲ τὰς ἐργασίας των ταύτας πλουσιοπαρόχως ἀντήμειβε τοὺς κόπους αὐτῶν.

Ἡμέραν τινά, ἐνθουσαίμικι, μὴ ἔχων πρόχειρον ἐργασίαν νὰ δώσῃ ἀντὶ ἐλεημοσύνης εἰς τινὰ πτωχὸν καὶ ἐνδεῆ καὶ δυνάμενον νὰ ἐργασθῇ, παρήγγειλεν αὐτὸν νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν μίαν γωνίαν τῆς αὐλῆς του εἰς τὴν ἄλλην σαρὸν καυσίμων ξύλων.

Ἄφου ὁ πτωχὸς μετέφερε τὰ ξύλα καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ ἱερέως ὡς ἀνταμοιβὴν τοῦ κόπου του ἐν ρούβλιον, ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν ἔχη καὶ ἄλλην ἐργασίαν νὰ τῷ δώσῃ. Ὁ δὲ ἀγαθὸς ἱερεὺς, μὴ ἔχων ἐργασίαν, ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐργατικὴν διάθεσιν αὐτοῦ, διέταξεν αὐτόν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι μετενόησε διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ξύλων του νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὰ εἰς τὴν προτέραν των θέσιν, καὶ μετὰ τὴν δευτέραν αὐτὴν μεταφορὰν ἔδωκε καὶ δεύτερον ρούβλιον εἰς τὸν πτωχόν.

Τοιουτοτρόπως δὲ καὶ τοὺς ἀργοὺς ἐσυνείθιζεν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἐργασίαν ἐπωφελεῖ καὶ ἐπομένως εὐάρεστον καθίστανεν, ὅπως ἔτι μᾶλλον συνοικειόνη μετ' αὐτῆς τοὺς πτωχοὺς.

Αὐτῇ, μ' ἔλεγεν, εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐλεημοσύνη, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν εἰς τοὺς ἐξ ὀκνηρίας ἢ ἐξ ἀργίας πτωχοὺς.

Ἄλλὰ δὲν περιορίζετο ὁ ἐνάρετος ἱερεὺς εἰς τὰς ταύτας ἐφημέρους καὶ διαβατικὰς ἐλεημοσύνας. Ἰδίως ἐφρόντιζε νὰ εὕρισκῃ μονίμους καὶ διαρκεῖς ἐργασίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν πτωχῶν.

Ὁ Γεροστάθης τότε ἐπρόσθεσεν ὅτι, ἐὰν οἱ κάτοικοι

τῶν πόλεων, τῶν καιμοπόλεων καὶ τῶν χωρίων ἐμι-
μοῦντο τὸ χριστιανικὸν παράδειγμα τοῦ ἱερέως τῆς
Μόσχας, ὁ ἀριθμὸς τῶν πτωχῶν, τῶν ἐπαϊτῶν, τῶν
ἀργῶν ἤθελε βεβαίως σμικρυνθῆ οὐσιωδῶς καὶ τὸ
κοινωνικὸν σῶμα ἤθελεν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτὰς τὰς
ἐπικινδύνους πληγὰς του.

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ καὶ θεραπείαν τῶν κοινωνικῶν
αὐτῶν πληγῶν, μᾶς εἶπεν ὅτι εἰς τὰ πολιτισμένα ἔθνη
οἱ εὐποροὶ πολῖται συνεισφέρουν νοσοκομεῖα πρὸς νο-
σήλευσιν τῶν ἀσθενῶν, πτωχοκομεῖα πρὸς περίθαλψιν
καὶ ἐνασχόλησιν τῶν ἀπόρων, ὄργανοτροφεία, κατα-
στήματα διανέμοντα τροφὴν εἰς ἐνδεεῖς οἰκογενείας,
καταστήματα τῶν τυφλῶν καὶ ἀλάλλων, γηροκομεῖα,
ἐργοστάσια τῶν πτωχῶν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα θεάρεστα
καταστήματα.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἐλεημοσύνης, ἐπρόθεσεν
ἡ Γέρων, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν καὶ τὸν προ-
πάτορά μας, τὸν ἐνδοξον καὶ ἐλεήμονα Κίμωνα.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΙΜΩΝΟΣ.

Ἀφοῦ ὁ Μιλτιάδης εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὁ Θεμιστο-
κλῆς εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ ὁ Ἀριστείδης εἰς τὰς Πλα-
ταιᾶς ἀπέκρουσαν τοὺς εἰσβαλόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα
Πέρσας, ἀνεφάνη εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Κίμων, ἕστις συ-
νήνωσεν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ
πατρὸς του Μιλτιάδου, καὶ τὴν πολιτικὴν φρόνησιν τοῦ
Θεμιστοκλέους, καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀριστείδου.

Ὁ Κίμων, τὸν ὁποῖον περιγράφουν εὐειδῆ τὸ πρόσωπον, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, καὶ μὲ κόμην μακρὰν καὶ σὺλην, εἶχε χαρακτηρὰ γλυκύτατον, διάθεσιν εὐεργετικὴν, καὶ πατριωτισμὸν ἐνθερμον.

Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου Περσικοῦ στόλου κατέστρεψε, κυριεύσας διακόσια ἐχθρικά πλοῖα, καὶ τὰ λείψανα τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ἐξωλόθρευσε ἀποβιάσας αὐθημερόν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ στρατεύματά του.

Ἡ κατὰ τὴν ἐνδοξὸν ἐκείνην ἡμέραν διπλῆ νίκη τοῦ Κίμωνος κατὰ τε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν δικαίως ἐθεωρήθη λαμπροτέρα καὶ ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας, καὶ ἀπὸ τὴν πεζομαχίαν τῶν Πλαταιῶν.

Ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων δὲ κατὰ τῶν Περσῶν νικῶν του ἀπέκτησε, οὐχὶ δι' ἑαυτὸν ἀλλ' ἐπ' ἀγαθῶν τῆς πατρίδος καὶ πρὸς θεραπείαν τῶν συμπολιτῶν του, χρήματα ἰκανά, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸ νότιον τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως κατασκεύασε, καὶ τὴν ἀγορὰν φιλοκάλως μὲ πλατάνους κατεφύτευσε, καὶ τὴν Ἀκαδημίαν μὲ ὕδατα καὶ συσκίους περιπάτους κατεστόλισε. Πρῶτος δὲ αὐτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεφάνη προστάτης τῶν ὠραίων τεχνῶν, αἵτινες ὁσάκις συνειθίζωσιτὰ αἰσθητήρια καὶ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ αἰσθημα τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἀληθῶς ὠραίου, ἐξημερώνουν καὶ ἐξωραΐζουν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἐθνῶν.

Ὅχι μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ ἀποκτήσῃ ποτὲ ἀδίκως χρήματα ὁ Κίμων, ἀλλ' ὅσα ἀπέκτησε, τὰ ἀπέκτησε

διὰ τὰ τὰ μεταχειρίζηται· τὰ μεταχειρίζετο δὲ διὰ τὴν τιμᾶται εὐεργετῶν τοὺς συμπολίτας του. «Κτᾶσθαι μὲν τὰ χρήματα ὡς χρῶτο, χρῆσθαι δὲ ὡς τιμῶτο», δικαίως ἔλεγε περὶ αὐτοῦ Ποργίας ὁ Λεοντίνος.

Ἐκ νεότητός του ἐγεύθη τὴν πικρίαν τῆς πτωχείας, διότι καὶ τὸν πατέρα του Μιλτιάδην εἶδε ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ φυλακῇ μὴ ἔχοντα ὡς ἐκ τῆς ἐντίμου πενίας του τὴν πληρώσῃ πενήτηντα τάλαντα, εἰς τὰ ὅποια εἶχε καταδικασθῆ, καὶ αὐτὸς δέ, ὡς ἐνδεής, ἠναγκάσθη νὰ διαδεχθῆ εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἀποθανόντα πατέρα του, μέχρις οὔ ὁ γαμβρὸς του Καλλίας τὸν ἠλευθέρωσε πληρώσας ἀντ' αὐτοῦ τὸ πατρικόν του χρέος.

Τὰ παθήματα ταῦτα ἀφ' ἑνός καὶ ἡ γλυκύτης τῆς πρὸς αὐτὸν εὐεργεσίας τοῦ Καλλίου ἀφ' ἑτέρου ἠνοιξάν τὴν θύραν τῆς ἐλεημοσύνης εἰς τὴν εὐαίσθητον καρδίαν τοῦ νέου Κίμωνος, ὅστις γενναίως ἀφιέρωσε πᾶν ὅ,τι ἐντίμως ἀπέκτησε πρὸς περιθάλψιν τῶν πτωχῶν συμπολιτῶν του,

Ὅθεν καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους του εἶχεν ἀνοικτοὺς εἰς τε τοὺς συμπολίτας του καὶ τοὺς ξένους, ὅπως οἱ πτωχοὶ ἐλευθέρως λαμβάνωσιν ἐκ τῶν καρπῶν καὶ ὀπωρικῶν του καὶ καθ' ἡμέραν εἰς τὸν οἶκόν του εἶχε δαίπνον λιτὸν ἀλλ' ἀφθονον· ἔστις δὲ τῶν πτωχῶν συνδῆμοσῶν του ἤθελεν, ἐλευθέρως εἰσῆρχετο καὶ ἀνεξόδως ἐδεῖπναι. Δὲν ἐκάλει εἰς τὰ γεύματά του, ὡς οἱ σημερινοὶ πλούσιοι, πλουσίους πρὸς ἐπίδειξιν πολυτελείας καὶ ματαιοφροσύνης, ἀλλὰ πτωχοὺς καὶ πεινῶντας πρὸς παρηγορίαν τῆς ἐνδείας των.

Ὅσακις δὲ ἐξήρχετο τῆς οἰκίας του, ἐσυνοδεύετο ὑπὸ ὑπηρετῶν, δι' αὐτῶν δὲ καὶ ἐνδύματα ἐχορήγει εἰς τοὺς ῥακενδύτας γέροντας, καὶ χρήματα σιωπιλῶς ἀλλὰ γενναίως διένεμεν εἰς τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας συμπολίτας του.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ Κίμων, ὥστε δικαίως ὁ Πλούταρχος θαυμάζων καὶ ἐπαινῶν τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ ἀνδρός, λέγει ὅτι διὰ τῶν ἀγαθοεργιῶν ἴππου ἐπανάφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν μυθολογούμενον χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ Κρόνου.

Ἄλλ' ἐγώ, ἐπρόσθεσεν ὁ Γεροστάθης, θαυμάζω τὸν Κίμωνα καὶ δι' ἄλλον λόγον, ὅστις ἴσως σᾶς φανῆ παραδόξος. Τὸν θαυμάζω διότι ἐνῶ ἦτο υἱὸς ἐνδόξου πατρός, τοῦ Μιλτιάδου, ἀνεφάνη ἐνδοξότερος τοῦ πατρός του.

— Ἄλλὰ τοῦτο ἦτο πολλὸ φυσικόν, παρατήρησέ τις ἐξ ἡμῶν. Παράδοξον ἤθελεν εἶσθαι ἂν, ἔχων πατέρα τοιοῦτον, δὲν ἀνεφαίνετο υἱὸς ἀξίος τοῦ πατρός του.

— Οὕτως ἔπρεπε νὰ ᾔηται, ἀπήντησε· καὶ ὅμως, εἰάν ἐξαιρέσωμεν τὸν Κίμωνα τοῦ Μιλτιάδου δὲν ἐνθυμούμαι ἄλλον υἱὸν ἐνδόξου πατρός ἀναφανέντα ἀξίον τοῦ πατρός του.

Ὁ Φωκίων ἀποθανῶν ἀφῆκεν υἱὸν τὸν Φῶκον, ὁ Ἄριστείδης τὸν Λυσίμαχον, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Σωκράτης ἀφῆκεν ἐπίσης υἱούς· ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν διεκρίθη, οὐδεὶς ἀνεδείχθη ἀνώτερος ἢ ἴσος τοῦ πατρός του.

Τὰ ὑπὸ τὴν σκιὰν μεγάλων δένδρων φυτὰ δυσκόλως

εὐδοκίμους, διότι τὰ μεγάλα δένδρα καὶ τὴν ὑγρασίαν τῆς γῆς ἀπορροφοῦσι διὰ τῶν μεγάλων ριζῶν των, καὶ τὰς ζωογόνους ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐμποδίζουσι διὰ τῆς μεγάλης σκιᾶς των.

Παρόμοιον τι συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς μεγάλων πατέρων. Ἐπαναπαύονται συνήθως οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ τὴν σκιάν των πατραγαθῶν των εἶναι ἱκανὴ νὰ λαμπρύνῃ καὶ τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἀδοξίαν· ἐπομένως, γινόμενοι οἰηματῖαι καὶ ὑπερήφανοι, ἀντὶ νὰ προσπαθήσωσιν ὅπως, δι' ἰδίων ἀγώνων καὶ ἔργων, δι' ἰδίων πρὸς τὴν πατρίδα εὐεργεσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων διακριθῶσι καὶ αὐτοί, ὡς διεκρίθησαν οἱ πατέρες αὐτῶν, διάγουσι μὲν βίον ἀμελεῖ καὶ ἀδοξον, ἀποθνήσκουσι δὲ θάνατον πολὺ ἀδοξότερον.

Μόνον τὸ λαμπρὸν καὶ ἄρθρον ἐν φῶς τοῦ ἡλίου δύναται, ἀντανακλόμενον ἐπὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἄλλων σκοτεινῶν οὐρανίων σωμάτων, νὰ φωτίζη καὶ λαμπρύνῃ αὐτά. Ἄλλ' ἢ λάμψις τῶν γονέων δὲν δύναται δυστυχῶς νὰ λαμπρύνῃ σκοτεινὰ καὶ ἀδοξὰ τέκνα· ἀπ' ἐναντίας ἔτι μᾶλλον σκοτεινοτέρου ἀναδεικνύει τὴν ἀδοξίαν αὐτῶν.

Ὁ Γεροστάθης τότε ἐσιώπησεν, ἡμεῖς δὲ ἐβαδίζομεν πλησίον αὐτοῦ ἀναλογιζόμενοι τὰ περὶ τοῦ Κίμωνος. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι εἰς πολλῶν ἐκ τῶν συμμαθητῶν μου τὰς καρδίας εἶχεν ἤδη γεννηθῆ ἀγάπη καὶ σέβας πρὸς τὸν ἐνδοξον ἐκεῖνον ἄνδρα, καὶ ἐπιθυμία ζωηρὰ τοῦ ν' ἀναδειχθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἄνδρες, ἐνάρετοι καὶ εὐεργονοικοὶ πρὸς τοὺς συμπολίτας ἡμῶν ὡς ἐκεῖνος.

Μετά τινα διακοπήν ὁ Γεροστάθης μᾶς εἶπεν·

— Ἄλλὰ παντοῦ καὶ πάντοτε ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι
ἄνθρωποι κακοαναθεραμμένοι, οἵτινες, μὴ θέλοντες ἢ
μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσιν ἔργα καλὰ, φθοροῦν, δια-
θάλλουσι, ἐμπαίζουσι, κακολογοῦσι τὰς ἀγαθοεργίας τῶν
ἄλλων. Τοιοῦτοι φθονεροὶ καὶ κακεντρεχεῖς εἶπον καὶ
περὶ τοῦ Κίμωνος, ὅτι κατέφευγεν εἰς ἀγαθοεργίας,
ὅπως δι' αὐτῶν περιποιούμενός καὶ κολακεύων τὸν
λαὸν ἀπολαμβάνει τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ.

Ὁ ἀγαθὸς ὅμως Πλούταρχος διὰ τὴν ἀποδείξην ὅτι αἱ
ἐλεημοσύναι, τοῦ Κίμωνος ἦσαν ἀπόρροιαί τῆς φιλαν-
θρώπου ψυχῆς του, καὶ οὐχὶ μέσον κολακίας καὶ δη-
μαγωγίας, ὁρθότατα μᾶς ἐπενθυμίζει, ὅτι ὁ Κίμων δὲν
ἀνῆκεν εἰς τὸ δημοκρατικὸν ἀλλ' εἰς τὸ ἀριστοκρατι-
κὸν κόμμα τῶν Ἀθηνῶν, ὧν φανερὰ κεκηρυγμένως
ὑπὲρ τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος, κατὰ τὸ ὅποιον,
οὐχὶ ὁ ἄπειρος καὶ ἀμαθὴς λαὸς, ἀλλ' οἱ ἄριστοι καὶ
ἐκλεκτοὶ τῶν πολιτῶν ἐκυβέρνησαν τὴν Σπάρτην.
Ὡς λοιπὸν τοιοῦτος, οὔτε κόλαξ τοῦ λαοῦ ἠδύνατο νὰ
εἶναι, οὔτε τὰς ἀγαθοεργίας του ἐπομένως ἐνήργει χά-
ριν δημαγωγίας.

Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπε τότε τίς ἐξ ἡμῶν εἰς τὸν Γεροστά-
θην, ἂν ἤμην πλούσιος, ἤθελον μὲν εὐχαρίστως δίδει
ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχοὺς, οὐχὶ ὅμως φανερὰ ὡς
ὁ Κίμων.

— Εὖγε φίλε ἀπεκρίθη ὁ Γέρων. Σὺ ὅμως εἶσαι
Χριστιανός, καὶ ὁ Πέτρος ὅστις εἰς τὴν νάρθηκα κρυ-
φίως ἐδίδασκε τὸν πτωχὸν Κώπταν, εἶναι ἐπίσης Χρι-

στιανός, καὶ μάλιστα υἱὸς σεβασμίου ἱερέως τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' ὁ Κίμων γεννηθεὶς πολλὰ ἔτη πρὸ Χριστοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ τὰς χριστιανικὰς τοῦ Εὐαγγελίου παραγγελίας. «Προσέχειε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι. — Σοῦ δὲ ποιῶντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου. — Ἡ ἐλεημοσύνη σου ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ Πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ».

Ὅστις δίδει τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ φανεροῦ, διὰ νὰ φαίνεται καὶ θαυμάζεται ὡς ἐλεήμων, αὐτὸς βεβαίως οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει οὔτε ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων οὔτε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ τοιοῦτος δὲν ἀγαπᾷ τὸν πτωχόν, ἀλλὰ τὸν ἑαυτόν του, δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἐλεημοσύνην, ὡς χριστιανικὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὡς μέσον ἐπιδείξεως καὶ κομπασμοῦ. Ὅλαι δὲ αἱ καλαὶ πράξεις, ὅσας κίς χρησιμεύουσιν ὡς μέσα ἰδιοτελῶν καὶ κατακριτέων σκοπῶν, παύουσι ἀμέσως τοῦ νὰ εἶναι ἐνάρετοι, βεβηλόνονται καὶ εἰς κακίας μεταμορφώνονται. Ἀληθὴς ἐνάρετος εἶναι μόνον, ὅστις ἐνεργεῖ σταθερῶς τὴν ἀρετὴν διὰ τὴν ἀγνὴν ἀγάπην αὐτῆς.

Ἄλλὰ μάθετε καὶ τοῦτο ἀκόμη, εἴπε τελειόνων τὸν λόγον ὁ Γεροστάθης· ἡ ἐλεημοσύνη οὐδέποτε εὐαρεστεῖ οὔτε ὠφελεῖ, ἐὰν βλέπωμεν ἀγρίως τοὺς πτωχοὺς, ρίπτωμεν ἐκ διαλειμμάτων μετὰ ψυχρότητος ὡς πρὸς κῦνα τεμάχιον ἄρτου ἢ ὀλίγα λεπτὰ καὶ ἀπηνῶς ὀνειδίζωμεν αὐτοὺς δι' ὑβριστικῶν φράσεων. Τοῦτο ἀπο-

δεικνύει θρασύν και κενόδοξον μάλλον ἢ ὄντος ἐλεή-
μονα ἀνθρωπον· ἔθεν ὁ προφήτης Σειράχ συμβουλεύει:
«Κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς σου και ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐι-
λικρινῶς ἐν πραότητι». Ἀλλά και ὁ Ἀπόστολος βε-
παιοὶ ἡμᾶς ὅτι «Ἰλαρόν δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός». Τοιαύ-
τη ἦτο ἡ Ταβιθά τῆς Κενῆς διαθήκης. ἥτις οὐ μόνον
ἐβοήθει ἀπλῶς, ἀλλά και ἠγάπα τοὺς πένητας φαινο-
μένη πάντοτε πρὸς αὐτοὺς προσηγῆς και ἀληθῶς οἰ-
κτίρμων.

Αὐτὰ μᾶς εἶπε κατά τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἀγαθὸς
Γεροστάθης ἐπιθυμῶν νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν
μικρῶν φίλων του τὴν χριστιανικὴν και προπατορικὴν
συγχρόνως ἀρετὴν τῆς ἐλεημοσύνης.

Ἐνθυμοῦμαι δὲ και τοὺς ἀκολούθους στίχους τοῦ
Γέροντος οἵτινες πολὺ μᾶς συνεκίνησαν:

Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ.

Ἐ! σεῖς, ὅπου σκορπίζετε τὰ πλούτη στὸν ἀέρα,
Τὸ χέρι σας τὸ ἄδωτο και σφαλιστὸ ἀπλώστε,
Και δώστε και στὸν ἄρρωστο και στὴ φτωχὴ μητέρα·
Ἐλεημοσύνη χριστιανοί, ἐλεημοσύνη δώστε!

Παιὸς λέει, παιὸς! πῶς ὄλ' αὐτὰ ποῦ τώρα σεῖς πετᾶτε
Εἶναι δικὰ σας ;... Δύστυχοι αὐτὰ ποῦ περισεύει
Εἶναι τῆς χήρας τὸρφιοῦ, και μὴ τὸ σπαταλᾶτε,

Ὅποιος τὰ πλούτη του σκορπᾷ, ἀπ' τοὺς πτωχοὺς τὰ κλέβει!
Ἐλεημοσύνη χριστιανοί! ἀδελφια, ἐλεημοσύνη,
λίγο ψωμί γιὰ τὸ πτωχὸ και λίγη κλεψύνη!

Συλλογισθῆτε, εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν γυμνωμέναι,
Πόσα παιδιά κρυώνουσι, πόσα μικρὰ πεινῶσι,
Πόσα δὲν ἔχουσι γιαντὸν καὶ γιαντρικὸν κανένα!

Ἄχ! δότε ἓνα φάρμακον ἕως τὸ γέρον ποῦ κρυώνει,
Λίγο ψωμί μ' ἓνα γλυκὸν χυμὸν γέλοστον ξένο,
Μιὰ βακτηρία στὸν γυμνὸν ποῦ στὰ σκοτάδια λιώνει,
Κι' ἓνα περὶ στὸ παιδί τὸ πρὸς πονεμένο!
Ἐλεημοσύνη χριστιανοὶ ἀδελφίκα, ἐλεημοσύνη
Χαρὰς ἔσ' ἐκείνη τὴν καρδίαν ποῦ τὸ ψωμάκι δίνει!

Τὰ ἑλαφρὰ μεταξωτὰ καὶ τὸ μαργαριτάρει,
Ὅπου ὁ πλοῦτος σήμερον καὶ ἡ σπατάλη δίνει,
Δὲν ἔχουσι τόσην εὐμορφίαν, δὲν ἔχουσι τόσην χάριν,
Δὲν εἶναι τόσον εὐμορφὰ ὡς τὴν ἐλεημοσύνην.

Ἐλεημοσύνη χριστιανοὶ ἀδελφίκα ἐλεημοσύνη,
Πολλὰ χερσὶν ὁ Θεὸς ἕως ἐκείνον ὅπου δίνει!
Ἄχιλλεὺς Παράσχος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

Ὁ Γεροστάθης ἔχων ἀφορμὰς ἐκ τῆς μετὰ τῶν μαθητῶν ἀναστροφῆς, ἐνόμισα καλὸν νὰ διαλάβῃ περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς τοὺς γονεῖς εἰς ἰδιαιτέραν ὁμιλίαν· ἔβλεπε δηλαδὴ, ὅτι ἐκ τῶν μαθητῶν τινες, καὶ ἰδίως τῶν ἀνωτέρω τάξεων, προσεφέροντο ἀπρεπῶς πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν καὶ ὑπερηφάνως, τινὲς δὲ ἔ-

γοντες ὅλως ἀπαιδέυτους γονεῖς, δυσκόλως ὑπετάσσοντο εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν· οἱ γονεῖς οὗτοι εἶχον φανερώσει τοῦτο κριφίως εἰς τὸν Γεροστάθην, ὅστις, ἀφοῦ πολλάκις συνεβούλευσε τοὺς τοιούτους παῖδας, ἵνα σέβωνται τοὺς γονεῖς των, ἐνόμιπε καλὸν νὰ ἐμιλήσῃ καὶ συστηματικώτερον ἐν ἰδιαιτέρα ὁμιλίᾳ. Ὁ Γεροστάθης ἀναβὰς ἐπὶ μέρους ὑψηλοτέρου καὶ χαριέντως χαιρετήσας ἤρξατο ὁμιλῶν κατὰ τῶν ἐξῆς τρόπον.

« Ἐξ ἀπασῶν τῶν παιδικῶν μου ἀναμνήσεων ζωηροτέρα εἰς τὸν νοῦν μου εἶνε ἡ τῶν γονέων μου. Εἰ καὶ ἀπώλεσα αὐτοὺς πρὸ εἰκοσαετίας, διατηρῶ ὅμως ἐντὸς τῆς καρδίας μου ἀκεραίαν καὶ ἀνελλιπῆ τὴν πρὸς τὴν μνήμην αὐτῶν ὀφειλομένην ἀγάπην καὶ σεβασμὸν. ἐν ὧραις μάλιστα, εἴτε λύπης, εἴτε χαρᾶς, ἀναπολῶ τὴν εἰκόνα αὐτῶν καὶ παρουσίαν γλυκυθύμως ἐν τῇ φαντασίᾳ μου, καὶ συνομιλῶ μετ' αὐτῶν· εἰς περιστάσεις δὲ πρὸ πάντων σπουδαίας καὶ δυσχερεῖς καὶ συμβουλεύομαι αὐτούς. Νομίζω, ὅτι ἀκούω τὴν φωνὴν αὐτῶν, καὶ αἰσθάνομαι τὴν τέρψιν ἐκείνην καὶ χαρὰν, ἣν παρέχει ἐπὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἡ παρουσία τῶν γονέων. Ἐν ταῖς ἀσθνεαίαις μου πολλάκις ἠσθάνθην τὴν δεξιάν τῆς φιλοτάτης μητρός μου ἀπομάσσουσαν (1) τὸν ἰδρώτα ἐκ τοῦ μετώπου μου καὶ παρηγοροῦσάν με, καὶ τὸν σεβαστόν μοι πατέρα παρὰ τῇ κλίνῃ ἰστάμενον καὶ συμπάσχοντα μετ' ἐμοῦ. Αἰσθάνομαι τὴν παρουσίαν αὐτῶν ὡς αὔραν ὀροσερὰν ἐπιψύχουσαν (2) τὸ πρόσωπόν μου, ὡς ἄνθη, ἅτινα δὲν βλέπω, μὲν, ἀλλ'

1) Σφουγγίζω, 2) ἐγγίζω τι ἐπιπαλάω.

ἔων ἢ εὐωδία εἶνε τεκμήριον τῆς παρουσίας αὐτῶν. Ἐν τῇ χαρᾷ μου, ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος, ἐν τῇ ἐλεημοσυνῇ φαντάζομαι, ὅτι βλέπω τὰ γεραρά αὐτῶν καὶ σεβάσματα πρόσωπα πλήρη χαρᾶς καὶ φαιδρότητος. Ἡ παρουσία τῶν σεβαστῶν γονέων μου κατέστη εἰς ἐμὲ τρόπον τινά, ὡς δευτέρα συνείδησις, δι' ἧς ἀποτρέπομαι ἀπὸ παντὸς κακοῦ, καὶ παρορμῶμαι εἰς πᾶν καλὸν καὶ δι' ἧς βλέπω κεκλεισμένοις ὀφθαλμοῖς, καὶ ἀκούω ἄνευ τῆς τῶν ὠτῶν βοηθείας. Δι' οὐδὲν ἄλλο ἐλυπήθην ἐν τῷ βίῳ μου μάλλον, ἢ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν γονέων μου. Ἡ ἀπώλεια τῶν γονέων εἶνε τὸ μεγαλύτερον τοῦ ἀνθρώπου δυστύχημα.»

Διὰ τοῦτο λίαν εὐαρεστοῦμαι, ὅταν βλέπω ἀνθρώπους ἀγαπῶντας τοὺς γονεῖς αὐτῶν, καὶ σεβομένους αὐτούς· ὁσάκις ἀκούω, ὅτι οὐδὲν πράττουσι, πρὶν ἢ ἀναγγείλωσιν αὐτὸ εἰς τοὺς γονεῖς, συμβουλευθῶσιν αὐτούς, καὶ ζητήσωσι τὰς εὐχὰς αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἰσὶν εὐλογημένοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅστις διέταξεν ἡμᾶς ἐν ταῖς ἀγίαις Αὐτοῦ Γραφαῖς, νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν· μακαριστοὶ (1) παρὰ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες καὶ τιμῶσι καὶ γεραίρουσι (2) τὴν ἀρετὴν ταύτην, ἔχουσι δὲ καὶ τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἀναπαυομένην καὶ χαροποιούσαν. Διὰ τοῦτο πάλιν λίαν λυποῦμαι, ὁσάκις βλέπω ἀνθρώπους μὴ ἀγαπῶντας καὶ μὴ σεβομένους τοὺς γονεῖς αὐτῶν· ὁσάκις βλέπω, ὅτι δὲν συμβουλευόνται αὐτούς ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν αὐτῶν, καὶ ὅτι φέρονται πρὸς αὐτούς ἀπρεπῶς καὶ

1) Ἄξιος μακαρισμοῦ, μακίριος 2) τιμῶ.

ὑπερηφάνως, καὶ παρέχουσιν αὐτοῖς ἀφορμὴν νὰ δυσανασχετῶσιν (3) Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἰσι κατηραμένοι παρὰ Θεοῦ, δυσφημοῦνται δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ συνείδησις τίπτει καὶ ἐλέγχει αὐτοὺς διὰ τὴν παράβασιν τοῦ τοιοῦτου ἱεροῦ καθήκοντος. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι παραβαίνουσι θείους καὶ ἀνθρωποίνους νόμους, καὶ σωρεύουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τιμωρίας καὶ δυστυχήματα ἐν τε τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ.»

«Ἐκτὸς δὲ τούτου δὲν εἶναι ἔργον ἐσχάτης ἀδικίας νὰ μὴ ἀγαπῶμεν τὴν μητέρα ἡμῶν, ἥτις μετὰ τριφερότητος καὶ περιπαθείας ἀγαπᾷ ἡμᾶς, ἥς τὸ βλέμμα ἀκολουθεῖ μετὰ τόσης ἀγάπης τὰ βήματα ἡμῶν, καὶ ἥτις τρέχει, ἵνα βοηθήσῃ ἡμᾶς κινδυνεύοντας; Δὲν εἶνε σημεῖον διεφθαρμένης καρδίας νὰ μὴ σεβῶμεθα τὴν μητέρα ἡμῶν, ἥτις ἀγρυπνοῦσα ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμῶν, δι' οὐδὲν ἄλλο προτιμᾷ νὰ ζῆ μᾶλλον, ἢ διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν, δι' οὐδενὸς ἄλλου γίνεται εὐτυχέστερα, ἢ διὰ τὰς εὐτυχίας ἡμῶν, καὶ δι' οὐδὲν ἄλλο ἐπικράνθη μᾶλλον, ἢ διὰ τὴν λύπην ἡμῶν; Δὲν εἶναι καθήκον ὑπηγορευμένον καὶ ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ ὑπὸ τῆς εὐγνωμοσύνης νὰ ἀγαπῶμεν τὴν γλυκυτάτην ἡμῶν μητέρα, ἥτις βρέφη γυμνά, πεινῶντα καὶ ἀδύνατα ἐθερμαίνειν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, ἐνέδυσσε δι' ἐνδυμάτων μαλακῶν καὶ θερμῶν, καὶ διὰ τοῦ γάλακτος αὐτῆς ἔθρεψεν ὑποστηρίζουσα διὰ παντὸς τρόπον τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν; Τίς δύναται νὰ ἀριθμήσῃ τὰς

3) ἀγεννακτῆ.

ἀγρυπνίας τῆς μητρὸς καὶ τὰς νυκτερινὰς αὐτῆς ἐξεγέρσεις, ἵνα περιποιηθῇ ἡμᾶς κλαίοντας, καὶ δώσῃ τὴν τροφήν τοῦ γάλακτος; Ἐν δὲ ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν τίς ἄλλος, ἢ ἡ μήτηρ ἡμῶν παρίσταται παρὰ τῆ κλίνῃ, περιποιουμένη καὶ φροντίζουσα ὑπὲρ ἡμῶν;»

«Καθημένην δὲ παρὰ τῷ προσκεφαλαίῳ ἡμῶν ἀσθενούτων οὐδεὶς δύναται νὰ μετακινήσῃ. Θυσιάζει τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῆς, διατρέχει καὶ αὐτὸν τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς μᾶλλον, ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἡμᾶς καὶ πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν ἄλλων· διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς κρατοῦσα τὸ ὠρισμένον παρὰ τοῦ ἱατροῦ φάρμακον, διὰ τοῦ ἄλλου ἀπομάσσει τοὺς ὑγροὺς αὐτῆς ὀφθαλμοὺς, καὶ καταπίνει τρόπον τινὰ τὰ δάκρυα τὰ ἑτοίμα νὰ ρεῦσωσιν. Ἡ πρὸς τὰ τέκνα στοργὴ τῆς μητρὸς δὲν ἔχει ὄρια· καταβεβλημένη καὶ ἀπηυδημένη ὑπὸ τῶν πόνων, καὶ τῆς συνεχοῦς ἀγρυπνίας, οὐδένα αἰσθάνεται κόπον, ὅποταν πρόκηται νὰ τρέξῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος τέκνου αὐτῆς. Τὸ ἀδύνατον αὐτῆς σῶμα καὶ τὸ ὠχρὸν πρόσωπον, οὐδόλως κωλύουσιν αὐτὴν νὰ ἀναδεχθῇ νέους καὶ χαλεποὺς κινδύνους. Εὐτυχῆ δὲ λογίζεται ἑαυτὴν, ἐὰν δυνηθῇ νὰ ἴδῃ τὸ τέκνον αὐτῆς ἀνακτώμενον τὴν ὑγίειαν. Ἡ μήτηρ ὠδήγησε τοὺς ἀδυνάτους ἡμῶν πρὸς τὴν νὰ βεβησάωσι τὸ σῶμα ἡμῶν· αὕτη πρώτη ἔδειξεν ἡμᾶς, ἵνα ἀρθρόνοντας φωνάς, ἐκφωνῶμεν τὰ ὀνόματα τῶν χρησίμων καὶ ἀπολύτως ἀναγκαίων ἡμῖν πραγμάτων. Ἡ μήτηρ τέλος ἀνέπτυξεν ἡμῖν ἐν τῇ ἀθῶχ ἐκείνῃ παιδικῇ ἡλικίᾳ, τὴν ἔμρυτον ἐν ἡμῖν ἰδέα, περὶ τῆς ὑπάρ-

ξίως τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν τρόπον τοῦ λατρεύειν Αὐτόν, καὶ ἐδίδαξε τὰς στοιχειώδεις ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.»

«Τὸ βρέφος μόλις δυνάμενον νὰ ἀτενίσῃ τὰ ὄμμα-
τα εἰς τὸ φῶς, ἀγαπᾷ τὴν μητέρα του, γινώσκει τὴν
φωνὴν αὐτῆς, μειδιᾷ εἰς τὰς θωπείας (1) καὶ τὰ ἄσμα-
τά της. Προσηλώνει τοὺς ὀφθαλμούς του ἐπ' αὐτῆς
πλήρεις γλυκύτητος καὶ εὐγνωμοσύνης, καὶ ἐννοεῖ καὶ
αἰσθάνεται τὴν περιπαθῆ ἀγάπην, ἣτις περιπτύσσει (2)
αὐτό. Ἡ ἡλικία προχωρεῖ, τὸ τέκνον γίνεταί ἀνὴρ,
ἀλλὰ καὶ τότε ἐν ταῖς λύπαις αὐτοῦ προστρέχει εἰς τὴν
μητέρα, ἣτις διὰ τῆς χαρᾶς, ἣν αἰσθάνεται, διπλα-
σιάζει τὴν χαρὰν αὐτοῦ· ὁ ἀγαθὸς υἱὸς δὲν λησμονεῖ
καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ· καταφεύγει πρὸς αὐτόν, συμ-
βουλευέται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ
σεβασμοῦ μετριάζει τοὺς πόνους τῆς γεροντικῆς ἡλι-
κίας καὶ ἀνακουφίζει αὐτὸν ἐκ τοῦ βάρους τῶν πολλῶν
ἐτῶν. Ὅταν δὲ ὁ θάνατος ἔλθῃ, ὅπως νεκρώσῃ τὰ μέ-
λη τοῦ σώματος τῶν γονέων, ὁ ἐνάρετος υἱὸς παριστά-
μενος παρὰ τῆ κλείνῃ ζητεῖ τὴν εὐχὴν αὐτῶν. «ὦ!
πόσον ὠραταὶ καὶ κατανουκτικαὶ εἶνε αἱ εὐχαὶ τῶν γο-
νέων πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν ταῖς ὑστάταις στιγμαῖς
τῆς ἐπιγείου αὐτῶν διατριβῆς!»

«Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη συνεπιφέρει ἄμετρον
χαρὰν καὶ εὐτυχίαν, σκληρῶς δὲ τιμωρεῖται ὁ μὴ ἀγα-
πῶν καὶ σεβόμενος αὐτούς· Ὁ ἀπολέτας τοὺς γονεῖς

1) Χαίθευμα 2) περιβάλλω, ἀγκαλιάζω.

αὐτοῦ γνωρίζει κάλλιον τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δυστυχῶς ἀπώλεσε τοὺς καλλιτέρους αὐτοῦ φίλους, τοὺς εἰλικρινεστέρους συμβούλους, καὶ τοὺς ἐξ ὅλης καρδίας ἐπιθυμοῦντας τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ.»

«Ἡ τῶν τέκνων δὲ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη ἐπιτάσσεται καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ὡς μία ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐντολῶν, τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ Δεκαλόγῳ· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, » ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς » γῆς.» Ὁ Θεὸς διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν, σεβώμεθα καὶ εὐγνωμονῶμεν Αὐτῷ, διδάσκει εὐθὺς ἔπειτα τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς καθήκοντα ἡμῶν· θέλων διὰ τούτου νὰ δείξη, ὅτι οἱ γονεῖς εἰσὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰς τούτους ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν, καὶ εἰς αὐτοὺς μετέδωκεν ἐκ τῆς ἐξουσίας Αὐτοῦ. Ὑπακούωμεν λοιπὸν τῷ Θεῷ, ὑπακούοντες τοῖς γονεῦσιν, ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ἀγαπῶντες τοὺς γονεῖς ἡμῶν. καὶ τιμῶμεν τὸν Θεόν, τιμῶντες αὐτούς. «Ὑπακούετε » τοῖς γονεῦσιν ἡμῶν κατὰ πάντα, τοῦτό ἐστιν εὐάρε- » στον τῷ Κυρίῳ,» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.»

«Ἡ Ἁγία Γραφή εἶνε πλήρης συμβουλῶν καὶ ποιούτων παραδειγμάτων· «Φρόντιζε, λέγει ὁ Τοβίτ πρὸς » τὸν υἱόν του, φρόντιζε τέκνον μου περὶ τῆς μητρός » σου ἐφ' ὅσον ζῆς, ἐνθυμούμενος πόσα ὑπέμεινε διὰ » σέ καὶ πόσον ἐκινδύνευσεν» «Εὐχαλί γονέων στηρί- » ζουσι θεμέλια οἴκων,» λέγει ἡ Ἁγία Γραφή. Τίς ἀναγινώσκων τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ δύναται νὰ κρα-

τήση τὰ δάκρυα; Τίς δύναται νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν φιλοστοργίαν τοῦ Ἰακώβ; Ὅτε οἱ φθονεροὶ υἱοὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον τοῦ ἠγαπημένου του Ἰωσήφ, ἐνεδύθη σάκκον, ἔχυσε σποδὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, καὶ ἐζήτησε νὰ ἀποθάνῃ. «Θέλω,, ἔλεγε, νὰ καταβῶ » μετ' αὐτοῦ πενθῶν εἰς τὸν τάφον.» Ἡ «ὦ! ποία λύπη πατρός ἀπολέσαντος τὸ ἠγαπημένον αὐτοῦ τέκνον! Ὅτε δὲ ἀνήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι ὁ Ἰωσήφ ζῆ ἔνδοξος καὶ κραταίος, καὶ ὅτι περιμένει αὐτὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, δὲν ἐπίστευσεν εἰς τοὺς λόγους τῶν υἱῶν του· ὁψέ δὲ μόλις ἰδὼν τὰ δῶρα καὶ τὰς ἀμάξας, ἐπίσθη, ὅτι ὁ Ἰωσήφ ζῆ, καὶ ἀνέκραξεν, «ὥς ὑπάχω λοιπὸν νὰ τὸν » ἰδῶ, πρὶν ἀποθάνω.» Ὅ! ποία καὶ πόση χαρὰ πατρός ἀνευρόντος τὸ ἀπολεσθὲν αὐτοῦ τέκνον!»

«Τίς θρῆνος ὑπάρχει συγκινητικώτερος ἐκείνου, ὃν ὁ Δαβὶδ ἐξέπεμψε μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀβεσαλώμ; «υἱέ μου ἔλεγεν ἠγαπητέ μοι Ἀβεσαλώμ, ὁ θάνατος σου λίαν μὲ ἐπίκρανεν! εἴθε νὰ ἀπέθνησκαι ἐγὼ ἀντὶ σοῦ, υἱέ μου Ἀβεσαλώμ, Ἀβεσαλώμ υἱέ μου.» Μόνῃ ἡ πατρικὴ καὶ μητρικὴ καρδία δύναται νὰ αἰσθανθῇ τοσαύτην λύπην. Ὁ θάνατος τέκνων ἀνοίγει εἰς τὰ στήθη τῶν γονέων μεγάλην πληγὴν ρέουσαν ἀδιαλείπτως αἷμα, καὶ ἥτις οὐδέποτε δύναται νὰ ἐπουλωθῇ. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἔκλαυσεν ἐν τῷ Ἀβεσαλώμ υἱὸν κακὸν καὶ ἀποστάτην.»

Καθ' ἣν ὥραν ὁ σοφὸς Γέρων ἐδίδασκεν τοὺς μαθητὰς τὰ ὑψηλὰ τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς καθήκοντα.

διήλθε από τινος ἀποστάσεως τοῦ κύκλου αὐτῶν, κόρη τις πλουσίως καὶ πολυτελῶς ὡς κινητὸν ἐμπορικὸν ἐνδεδυμένη, φελίζουσα δὲ πρὸς ἀκολουθοῦσαν αὐτὴν γυναικὰ φράσεις τινὰς εἰς ξένην γλῶσσαν· ὁ ἀγαθὸς καὶ τῶν πατρίων πιστὸς τηρητὴς Γεροστάθης ὡς νὰ ἀπετείνετο πρὸς αὐτὴν καὶ ὡς διὰ νὰ ἀκουσθῇ παρὰ πασῶν τῶν ἑλληνίδων κορῶν ἔλεξε τάδε μετὰ πατριωτικοῦ πόνου.

Ἡ Ἑλληνισ Χριστιανῆ.

Ἡ ἐθνικὴ καὶ θαυμαστικὴ ἀξία τῶν Ἑλληνίδων κορῶν, ἣν ὀφείλουσι νὰ ἐννοήσωσι καλῶς εἶναι νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀρμόζοντος εἰς τὸν ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα ἠθικοῦ καὶ διανοητικοῦ στολισμοῦ. Εἰσὶ θυγατέρες ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, τῶν πρώτων πατέρων τοῦ ἀληθοῦς καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐξευγενήσαντος πολιτισμοῦ, καὶ θυγατέρες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧς φαστῆρες μέγιστοι οἱ Βασίλειοι καὶ Χρυσόστομοι. Καὶ ὁ στολισμὸς λοιπὸν ὁ ἐμπρέπων αὐταῖς καὶ ὃν ὀφείλουσι νὰ ἐπιζητῶσιν ἐστὶν ἡ ἀληθὴς καὶ διὰ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης διανοητικὴ αὐτῶν ἐκπαίδευσις, καὶ πᾶσα ἡ μόρφωσις αὐτῶν ἐν τοῖς ἀγιωτάτοις θεσμοῖς καὶ παραγγέλμασι τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς ἡμῶν Πίστεως. Πᾶν τοῦτο ἐστὶν ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς ὁ ἀρμόζων εἰς τὰς Ἑλληνίδας κόρας, τὰς θυγατέρας τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανισμοῦ. Πᾶν ἐκτὸς τούτου ἐπιζη-

τούμενον ὑπ' αὐτῶν ἐστὶν ἀπομάκρυνσις καὶ καταφρόνησις τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς αὐτῶν ἀξίας, ἐστὶν ἄρνησις τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ. — Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐστὶ ζήτησις τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ τοῦ ἀγαθοῦ. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄντως καλόν, τὸ ὄντως ἀγαθόν. — Ἡ Ἑλληνὶς κόρη ὑπὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀμφοτέρων γενομένη ὀρεῖται νὰ παρίσταται ἐν τῇ σκητῇ τοῦ κόσμου κεκοσμημένη διὰ τῶν τιμαλφῶν χαρίτων αὐτῶν τούτων, καὶ πιστῇ φύλαξ τούτων νὰ κηρύττεται. Οὐδαμῶς ἔχει ἀνάγκην καλλωπισμῶν ἀλλοτριῶν, καὶ ἄλλων ἐπεισάκτων κοσμήσεων, οὐδὲ νὰ προσηλοῦται εἰς ταῦτα ἀρμόζει αὐτῇ. Δὲν ἐνστερνίζόμεθα τὴν συντηρητικότητα τῶν ἰδεῶν· ἀγαπῶμεν τὴν τάσιν πρὸς τὰ καινά, τὰ πρέπαντα ἕμῳς ἡμῖν, καὶ ὠφελούντα καὶ συμφέροντα ἡμῖν καὶ συμφωνοῦντα τῇ ἐθνικῇ καὶ τῇ θρησκευτικῇ ἡμῶν ἀξίᾳ. — Ἡ Γαλλίς κόρη, ἡ Ἀγγλίς, ἡ Ἰταλίς, καὶ πᾶσα ἄλλη παντός ἔθνους κόρη ἐπιζητεῖ τὸν πολιτισμὸν, καὶ τὴν ἐν τῷ βίῳ αὐτῆς ἐπιτυχῆ ἀποκατάστασιν, τὸν ἔπαιον αὐτῆς καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐν τῷ διὰ τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἐκπαιδεύσεως φωτισμῷ τοῦ νοός της, καὶ ἐν τῇ ἀκριβεῖ καὶ πιστῇ τηρῆσει τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν αὐτῆς ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεως, ἃς ἐπιμελεῖται καλῶς νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸ πνεῦμά της. Καὶ ἡ Ἑλληνὶς λοιπὸν κόρη οὐδὲν ἐναντιώτερον τοῦ πολιτισμοῦ πράττει, ἢ ὅτε ἐπιδιώκει τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῆς καὶ τὴν εὐκλειαν διὰ τῆς ξενικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ τῶν σωματικῶν καλ-

λωπισμῶν, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πατροπαραδόχου παιδείας καὶ τῶν θείων ἀρετῶν τῶν πηγαζουσῶν ἀπὸ τὴν ἄδολον πηγὴν τοῦ πατρώου ὀρθοδόξου θρησκευματος. — Ἑλληνικὴ Χριστιανή! ἡ ἱερὰ αὐτῆ συζυγία τῶν λέξεων τούτων σὲ κηρύττει κληρονόμων ἐπίσημον τῶν ἀκηράτων ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῶν οὐρανίων χαρισμάτων τοῦ Ὀρθοδοξοῦντος χριστιανισμοῦ. — Γνώθι λοιπὸν σαυτὴν. Ἐννόει τί ἀπαιτεῖ παρὰ σοῦ τὸ ἔθνος καὶ ἡ Ἐκκλησία. Εὖ φρόνει. ὁ Θεὸς σὲ πλάττει, θεωρῶν ἐκ δεξιῶν τὴν ἱερὰ κοιτίδα τοῦ ἱαμωμήτου Χριστιανισμοῦ καὶ ἐξ ἀριστερῶν τὴν ἐστίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἀνθρωπίνου τούτου πολιτισμοῦ. — Εὖ φρόνει εὖ βουλεύου, εὖ διάγε· ἡ ἐντολὴ σου ὑψηλὴ, τὸ ἀξίωμά σου μέγα.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

(Μετά ποιημάτων πρὸς ἀπαγγελίαν ἐκ τοῦ και-
μένου γάρνιν ἀσκήσεως).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.
Τὴν αὐτὴν, τοῦ Σωτῆρος ἐντολὴν ἐπαναλαμβάνει
πρὸς ἡμᾶς μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ ἡπατρὶς. Καὶ
ἡ πατρὶς ἀπαίτει παρ' ἡμῶν τῆς φιλογενείας τὸν φό-
ρον, ὅστις εἶναι τὸ μόνον γνώρισμα καὶ τοῦ ἀγα-
θοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου. Ἡ πατρὶς
εἶναι πολυσέβαστος μήτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ
εὐεργετικωτάτη προφῶς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώ-
τατον στάδιον εἰς τὸ ὅποιον κατέβη πρῶτον νὰ γυμνα-
σθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς φιλανθρω-
πίας. Εἰς τὴν πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέ-
πνευσε τὰς ζωογόνους αὔρας τοῦ ἀέρος, ἔμαθε νὰ ἐκ-
φράξῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου· ἐτράφη, καθὼς Χρι-
στιανὸς τὸ ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας· ἔλαβε τὰ στοι-
χεῖα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς.
Χρεωστὴ λοιπὸν νὰ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καθὼς τιμᾷ
τοὺς ἰδίους αὐτοῦ γονεῖς, ὅτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ τέκνα
τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος, καὶ μητρίδος, καὶ
πρωτογόνου ρίζης ὅλης τῆς αὐτοῦ γενεᾶς. Χρεωστὴ

νά φρονῆ σταθερῶς, ὅτι ἐὰν ἐγενήθη εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ἡ πατρίς ἔχει δικαίωμα ἀγιώτατον εἰς ὅλα τὰ πατριώτου τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλοῦτη, εἰς αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἂν ἔχη, καὶ ὅπου ποτ' ἂν τύχη νὰ διατρίβῃ. Καθὼς τὰ εὐκαρπυ δένδρα, ὅσους ἂν ἐκθρέψωσι καρποὺς, πρῶτον τούτους παραθέτουσιν εἰς τὸ γενέθλιον αὐτῶν ἔδαφος, τοὺς δὲ περιττεύοντας χαρίζουσιν ἢ δεῖν ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ξενιτείαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστέϊ τὴν ἐπικαρπείαν τῶν ἑαυτοῦ προτερημάτων πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσασαν καὶ θρέψασαν αὐτὸν γῆν. Διὰ τοῦτο καὶ θεοὶ καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουσιν, ὡς πατραλοίαν, τὸν παραβάτην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο, προτιάζουσι καθ' ἕνα νὰ ὑπερμαχῆ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ κατὰ δεύτερον ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Διὰ τοῦτο τέλος καὶ αὐτὴ ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιοῦτοτρόπως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως, εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀναισθήτους, ἢ παντάπασιν τὰ ἦδη σαπρῶς καὶ διεσθαρμένους, νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ κατ' αὐτὴν ἄφυχα συχνάκις καταθέλγουσιν αἰγματοπιζόντα τὸ μνημονικὸν μας. Ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μας φαίνεται γλυκύτερος· ὁ ἀῆρ, εὐπνύστερος καὶ ζωηρότερος· τὰ προϊόντα, προτιμώτερα καὶ ποικιλώτερα καὶ ἡδύτερα. Τὰ καλὰ λει-

θάλασσα, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά, πολλάκις καὶ ἐν δένδρον, ἐν ρυάκιον, καὶ βράχος τις πολλάκις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυριεύει καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν ταιουτοτρόπως, ὥστε, ὅσον ἂν εἶναι μικρὸς ὁ τόπος ὁ τῆς γεννήσεως ἐκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλλωπιζεται, καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας πυκνῶς ἀποβλέπει, καὶ τοῦτον ὄχι ἁπαῶς ἐπροτίμησε παρὰ τὰς εὐδαιμονεστάτας χώρας καὶ πόλεις τῆς οἰκουμένης.

Ἄλλὰ πῶς δύναται καθεὶς εἰς τὴν ξενιτείαν νὰ δείξῃ κοινῶς τὴν πρὸς τὴν πατρίδα χρεωστούμενην εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην, εἰ μὴ ἀγαπῶν καὶ περιθάλπων τοὺς ἰδίους ὁμογενεῖς; Ἡ πατρίς, φίλοι μαθηταί, ζῆ εἰς τὸ γένος τοῦ δὲ γένους τὴν εἰκόνα παριστάνουσι τὰ πρόσωπα τῶν ὁμογενῶν, οἵτινες μᾶς περικυκλώνουσι· Ὅ,τι καλὸν χρεωστεῖ καθεὶς εἰς τὴν πατρίδα χρεωστεῖ νὰ τὸ κάμῃ εἰς τὸ γένος του, καὶ ὅ,τι καλὸν δὲν δύναται νὰ κάμῃ εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ γένος, χρεωστεῖ νὰ τὸ κάμῃ εἰς ὅσους τῶν ὁμογενῶν δυνηθῆ. Εἰς τοῦτου δὲ τοῦ χρέους τὴν δικαίαν ἐκπλήρωσιν δὲν ἔχει νὰ διακρίνη ὁ νησιώτης τὸν ἠπειρώτην, οὐδ' ὁ μεγάλης πόλεως πολίτης τὸν κάτοικον τῆς μικρᾶς. Πᾶς ὁμογενὴς εἶναι συμπατριώτης· διότι πατρίς ἰχυρίως εἶναι ὁλόκληρος ὅλος τοῦ γένους ἢ συνοικία καὶ ὀλομέλεια.

Ἐὰν λοιπὸν πᾶς ἀπλῶς πατριώτης ἔχει τοῦτο τὸ χρέος πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, πόσον, ἀγαπητοί, πρέπει νὰ ᾔηται τὸ χρέος ἡμῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν;

Ο ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ.

A

Ἐβάδιζε πλανώμενος ἐπὶ τῆς γῆς ἀκόπως,
Καὶ ἦτο βακτηρία του ἠθλίψις καὶ ὁ κόπος,
Ἐκ τῆς πατρίδος ἄγριος τὸν ἀπωθεῖ δυνάστης·
Ἄς ὀδηγήσῃ τὸν πτωχὸν ἐξόριστον ὁ Πλάστης!

B

« Ποτὲ δὲν ἐσταμάτησα· ἔχων σταθμούς τὰς πόλεις,
« Διῆλθον τὴν μακρὰν ὁδὸν τῆς οἰκουμένης ὅλης,
« Καὶ συνητήθην μὲ λαοὺς ἀγνώστους καὶ ποικίλους,
« Πλὴν δὲν ἀνεγνωρίσαμεν βλεπόμενοι, ἀλλήλους.
« Ὅτε μακρόθεν ἐβλεπον, θνησκούσης τῆς ἡμέρας,
« Καλύβης ἀνυψούμενον καπνὸν εἰς τοὺς αἰθέρας,
« Εὐδαίμων ἐψιθύριζα, ὅστις εὐρίσκει πάλιν,
« Μετὰ τοῦ σκότους, τὴν καλὴν ἐστίαν τοῦ ἀπόνως,
« Κ' εἰς τῆς οἰκογενείας του κοιμᾶται τὴν ἀγάλην·
« Δὲν ἔχει ὁ πλανώμενος ἐστίν, εἶναι μόνος!

*****

« Κ' ἐδῶ τὰ δένδρα τὴν σκιάν προσφέρουσιν πλουσίαν,
« Κ' ἐδῶ τὰ ῥόδα συμπαθῆ ἐκπέμπουν εὐωδίαν,
« Κ' ἐγειροῦν ὄνειρα ζωῆς καὶ ὄνειρα ἐλπίδος,
« Ἄλλὰ δὲν ἔχουν δι' ἐμὲ τὸ μύρον τῆς πατρίδος.
« Ὁ ῥύαξ χύνεται ἀβρῶς κ' εἰς τὴν κοιλάδα τρέχει,
« Ὁ φλοῖσθος πλὴν τοῦ ῥύακος ἠδύτητα δὲ ἔχει.
« Δὲν εἶν' ἐκεῖνος ποῦ ποτὲ τὴν νηπιότητά μου
« Ὡς ἄσμα ἐνανούριζεν ἐρώσης ἀηδόνας·

« Δὲν μ' ἐνθυμίζει τίποτε ἀπὸ τὰ παλαιά μου,
« Καὶ σύννοος ὁ ἐξόριστος διέρχεται καὶ μόνος!

.....

« Ἄσμα μὲ φέρει συμπαθῆς ἠχώ ἀπὸ τὰ ἔρη'
« Ἴσως τὸ ψάλλει θελκτικῆ ὄνειροπόλος κόρη.
« Τ' ἀκούω καὶ τὰ βῆμά μου τὸ ἄσκοπον ρυθμίζω,
« Ἄλλ' ἄσμα θελκτικώτερον ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζω...
« Ὡς οἱ βλαστοὶ τῆς γηρικῆν ἑλαίαν περιζώνουν,
« Εἶδον υἱούς, λευκότριγας πατέρας νὰ κυκλόνουν,
« Ἄλλὰ οὐδεὶς μ' ἐκάλεσεν υἱὸν πεφιλημένον,
« Οὐδεὶς ἐξ ὄλων ἀδελφῶν μὲ εἶπε φιλοφρόνως,
« Κάνεις δὲν εἶπε «κάθησε» εἰς τὸν ἀπηυδημένον.
» Δὲν ἔχει ὁ φερέοικος οἰκείους, εἶναι μόνος!

.....

« Μὲ βλέμμα κάθυγρον, ρεμβῶν, μὲ κύκνειον αὐχένα,
« Εἶδον πολλὰς νὰ μειδιοῦν παρθέτους εἰς τὰ ξένα,
« Ἄλλὰ δὲν εἶχε δι' ἐμὲ μειδιῶμα κάμμια...
« Εἰς συμπολίτην νεαρὸν ἐλάττη ἐμειδία!
« Εἶδον ἐφήβους θλίβοντας τὰς χεῖρας ἐκ καρδίας,
« Κ' ἐνθυμηθεὶς τοὺς φίλους μου τῆς πρώτης ἡλικίας,
« Τοῖς ἔτεινα ὑπόδακρυς τὴν χεῖρα μετὰ δέους·
« Ἐπαίτην πλὴν μ' ἐνόμισαν καὶ μ' ἔδωκαν ἀπόνως,
« Οὐχὶ τὴν χεῖρά των, ἀλλὰ, τὸν ἄρτον τοῦ ἐλέους...
« Τοὺς συγχωρῶ· δὲν ἔγνωσύν τί πάσχει κάνεις μόνος!

.....

« Βαδίζων ἐξ ἀγκυλῶν ποτὲ πρὸς μεσημβρίαν,

« Παράδοξον συνήνητησα ὀδίτην νεανίαν.
» Ἦτο ἀσπὴρ τὸ βλέμμα του ὠχρὸς, ἄνευ ἀκτίνος·
» Ἄ, ὡς ἐγὼ ἐξόριστος ἐσύρετο κ' ἐκεῖνος!
« Ἐκτοσ' ἐζῶμεν πλάνητες ὁμοῦ χωρὶς πατρίδα,
« Πλὴν μίαν πένθιμον αὐγὴν ὠχρότερον τὸν εἶδα.
« Ἐπεσεν εἰς τὸ στῆθός μου καὶ μὲ σιγὴν βυθίσαν
« Ὡς λύχνος ἐσβύσε· κ' ἐγὼ μετὰ πολλοῦ ἀγῶνος
« Ἦν ἔθαψα εἰς τῆς ὁδοῦ σιγῶν τὴν ἔρημτην,
« Κ' εὐρέθην πάλιν ἔρημος, κ' εὐρέθη πάλιν μόνος!

*****

« Γλυκὺς ὁ κώδων τοῦ ναοῦ ἀγνώστου μου χωρίου,
« Ἐκάλει τυκπεινὸν λαὸν ἐμπρὸς βωμοῦ ἁγίου.
« Μὲ μυστικὴν εἰς τὸν ναὸν εἰσέδυσα ἐλπίδα,
« Πλὴν τῆς πατρίδος μου θεὸν εἰς τοὺς βωμούς δὲν εἶδα.
« ὦ, ναὶ· θεὸν καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους ἀπαντῶμεν,
« Μόνον εἰς τῆς πατρίδος μας τοὺς κόλπους ὅταν ζῶμεν!
« Τώρα, ποῦ φεύγω; ποῦ λοιπὸν κ' ἐγὼ θά σταματήσω;
« Δὲν ἔχει τέρμα ἢ μακρὰ ὁδὸς μου ὡς ὁ χρόνος·
« Ἐμπρὸς, ἀείποτε ἐμπρὸς, οὐδέποτε ὀπίσω,
« Ἀπηύδησα πλανώμενος, ἀπενεκρώθη μόνος! »

Γ'

Τοιαῦτα ἐψιθύριζε βυθίζων αἰωνίως,
Κλονόμενος καὶ ἀσθενὴς ὁ δῦσμοιρας ἐκεῖνος·
Ἄλλ' ἔπεσεν εἰς τῆς ὁδοῦ τὸ μέσον αἰφνιδίως.
Ὡς πίπτων εἰς τὴν ἔρημον μωραίνεται ὁ κρῖνος.
« Βαθὺς ἠκούσθη πρὶν κλεισθῶν τὰ βλέφαρά του στόνος,
« Εἶπε « Πατρίς! » κ' ἐξέπνευσεν ἐξόριστος καὶ μόνος!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΥΠΟ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ.

Ἀπο τῆς εποχῆς καθ' ἣν τῷ 823 ἡ Κρήτη κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων (1) πολλά ἐγένοντο πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς ἀπόπειραι, ἀλλ' ἅπασαι ἀπέτυχον, οἱ δὲ Ἀράβες ἐκεῖνοι τῆς Κρήτης, τῆ συνεργείᾳ τῶν ἐμπορήσκων αὐτῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ, ἐξαιρέτως τῶν τῆς Ταρσοῦ, καὶ διὰ τῆς προθύμου συμπράξεως πολλῶν ἀρνησιθρήσκων, δὲν ἔπαυσαν λεηλατοῦντες τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίαις τοῦ κράτους, κυριαρχοῦντες πόλεις μεγάλας καὶ ἐκ διαλειμματῶν κυριαρχοῦντες τοῦ Αἰγαίου. Καὶ εἶχε μὲν ὑποστῆ δεινὴν συμφορὰν ἡ ναυτικὴ αὐτῆ τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης δύναμις διὰ τῆς περὶ Λήμνον νίκης τοῦ ναυάρχου Ἰωάννου τοῦ Ραδουῦ ἐν ἔτει 924, ἀλλ' ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Περφυρογενήτου τῷ 936 σταλείσα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἐκστρατεία ὑπὸ ἡγεμόνα Κωνσταντίνου τὸν Γογγύλην ἀπέτυχεν αὖθις ὀλοσχερῶς, διότι ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἔπραξε τὸ λάθος ἵνα ἀναθέσῃ αὐτῇν εἰς ἄνδρα μηδεμίαν ἔχοντα ἀξίαν. Ἐκτοτε δέ, ὡς φαίνεται, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐμελέτησε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἐπιχείρημα καὶ ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται ἐπὶ τούτων, διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ 960 ἔτους ὑπῆρχον ἑτοιμα διαχίλια πυρφόρα χελάνδια, χίλια δρόμωνες καὶ 307 φρονηγὰ. Καὶ πλην τούτων δύναμις πεζικὴ ἀνάλογος Ἑσρακῶν, Μακεδόνων, Ἀνατολικῶν καὶ Σλαύων. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐν τῷ συμβουλίῳ τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη εἰς

1) Παρ. Ἰστορ. Ἑλλ. ἐθ., τόμ. Γ', σελ. 727.

Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἀποφασίσῃ δοιστικῶς περὶ τῆς
 ἐπιχειρήσεως, οἱ πλείστοι τῶν συγκλητικῶν ἐψήφισαν
 κατ' αὐτῆς, ἀνακαλέσαντες μὲν τὰς προηγουμένας ἀ-
 ποτυχίας καὶ τὴν πληθὺν τῶν εἰς μάτην ἀναλωθέντων
 ἀνθρώπων καὶ χρημάτων, παραστήσαντες δὲ τοὺς κιν-
 δύνους τῆς θαλάσσης καὶ τὴν μεγάλην ἐπικουρίαν ἣν
 ἠδύναντο οἱ Ἄραβες τῆς Κρήτης νὰ λάβωσιν ἐξ Ἀ-
 φρικῆς καὶ ἐξ Ἀσίας. Ἀνέφεραν δὲ καὶ ἕτερον τινὰ
 λόγον χαρακτηριστικώτατον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι
 κατὰ τὴν διατρέχουσαν φήμην ὁ πορθητῆς τῆς Κρήτης
 θέλει καταλάβει τὴν βασιλείαν. Ἦτο ἄρα γε ἡ φήμη
 αὕτη μία τῶν συνήθων τότε προφητειῶν, τὰς ὁποίας ἡ
 τῶν πολλῶν πρόληψις προθύμως ἠσπάζετο, ἢ εἶχε τὴν
 σπουδαιοτέραν ὑπόστασιν ὅτι πολλοὶ τῶν περὶ τὸν Ρω-
 μανὸν ἐφοβοῦντο μήπως ὁ Φωκᾶς, ὅστις καὶ πρὸ ταύ-
 του μέγα ἐκτῆσατο κλέος, ἠδύναντο νὰ ἀποβῆ μετὰ τὴν
 ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης τοσοῦτον παντοδύναμος, ὥστε
 νὰ καταλάβῃ παρὰ τῷ Ρωμανῷ Γ'. ἦν θέσιν εἶχε σφει-
 τερισθῆ παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὁ Ρωμανὸς ὁ Λεκαπη-
 νός; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ πλείστοι τῶν συγκλητι-
 κῶν, εἴτε διὰ τοῦτον εἴτε δι' ἄλλους λόγους, ἦσαν ἐ-
 ναντίοι τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἀλλὰ μετὰ τῆς μειονο-
 φηρίας ἣτις ἐπέμενε νὰ ἐπαναληφθῆ ὁ ἀγὼν, συνετάσ-
 σετο ὁ Ἰωσήφ Βεγγας. «Ὁ δὲ παρκακοιμώμενος Ἰω-
 σήφ, λέγει ἡ ἐκ προστάγματος τοῦ Πορφυρογεννήτου
 χρονογραφία, ὁ χρηστός καὶ ὀρθὸς καὶ αὔπνος νοῦς, εἰς
 μέσον σταθεὶς ἔφη. Ἡμεῖς μὲν δέσποτα, ἴσμεν πάντες
 ἔσα δεινὰ συνέβησαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν εἰς ἡμᾶς»

καὶ δίκαιόν ἐστι λογίσασθαι τὰς σφαγὰς καὶ τὰς τῶν παρθένων φθορὰς καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν καταστροφὰς καὶ τὰς τῶν παραθαλάσσιων θεμάτων αἰχμαλωσίας, καὶ πρέπον ἐστὶν ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν καὶ ὁμοφύλων ἀγωνίσασθαι, καὶ μὴ δεδιέναι τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, καὶ τὰ τῆς θαλάσσης πελάγη καὶ τῆς νίκης τὸ ἄδηλον, καὶ τῆς φήμης τὸ ἀδύνατον. Καὶ χρὴ μάλιστα τῇ θεοσυνεργήτῳ βουλήῃ καὶ προστάξει σου πειθαρχεῖν ἡμᾶς, ὡς ἐκ Θεοῦ σοι τοῦτο τὸ ἐνθύμημα. Καὶ γὰρ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ· μάλιστα διὰ τὸν ὄρθον καὶ πιστὸν δοῦλον στέλλεσθαι τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς θεοκυδερνήτου βασιλείας σου».

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ παρακοιμώμενος· (1) ὑπελείπετο λοιπὸν ἢ νὰ ἐπιμείνῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ γνώμην, ἢ νὰ μεταβάλλῃ αὐτήν· ἡδύνατο δὲ τόσῳ μᾶλλον νὰ διστάσῃ ὅσῳ οἱ πλείστοι τῶν συγκλητικῶν, παρεκτός πολλῶν ἄλλων λόγων κατὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, ὑπεδείκνυσαν καὶ ὅτι, ἐν ἐπιτυχίᾳ, ἡδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ ὁ θρόνος τοῦ νέου βασιλέως. Ἄλλος λοιπὸν ἤθελε διστάσει, ἀλλ' ὁ Ρωμανὸς δὲν ἐδίστασε, καὶ συνταχθεὶς μετὰ τῆς γνώμης τοῦ παρακοιμωμένου, διέταξε νὰ συμπληρωθῶσιν αἱ τελευταῖαι ἀπαιτούμεναι παρασκευαί. Τῶντι μετ' οὐ πολὺ ὁ Νικηφόρος ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκορεύθη εἰς Φύγελα τῆς Λυδίας, πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἐφέσου κείμενα, ὅπου ἔμελλε νὰ ἀθροισθῇ ὄλος ὁ στόλος. Προεπέμφε δὲ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰ παράλια τῆς Κρήτης

1) Ἄξιωμα ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐλῇ.

ταχυδρομικὰς τινὰς ναῦς, τὰς ὁποίας εἰεταξε «κατα-
σκοπεῖσαι καὶ κρατῆται γλώσσαν» λέγει ἡ χρονογρα-
φία (1). Καὶ μαθὼν λοιπὸν ὅτι ὁ Ἐμίρης τῆς Κρήτης
Ἄβδουλ Ἀζίζ, καὶ οἱ ἐπισημότεροι τοῦ φρουρίου Χάν-
δακος ἀρχόντες διατρίβουσιν ἀμέριμνοι εἰς τὰς ἀγρο-
τικὰς αὐτῶν ἐπαύσεις, ἐξέπλευσε κατὰ Ἰούλιον 960
ἐκ Φυγέλιων μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως καὶ προσωμί-
σθη οὐ μακρὰν τῆς πρωτεύουσῃς ἐκείνης τῆς νήσου.
Ὁ ἐχθρὸς εἶχε προφθάσει νὰ παραταχθῆ εἰς τινὰ ἀπὸ
τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντι-
σταθῆ εἰς τὴν ἀπόδασιν, καταπλαγεὶς ἐκ τοῦ καινοῦ
τρόπου, καθ' ὃν αὕτη ἐγένετο. Διότι κατὰ τὸν σύγγρο-
νον Λέοντα τὸ Διάκονον, τὸν ἀκριβέστερον συγγράψαν-
τα τὰ τῆς ἐκτραπείας ταύτης, ὁ Νικηφόρος συνεπα-
γόμενος κλίμακας, ἢ μᾶλλον γεφύρας, καὶ ταύτας προ-
συραπλώσας ἀπὸ τῶν πλοίων εἰς τὴν παραλίαν, ἀ-
πεβίβασε τάχιστα τὴν στρατιὰν ἑνοπλόν τε καὶ ἑπι-
πον, μεθ' ὃ διαιρέσας τρυγῆ τὴν φάλαγγα, καὶ σαλ-
πίσας τὸ πολεμιστήριον ἐπῆλθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους,
ἔχων προπορευόμενον τὸ σταυρικὸν τρίπαιον. Ἡ μά-
χη δὲν διήρκεσε πολὺ· οἱ πολέμιοι μὴ δυνηθέντες νὰ
ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν βυζαντινῶν ταγματῶν
καὶ ἰλῶν, ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ κατέφυγον εἰς τὸ
φρούριον, παθόντες ἀεινήν ἀνθρώπων φθοράν. Τότε ὁ
Νικηφόρος ἐπεχείρησε τὴν πολισοκίαν τοῦ Χάνδακος, (2)

1) Τὸ κρατῆται γλώσσαν σημαίνει τὸ λαβεῖν πληροφορίας
ἐνθυμίζει παραδόξως τὸν ἀνάλογον γαλλικὸν ἰδιωτισμὸν
prendre langue (λέγει αὐτὸς ὁ συγγρ. αὐτ.)

(2) Νῦν Ἡράκλειον.

ἤσφάλησε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ἤθροισε τὸν στόλον εἰς εὐλίμενον ἐπίγειον διατάξας νὰ διακωλύῃ πᾶσαν ἐξωθεν ἐπικουρίαν, καὶ συγχρόνως ὅτε μὲν πέμπων ἀποσπάσματα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου, ὅτε δὲ αὐτὸς ἀπερχόμενος καὶ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὀδηγούμενος, ἀπέτρεπε πᾶσαν ἀπόπειραν συνδρομῆς, ἣν οἱ Ἄραβες τῆς Κρήτης διενούουντο νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ κελκλειμένους.

Ἐν τούτοις ὁ Χάνδαξ, καὶ τοι ἀπεκλείσθη οὕτω ἀπανταχῆθεν καὶ ἐγκατελείφθη εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις ὑπὸ τῶν ἐμιρῶν Χαλεπίου καὶ Αἰγύπτου, ὧν εἰς μάτην ὁ Ἀβδούλ Ἀζίζ ἐζήτησε τὴν ἐπικουρίαν, ἀντίστατο ἐπιμόνως. Πολλοὶ παρῆλθον μῆγες· ἐπελθόντος δὲ τοῦ χειμῶνος, δεινὴν ὑπέστη ὁ στρατὸς κακουχίαν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς τῶν τροφῶν ἐνδείας, καὶ ἀθυμῆσας ἤρχισε νὰ ἀπαιτῆ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπάνοδον. Ἄλλ' ἡ καρτερία τοῦ Νικηφόρου καὶ ἡ πειθαρχία εἰς ἣν συνείθισε τὰ τάγματα αὐτοῦ κατίσχυσαν τῆς δυσχερείας ταύτης εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ φροντίσας νὰ ἐξαποστείλῃ νέαν καὶ ἄφθονον προμήθειαν σίτου καὶ κριθῆς.

Τελευταίον μετὰ ὀκτῶ μηνῶν πολιορκίαν ὁ Χάνδαξ ἐκυριεύθη τῇ 7 Μαρτίου 961 ἐξ ἐφόδου αἱματηρᾶς. Ὁ Νικηφόρος ἐπιφυλάξας τῷ βασιλεῖ τὰ τιμιώτατα τῶν λαφύρων, ἐπέτρεψε εἰς τὸν στρατὸν τὴν ἄλλην λεηλασίαν τῆς πόλεως. ἤτις ἔβριθε θησαυρῶν διὰ τῆς πειρατείας συλλεγέντων. Ἀφοῦ δὲ ἀπεκομίσθησαν οὕτω πάντα τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ, καθρέθη τὸ τεῖχος αὐτοῦ.

καὶ ἔπειτα ἀπῆλθεν ἡ δύναμις εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς γῶρας, καὶ εὐχερῶς καθυποτάξατα τοὺς ἐν αὐτῇ Ἀραβίας ἐπέστρεψεν αὐθις εἰς Χάνδακα. Ἐκεῖ ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ ἀνάγτους, ἔχοντας πίδακας ὕδατος θαψιλεῖς, οὐ μακρὰν δὲ κειμένου τοῦ καταρειπωθέντος ἀστειως, ὠκοδόμησεν ὁ Νικηφόρος φρουρίον ὀχυρὸν, τὸ ὅποιον ὠνόμασεν ἑλληνικώτατα Τέμενος, (ἐκ τοῦ φρουρίου τούτου ὠνομάσθη ὀλόκληρος ἡ ἐπαρχία θρασύτερον) καὶ ἠσφάλισε διὰ φρουρᾶς ἀξιωγράου, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς τὸ κύριον ὀρμητήριον τῆς ἀνακαινισθείσης ἐν Κρήτῃ ἑλληνικῆς κυριαρχίας. Οὐδὲ εἰς τοῦτο ἠρκέσθη, ἀλλὰ προσεκάλεσεν εἰς τὴν νῆσον πολλοὺς νέους χριστιανοὺς ἀποίκους Ἀρμενίους καὶ Ἑλληνας, δι' ὃ μέγρι τῆς σήμερον σώζονται αὐτόθι εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου καὶ Ρεθύμνης χωρὶς τινὰ ὀνομαζόμενα Ἀρμένι. Προσέτι ἐπρονόησε περὶ τῆς διαδόσεως μὲν τῆς χριστιανικῆς πίστεως παρὰ τοῖς Ἀραβί τῆς νήσου, περὶ τῆς ἀναζωπυρώσεως δὲ τῆς πίστεως ταύτης καὶ παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι, παρ' οἷς αὐτῇ πολυειδῶς ἐνοθεύθη κατὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην ξενικὴν κυριαρχίαν. Ἐπὶ τούτῳ ἤλθε τότε εἰς Κρήτην ὁ ὀσιος πατὴρ ἡμῶν Νίκων ὁ ἐπικαλούμενος Μετανοεῖτε, ὅστις ἐκήρυξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἠνώρθωσε τὰς πεπτωκυίας ἐκκλησίας, καὶ ἀνήγειρεν ἄλλας νέας, ὧν ἐπιφανεστάτη μάλιστα ὑπῆρξεν ἡ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀγίας Φωτεινῆς κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ναοῦ ἀρχαίου ἀπέχοντος τῆς Γόρτυνος τριῶν ἡμερῶν ὁδόν. Ἄλλ' ὅμως οὐκ ὀλίγοι τῶν Ἀράβων, ὅσοι ἔμειναν τότε

ἐν Κρήτῃ διετήρησαν τὸ θρήσκευμα αὐτῶν· καὶ μέχρι τοῦδε ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμάρι χωρία τινά, (τὰ χωρία ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ διαμέρισμα τὸ καλούμενον Ἀμπαδιά), ὧν οἱ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι λογιζονται ἀπόγονοι τῶν Ἀράβων ἐκείνων, καθὸ φέροντες ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ἀραβικῆς καταγωγῆς.

Ταῦτα δὲ διαπράξας ὁ Νικηφόρος Φωκάς, «καὶ τὴν νῆσον ἐξημερώσας ἅπασαν» ὡς λέγει Λέων ὁ Διάκονος, ἀνέπλευσεν ἤδη εἰς Βυζάντιον, συνεπαγόμενος τὴν λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ἐκεῖ ἔτυχε μεγαλιπρεποῦς δεξιῶσεως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ, καὶ ἐθριάμβευσε διὰ μέσης τῆς βασιλευούσης μέχρι τοῦ ἵπποδρόμου, παρακολουθούμενος καὶ ἀνευφημούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς, τοῦ συρρέσαντος ἵνα θαυμάσῃ τὸ θέαμα. Ἦτο δὲ τὸ θέαμα τοῦτο τῇ ἀληθείᾳ λαμπρόν· Πρὸ πάντων ἐπορεύοντο αἱ ἄμαξαι αἱ κομίζουσαι τὴν λείαν· χρυσὸν καὶ ἄργυρον παμπληθῆ εἰς νόμισμα βαρβαρικὸν καὶ ἄκοπον· πέπλους χρυσοπάστους, τάπητας ἄλουργούς, κειμήλια παντοδαπὰ ἐξεργασμένα μὲν τεχνικώτατα, μαρμαίροντα δὲ χρυσῷ καὶ λίθοις· πανοπλίας, ξίφη, θώρακας, διὰ χρυσοῦ κεκοσμημένα πάντα, καὶ ἔγχη καὶ ἀσπίδας καὶ τόξα ἀναρίθμητα. Οἱ μάρτυρες τῆς παρατάξεως ταύτης ἐνόμιζον ὅτι βλέπουσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν διερχόμενον ἅπαντα τὸν πλοῦτον τῆς βαρβάρου γῆς, καὶ ὡς ποταμὸν τινα ἀφθόνως εἰσρέοντα. Κατόπιν δὲ εἶποντο οἱ πολυάριθμοι αἰχμαλῶτοι. ἐν οἷς διεκρίνοντο ὅ τε Ἀβδούλ Ἀζίζ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῦ καὶ οἱ παῖδες, τεταπεινωμένοι,

στένοντες, ὀδυρόμενοι. Ἡ Κωνσταντινούπολις πρὸ καιροῦ δὲν εἶχεν ἀξιοθῆ τοιοῦτου δείγματος τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους· ἡ δὲ σικτρά τοῦ τελευταίου ἐμίρου τῆς Κρήτης τύχη ἐφαίνεται προαναγγέλλουσα τὴν ὀλοσχερῆ τῶν Ἀράβων πτώσιν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θρίαμβον ὁ βασιλεὺς προσηνέχθη ἐπιεικῶς πρὸς τὸν ἡττηθέντα ἐκεῖνον ἀντίπαλον· ἀπένειμεν αὐτῷ πλούσια δῶρα, καὶ κτήμα προσοδοφόρον περὶ τὴν πρωτεύουσταν, ὅπου ὁ πρῶτος ἐμίρης διέζησεν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου ἐν ἀνέσει καὶ τιμῇ, διατηρήσας τὸ πάτριον θρήσκευμα. Οἱ ἀπόγονοι ὅμως αὐτοῦ ἐδέχθησαν τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ ἀπαντῶνται ἐκ διαλειμμάτων ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν Ἀνεμάδων.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ κατορθωθείσα ἀνάκτησις τῆς Κρήτης ὑπῆρξε βεβαίως ἐν τῶν σπουδαιότερων γεγονότων τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Ἄν ἡ Κρήτη παρέμενε ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Ἀράβους μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 13 ἑκατονταετηρίδος, ὅτε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, πιθανῶς οὐδὲν ἔθελε παραμείνει ἐν αὐτῇ ἶχνος χριστιανισμοῦ ἐνῶ ἤδη ὁ χριστιανισμὸς τῆς Κρήτης, ἐπειδὴ ἀνεζωπυρώθη τῷ 961, καὶ μέχρι τοῦ 1205, ἦτοι ἐπὶ 250 περίπου ἔτη, πολυειδῶς ἐκρατύνθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας, ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ ἀκμαῖος μέχρι σήμερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΜΑΘΗΜΑ Δ'.

Η ΔΗΛΗ ΚΙΝΗΣΙΣ.

Οὐδὲν θαυμαστότερον τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ὁποίου ἡμε-
λέτη καὶ ἐξέτασις ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀστρο-
λογίας ἢ ἡποία ἀποκαλύπτει τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἐξέχως
λαμπρὸν μεγαλεῖον τῆς θεότητος.

Τοιοιουτρόπως ὠμίλει ὁ σοφὸς διδάσκαλος Βύρτος
Θεόδωρος πρὸς τὸν ἐπιμελεῖ καὶ φιλομαθῆ μαθητὴν Γε-
ώργιον ὁ ὁποῖος προσεπάθει καταβάλλον ἕλην τὴν προ-
σβόλην του νὰ ἐννοήσῃ καὶ χωνεύσῃ καλῶς τὸ τέσσον
δύσκολον, ἀλλὰ καὶ τέσσον καθαρῶς καὶ ἀπλῶς ἐξηγου-
μενον μάθημα τοῦτο.

Θ. Ἦτο λοιπὸν ἡ Ἀστρολογία ἀβάσιμος τις ἐπιστή-
μη, διὰ τῆς ὁποίας προεγνώριζον καὶ προέλεγον τὸ
μέλλον, παρατηροῦντες τὰς κινήσεις τῶν ἀστρων. Ἦ-
το δὲ ἀβάσιμος καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους, ἀλλὰ
πρὸ πάντων διότι ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς ἀστέρας δυνά-
μεις, αἱ ὁποῖαι εἰς αὐτοὺς δὲν ὑπάρχουσι· νῦν ἄς ἀρχί-
σωμεν ἀπὸ τὰς κινήσεις· ὁ Ἥλιος, τὸ λαμπρότατον
τοῦτο τῆς ἡμέρας ἀστρον, ἀνοίγον καθ' ἐκάστην αὐγὴν
τὰς χρυσᾶς τῆς ἀνατολῆς πύλας, ἐξέρχεται μεγαλο-
πρεπὲς καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν ἡγεμονικὴν αὐτοῦ ὕψωσιν,
βαθληδὸν καὶ κατὰ μικρὸν ἕωσοῦ φθάσῃ εἰς τὸ κατὰ
τὸ μεσημέριον μεσουράνημά του. Ἀναβάν ἐκεῖ οὐδό-
λως σταματᾷ, ἀλλ' ἀμέσως τρέπεται τὴν πρὸς τὰ κά-

τω ὁδόν, τὴν ὁποίαν καὶ μέχρις ἐσπέρας βαδίζει. Τέτι, καταντῶν πλέον εἰς τὸ κατὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ μέρος, κρύπτεται ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα διὰ νὰ ἀναφανῆ τὴν ἐπομένην ἐξ ἀνατολῶν πάλιν. Ἡ συνήθεια, φίλε, ἔχει τοιαύτην δύναμιν ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ὥστε καὶ τὰ ἐκπληκτικώτατα τῶν θαυμάτων, ἐπαναλαμβανόμενα πολλάκις, μικρὰν μόνον ἢ μᾶλλον οὐδεμίαν ἐντύπωσιν μᾶς προξενοῦσιν. Ἄλλὰ πρόσεξον καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐννοήσης κατὰ πόσον ὁ ἐσωτερικὸς σκοτισμὸς καταβιβάζει καὶ σχεδὸν ἀποκτηνώνει τοὺς ἀνθρώπους. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, τὸ λαμπρὸν τοῦ ἡλίου φῶς, παρατιθέμενον μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἀστέρων, δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ βλέπωμεν τὰ ὅσα συμβαίνουσιν εἰς αὐτούς. Τὴν νύκτα ὅμως, ὅτε τὸ φῶς τοῦτο δι' ἡμᾶς δὲν ὑπάρχει, ἐλευθέρως παρατηροῦμεν ὅτι καὶ οὗτοι ἅπαντες βαδίζουν παρόμοιον ἑρέμον ἀνατέλλουσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἐξ ἀνατολῶν, ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ μεσουράνημα, τρέπονται πρὸς δυσμᾶς, κρύπτονται ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα καὶ ἀναφαίνονται τὴν ἐπομένην ἐξ ἀνατολῶν διὰ νὰ διατρέξωσι τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν καὶ τὴν προτεραίαν διέτρεξαν. Ἄλλ' ὁποία θαυμάσιος ἀρμονία! Μυριάδες μυριάδων ἀστέρες διατρέγουσι μυρία διαφορετικὰ διαστήματα καὶ ὅμως διατηροῦσι τὴν ἀναμεταξὺ αὐτῶν θέσιν ὡς νὰ μὴ ἐκινῶντο αὐτοί, ἀλλ' ὡς νὰ ἦσαν κερφωμένοι ἐπὶ μιᾷς ὑπερμεγέθους κρυσταλλίνης σφαίρας, ἣ ὁποία νὰ ἐστρέφετο περὶ ἡμᾶς ὡς τις τροχὸς περὶ τὸν ἄξονά του! Πόσον μέγα, πόσον ἐξαισίον, πόσον καταπληκτικόν, φίλε, εἶνε τὸ φαινόμενον τοῦτο! Καὶ

Ξαώς... μολονότι ὑψώνει τὸν νοῦν καὶ ἐξευγενίζει τὴν καρδίαν τῶν ἀγαπῶντων καὶ θαυμαζόντων αὐτὸ, οἱ περισσότεροι τῶν ἀνθρώπων τὸ θεωροῦσι μὲ ἄκραν ἀπάθειαν καὶ ἀκατανόμαστον ἀδιαφορίαν! Τάχα ὑπὸ τῆς αὐτῆς τινὸς ἀδιαφορίας δὲν φαίνονται κατεχόμενα καὶ τὰ ζῶα ὡς πρὸς τὸ θαυμάσιον τοῦτο; Φεῦ! πόσον «ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐν τιμῇ καὶ μὴ ἐννοῶν ὠμοιώθη τοῖς κτήνεσι τοῖς φθειρομένοις»! Ψάλμ. μθ'. 21 Ἄν, φίλε, ἐτίθετο ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν μικρά τις καὶ κοινὴ μηχανή, ἡ ὅποια νὰ ἐκινεῖτο μὲ τάξιν καὶ ἀκρίθειαν, δὲν ἤθελε νομίζω, μᾶς ἀφίσει ἀδιαφόρους, ἀλλ' ἤθελε σύρει τὴν προσοχὴν, ἤθελε γαργαλίσει τὴν περιέργειάν μας. Δι' ταχέως καὶ τακτικῶς περιστροφῶν τῶν τροχῶν, αἱ διάφοροι κινήσεις τῶν διαφόρων μοχλῶν, αἱ κλειδώσεις καὶ προσαρμογαὶ τῶν μερῶν, ἡ δύναμις καὶ ὄρμη τοῦ ἄτμου καὶ πολλὰ ἄλλα ἤθελον διεγείρει τὸν θαυμασμόν μας. Ἀλλὰ τί εἶνε ἢ ἐκ τῶν τροχῶν καὶ τεμανίου μετάλλου μικρὰ αὐτῆ καὶ χειροποίητος μηχανή, παραβαλλομένη πρὸς μέγιστον, πρὸς ἀχειροποίητον, πρὸς ἀπαράστατον δημιουργημα, τὸ ὅποιον οὔτε μοχλοί, οὔτε τροχοί, οὔτε στρόφιγγες ἀποτελοῦν, τὸ ὅποιον οὐδεμία φανερά ἀλλ' ἀκατανόητός τις δύναμις κινεῖ καὶ διοικεῖ, καὶ τὸ ὅποιον ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν στρέφεται;

... Σκέψου σὲ θερμοπαρακαλῶ, φίλε, σκέψου, τοῦλάχιστον δι' ὀλίγας στιγμὰς, καὶ ἔπειτα ἂν δύνασαι μὴ ἀναφωνήσης τὸ τοῦ προφήτου καὶ ψαλμωδοῦ ἐκεῖνον «Πόσον μέγала εἶνε τὰ ἔργα σου Κύριε!» «Πόσον

θαυμαστόν εἶνε τὸ ὄνομά σου! » Τὸ κατ' ἐμέ, τοσαύτην μοι ἐπραξένησεν ἐντύπωσιν, ὥστε μόλις ἐνθυμηθῶ αὐτὸ καὶ θάμβός τι μὲ κατακυριεύει· τότε αἰσθάνομαι τὰς μᾶλλον εὐχαρίστους τῆς ζωῆς μου στιγμάς. Ὅταν ὁμως ἐνίοτε στραφῶ μετὰ τὸ θάμβος τοῦτο καὶ ἴδω τὴν ἰδικήν μας σμικρότητα, πᾶν ἴχνος ἐγωΐσμου ἐν ἐμοὶ μηδενίζεται, ἢ ὑπερηφάνεια ἢ ἔμψυτος μὲ ἐγκαταλείπει, ἢ καρδία μου ἐντὸς μου συντρίβεται, καὶ φρίκη μὲ καταλαμβάνει διὰ τὴν ἀκατανόητον ἐπιτολαιότητα, τὴν ὁποίαν δεικνύομεν προφέροντες τὸ ὄνομα τοῦ Παντοδυνάμου. «Οἱ ἐχθροὶ σου λαμβάνουσι τὸ ὄνομά σου ἐπὶ ματαίῳ» ἔλεγε πρὸς Αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ἐν ψαλμῷ ρλθ'. 20. Ἐχθροὶ λοιπὸν τοῦ Ποιοῦντος θαυμάσια εἴμεθα, καὶ διὰ τοῦτο λαμβάνομεν, οἱ μάταιοι, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ! Ἄλλὰ τί νὰ εἴπωμεν δι' ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι λαμβάνουσιν αὐτὸ ἐπίτηδες διὰ νὰ ὑποστηρίξωσι ψεύδη; . . . Κύριε μὴ λογισθῆς ταῦτα εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ ὁὅς ἡμῖν φρόνησιν καὶ θεράπευσον ἡμῶν τὰς καρδίας.

Ἦδη ἅς στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς ἄλλο τι ἅς προσπαθήσωμεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ καινομένου. Ἄν, ἀγαπητέ μοι Γεώργιε, ὑπεθέτομεν πρῶτον τι, οἷόν τι σφαιρᾶν τινος κανονίου, ὅτι ἐξεσφενδονίζετο μὲν ἀπὸ τὴν Γῆν διευθύνετο δέ, μὲ ταχύτητα τὴν μεγίστην, πρὸς ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ τοῦ οὐρανοῦ μέρη, τότε νομίζεις ὅτι ἢ σφαιρα αὕτη, ἀπομακρυνομένη ἀδιακόπως ἀπὸ τὴν γῆν καὶ προχωροῦσα πάντοτε πρὸς τὸ αὐτὸ τοῦ οὐρανοῦ σημεῖον, θὰ κα-

τίντα ποτὲ εἰς μέρος πέραν τοῦ ὁποίου νὰ μὴ ὑπάρχη
 πλεόν διάστημα, πέραν τοῦ ὁποίου νὰ μὴ ὑπάρχη πλέ-
 ον γῶρος ἢ τόπος, ἀλλ' εἰς αὐτὸ νὰ τελειῶνῃ τὸ πᾶν ;
 . . . Μ' ὄλον τὸν περιορισμὸν, μ' ὄλ ηντὴν σμικρότητα
 τῆς διανοίας ἡμῶν, καθαρῶτατα διακρινόμεν τὸ ἀδύ-
 νατον τοιοῦτου συμβάντος. Θὰ ἀπεμακρύνετο λοιπὸν
 αἰωνίως ἡ σφαῖρα ἀπὸ τὴν Γῆν, θὰ ἐπροχώρει αἰωνίως
 ἐπάνω, πάντοτε ὅμως θὰ εἶχεν ἔμπροσθεν αὐτῆς διάστη-
 μα, τὸ ὁποῖον, με ὀσηνδῆποτε ταχύτητα καὶ ἂν ἔτρε-
 χεν, ἀδύνατον ποτὲ νὰ διατρέξῃ. Καὶ τοῦτο οὐχί
 πρὸς μίαν μόνον διεύθυνσιν, ἀλλὰ πρὸς ὅποιονδῆποτε
 μέρος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ ὅποιονδῆποτε μέρος τῆς
 Γῆς καὶ ἂν ἐξεσφενδονίζετο ἡ σφαῖρα. Τὸ διάστημα
 λοιπὸν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου περικυκλούμεθα, δὲν ἔχει πρὸς
 καμμίαν διεύθυνσιν τέλος ἀλλ' εἶνε ἀτελεύτητον, εἶνε
 ἄπειρον. Ἐντὸς τοῦ ἀπείρου τούτου βλέπομεν εὐ-
 ρισκομένους τοὺς ἀστέρας, οὐχί βεβαίως πουθενὰ καρ-
 φωμένους, οὐδὲ κατὰ σειρὰν τοποθετημένους, ἀλλὰ
 καθ' ὄλας τὰς διευθύνσεις διεσπαρμένους, ὡς εἶνε δι-
 σπαρμέναι ἐντὸς τινος ὀωματίου σμῆνος μυιῶν, ὅταν
 πετῶσιν. Ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἀπείρου, ὡς ὑπ' αὐτοῦ πε-
 ρικυκλουμένη, εὐρίσκεται βεβαίῶτατα καὶ ἡ γῆ μας,
 περὶ τοῦ σχήματος τῆς ὁποίας οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι
 ὁμοιάζει με σφαῖραν. Τῆς σφαίρας ταύτης τὴν ἐπιφά-
 νειαν, τὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὰς ξηρὰς καὶ θαλάσ-
 σας, καθ' ἑκάστην οἱ ἄνθρωποι περιέρχονται, πολλοὶ
 τῶν ὁποίων μάλιστα καὶ κάμνουσιν αὐτῆς τὸν περι-
 πλουν ἢ γύρον. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πολλάι κα-

ταβάλλονται προσπάθειαι καὶ καθ' ἑκάστην ἐφευρίσκονται εὐκολίαι. Θὰ ἤκουσες ἴσως περὶ τοῦ μεγάλου σιδηροδρόμου, ὁ ὁποῖος πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν ἐτελείωτε, καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου συνδέεται ὁ Ἀτλαντικὸς μετὰ τοῦ Μεγάλου ὠκεανοῦ. Διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τούτου καὶ δι' ἀτμοπλοίων δύναται ὅστις θέλει νὰ περιέλθῃ τὴν Γῆν εἰς 80 ἡμέρας. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἡ σφαῖρα αὕτη τῆς προσκαίρου διαμονῆς μας πολλὰ μεγάλη, ἀφοῦ 80 ἡμερῶν δρόμος ἀρκεῖ ἕπως περιέλθωμεν αὐτήν. Ἀλλὰ ἂν παραβάλωμεν αὐτὴν πρὸς τὸ διάστημα τὸ ἄπειρον; . . . ἂν θέσωμεν τὴν 80 ἡμερῶν δρόμου Γῆν μας ταύτην παρὰ τῷ χώρῳ ὅστις αἰωνίως δὲν διατρέχεται . . . τότε ἡ ἀπαράστατος αὐτῆς σμικρότης θέλει βεβαίως μᾶς καταπλήξει. Ἀλλὰ ἡ σφαῖρα αὕτη περικυκλοῦται, εἵπομεν, ὑπὸ τοῦ ἀπείρου· ἔπλασεν λοιπὸν αὐτὴν ὁ Θεὸς νὰ μὴν ἀκουμβᾷ πούποτε, ἀλλὰ νὰ πετᾷ, καὶ χωρὶς πτερᾶ σημεῖωσι, μέσα εἰς τὸ διάστημα τὸ ἄπειρον, ὅπως ἔκαμε καὶ τὴν μέλισσαν νὰ πετᾷ εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ Θεὸς κρεμᾷ τὴν γῆν ἐπὶ τὸ μηδέν. Ἰωβ κς'. 7. Ἡδὴ ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας. Εἶμεθα ὑπερβέβαιοι ὅτι τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον καὶ οὐρανὸν ὀνομάζομεν, εἶνε ἀμέτρητον, εἶνε ἄπειρον, δὲν ἔχει πρὸς καμμίαν διεύθυνσιν τέλος. Εἶμεθα ὑπερβέβαιοι ὅτι ἡ Γῆινος σφαῖρά μας δὲν εἶνε ἀμέτρητος, ἀλλὰ μετρημένη· δὲν εἶνε μεγάλη ἀλλὰ σχετικῶς μικροτάτη καὶ κολουμβᾷ οὕτως εἰπεῖν, ἐντὸς τοῦ διαστήματος τοῦ ἀπείρου. Λοιπὸν εἶνε ποτὲ δυνατὸν τὸ διάστημα τὸ ἄπειρον—τὸ διάστη-

μα, τὸ ὅποιον πρὸς οὐδεμίαν διεύθυνσιν ἔχει τέλος—
 νὰ λαμβάνη μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς ἀναριθμήτους ἀστέρας,
 τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ διεσπαρμένους, καὶ νὰ στρέφηται περὶ
 τὴν γῆν ταύτην τὴν μικράν, ἢ ὅποια, καὶ αὐτῆ, ἐν-
 τὸς αὐτοῦ εἶνε ἐριμμένη; . . . Εἶνε ποτὲ δυνατόν ἢ θά-
 λασσα νὰ λαμβάνη μεθ' ἑαυτῆς τὰ πλοῖα, νὰ λαμβάνη
 μεθ' ἑαυτῆς τοὺς ἰχθῦς, τὰ κήτη καὶ ὅλα τὰ θηρία,
 μικρὰ ἢ μεγάλα, ὅσα ἐντὸς αὐτῆς ζῶσι, καὶ νὰ στρέ-
 φηται περὶ ἓν ὀψάριον, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸ ἐντὸς αὐτῆς
 κολυμβᾷ; "Α! τοῦτο φαίνεται καὶ εἶνε ἀδύνατον, φίλε.
 Ἄλλὰ τὸ ἀδύνατον τοῦτο, ἡμεῖς βλέπομεν καθ' ἑκάστην
 γινόμενον. Ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ὀλόκληρος ὁ οὐρανός,
 σύρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ Ἥλιον καὶ Σελήνην καὶ ἅπαν-
 τας τοὺς ἀστέρας, στρέφεται καὶ στρέφεται ἀδιακόπως
 περὶ τὴν γῆν μας. Τί λοιπὸν τρέχει; . . . Ἄν εὐρέθης
 ποτὲ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πλοίου ἀγκυροβολημένου
 εἰς τὸν λιμένα, ἀλλὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ καιρὸς ἤλ-
 λαζεν, εἶδες βεβαίως καὶ ἐνθυμεῖσαι ἀκόμη, ὅτι καθό-
 σον ἔσπρωχεν τὸ πλοῖον ὁ ἄνεμος, ὀλόκληρος ἢ πα-
 ραλία μετὰ πάντων ἐπ' αὐτῆς πάντων, οἰκιῶν, δένδρων ἢ
 οἰωνόηποτε ἄλλων, σοὶ ἐφαίνετο κινουμένη. Καὶ ὅτι
 μὲν ἢ ξηρὰ οὐδέποτε στρέφεται, καὶ μάλιστα περὶ
 πλοῖον, εἶνε φανερόν καὶ βέβαιον· ἀλλ' ἐπίσης βέβαιον
 εἶνε ὅτι σὺ ἔβλεπες αὐτὴν κινουμένην. Τὴν ἔβλεπες
 οὐχὶ διότι τῶ ὄντι ἐκείνη ἐστρέφετο, ἀλλὰ διότι στρε-
 φόμενον περὶ τὴν ἀγκυράν του τὸ πλοῖον σὲ ἔκαμε νὰ
 νομίζης ὅτι ἐκείνη ἤλλαζε θέσιν. Οὕτως· ὅτι μὲν τὸ
 διάστημα τὸ ἄπειρον δὲν εἶνε δυνατόν νὰ στρέφηται,

καὶ μάλιστα περὶ τὴν Γῆν τὴν μικρὰν ταύτην, οὐδε-
 μία ἀμφιβολία· οὐδεμία ἔμως ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ-
 μεῖς βλέπομεν αὐτὸ στρεφόμενον. Τὸ βλέπομεν λοιπὸν
 οὐχὶ διότι αὐτὸ πραγματικῶς κινεῖται, ἀλλὰ διότι,
 στρεφομένη περὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἢ Γῆ (ὡς καὶ περὶ τὴν
 ἀγκυρὰν τοῦ τὸ πλοῦτον), κάμνει ἡμᾶς νὰ νομίζωμεν
 ὅτι τὸ διάστημα τὸ ἄπειρον ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς καὶ ὑπὸ
 τοὺς πόδας ἡμῶν στρέφεται! Μέγα πραγματικῶς καὶ
 υπερθαύμαστον τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὡς καὶ ἅπαντα τοῦ
 Θεοῦ τὰ δημιουργήματα· καὶ ἔμως ὁ περίφημος Γα-
 λιλαῖος, ὁ πρῶτος ἐκ τῶν νεωτέρων κηρύξας τοῦτο ὀ-
 λίγον ἔλειψε νὰ ριφθῇ ζῶν εἰς τὰς φλόγας ἀπὸ τοὺς
 νομιζομένους τοῦ Θεοῦ ὑπηρέτας, ἀλλὰ σκοτεινοὺς κο-
 σμοκράτορας τῆς ἐποχῆς των! Ἡ βαθεῖα ἔμως ἐκείνη
 ἠθικὴ νύξ, δόξα τῷ Θεῷ, πλέον παρήλθε καὶ ἤδη ἐ-
 λευθέρως κηρύττεται ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη τῆς παροικίας
 ἡμῶν σφαῖρα, ἡ ἐριμμένη ἐντὸς τοῦ διαστήματος τοῦ
 ἀπείρου, δὲν μένει ἀκίνητος, ἀλλὰ ἀδιακόπως κινεῖ-
 ται. Κινουμένη λοιπὸν περὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἀκαταπέυ-
 στως καὶ ἐκτελοῦσα τελείαν περιστροφὴν εἰς 24 ὥρας,
 στρέφει καὶ κρύπτει, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ὅλα αὐτῆς
 τὰ μέρη πρὸς τὸν Ἥλιον, κάμνουσα οὕτω τοὺς κατοι-
 κοῦντας ταῦτα νὰ ἔχωσιν ἡμέρας καὶ νύκτας, ἀλλ'
 οὐχὶ ταυτόχρονως. Αὕτη εἶνε ἡ ἡμερησίᾳ λεγομένη
 τῆς Γῆς κίνησις ἢ διαιροῦσα τὸν χρόνον εἰς ἡμέρας καὶ
 νύκτας. Ἐν αὕτῃ ἔλειπε, τὸ μὲν ἡμῖς τῆς Γῆς θά
 εἶχεν αἰώνιον, καὶ ψυχροτάτην νύκτα, τὸ δὲ ἕτερον ἡ-
 μέραν αἰώνιον ἀλλὰ καίουσαν. Τότε . . . οὐδὲν ἔχνος

ζωῆς ἐπ' αὐτῆς θά ὑπῆρχεν. Ὁ μέγας ὁμως τοῦ σύμπαντος Δημιουργὸς δὲν ἠθέλησεν ἐντὸς τῶν οὐρανῶν του, οἱ ὅποιοι διηγούνται τὴν δόξαν του, δὲν ἠθέλησε τὴν σφαῖραν ταύτην νεκράν καὶ ἀκίνητον, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς αὐτὴν κίνησιν, ἐστόλισεν αὐτὴν μὲ ζωὴν παντὸς εἶδους καὶ ἔθεσεν ἐπ' αὐτῆς ὡς κορωνίδα πλάσματα λογικά, πλάσματα ἐλεύθερα, καταλλήλους τοῦ οὐρανοῦ πολίτας. Ἄλλὰ φεῦ! τὰ πλάσματα ταῦτα τὰ λογικά, τὰ πλάσματα ταῦτα τὰ ἐλεύθερα, παραγνωρίσαντα τὴν θέσιν αὐτῶν, καταχρασθέντα τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, ἀπὸ πολίτας τοῦ οὐρανοῦ μετεμόρφωσαν ἑαυτοὺς εἰς ὄντα γῆινα καὶ φθειρόμενα! Εἰς τοσοῦτον δὲ σκοτισμὸν κατήντησαν ὥστε οὐδὲ τὰ κατὰ χάριν πρὸς παλινόρθωσιν προσφερόμενα εἰς αὐτοὺς μέσα θέλουσι νὰ παραδεχθῶσιν! «Πῶς ἡμαυρώθη τὸ χρυσίον! ἤλλοιωθη τὸ χρυσίον τὸ καθαριότατον!» Θρῆν. δ'.

Γ. Ὅσον ἀκούω αὐτὰ τὰ ὅποια σήμερον πάλιν μοῦ λέγεις, ἀγαπητέ μου διδάσκαλε, ὕναιρον, σὰς βεβαιῶ, μοῦ φαίνεται ὅτι βλέπω. Πόσον μεγάλα εἶνε τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ὁ Θεὸς ἔκαμε, καὶ πόσον ὀλίγον ἐγὼ καταλαμβάνω αὐτά!

Θ. Ναί. ἀγαπητέ μου! ὅσα ἐποίησεν εἶνε μεγάλα, εἶνε ὑπερθαύμαστα, καὶ σὲ συμβουλεύω νὰ μελετᾷς αὐτὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Πόσον ὑψόνουσιν τὴν νοῦν! Πόσον ἐξευγενίζουσι τὴν καρδίαν! . . . Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν ἐτελειώσαμεν ἀκόμη, διότι ἐκτὸς τῆς ἡμερησίας κινήσεως ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις, τὴν ὁποῖαν διὰ νὰ καταλάβης πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἄνθρωπός τις, σὺ

λόγου χάριν, στρέφεις, κατὰ ἀνέφελόν τινα νύκτα, μετὰ προσοχῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰ βλέμματά σου. Τὸ τί ἐκ πρώτης ὄψεως θέλεις παρατηρήσει εἶνε τοῦτο. Πολλὰ ἐκ τῶν φωτεινῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα καταστολιζοῦσι τὸν οὐρανὸν, φαίνονται μεγαλειότερα καὶ λαμπρότερα τῶν ἄλλων. Ἐκτὸς τούτου, τινὰ μὲν ἐξ αὐτῶν φαίνονται τοσοῦτον πλησίον ἀλλήλων, ὥστε ἀποτελοῦσιν οἰονεὶ μικρότερα ἢ μεγαλιότερα καὶ διαφόρων σχημάτων συμπλέγματα, ἐνῶ ἄλλα ἴστανται σχεδὸν μεμονωμένα. Καὶ ταῦτα ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἄν ὅμως ἐξακολουθήσῃς διὰ τινος νύκτας, μὲ σκοπὸν νὰ ἐξοικειωθῇς πρὸς αὐτά, ἔσο βέβαιος ὅτι, ἐκ τοῦ σχήματος ἐκάστου συμπλέγματος, ἐκ τῆς λαμπρότητος τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ ἀστέρων καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, τοσοῦτον δύνασαι νὰ γνωρίσῃς αὐτά, ὥστε ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ εἰμπορῆς νὰ ἀναγνωρίζῃς πᾶν σύμπλεγμα καὶ ἕκαστον ἀστέρα, εἰς ὁποιανδήποτε θέσει καὶ ἂν εὑρίσκεται, φθάνει μόνον νὰ ἦνε θρατός. Τότε, ἂν θέλῃς, δύνασαι ἀκόμη νὰ θέσῃς εἰς αὐτοὺς καὶ ὀνόματα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἄλλοι ἔλαβον τὸν κόπον νὰ πράξωσι τοῦτο, τὸ καλλίτερον εἶνε νὰ ζητήσῃς τὰ ὀνόματα ταῦτα, καὶ ἐπειδὴ εἶνε ὀνόματα ζώων καὶ ἄλλων κοινοτάτων πραγμάτων, μὲ ἄκραν εὐκολίαν θὰ ἐμάθῃς αὐτά. Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι ἐγνώρισες τοὺς ἀστέρας, ὅτι ἔμαθες τὰ ὀνόματά των, καὶ ὅτι ἀρχίζεις νὰ παρατηρῆς καθ' ἐκάστην ἑσπέραν πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τὸν οὐρανόν. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου θέλεις ἰδεῖ ἅτι οἱ πρὸς τὰ δυτικὸν αὐτοῦ μέρος

εὐρισκόμενοι ἀστέρες βαθμηδὸν καὶ σχεδὸν ἀνεπαισθῆ-
 τως ἐκλείπουσι, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ μετατοπίζονται
 καὶ λαμβάνουσι θέσεις δυτικωτέρας, ἐνῷ ἄλλοι, πρὶν
 ἀφανεῖς κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, ἀναφαίνονται ἤδη ἀπὸ
 τὸ ἀνατολικὸν τοῦ οὐρανοῦ μέρος. Μετὰ ἕξ ἀκριβῶς
 μῆνας σχεδὸν ὅλοι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους κατὰ πρῶτον
 ἔβλεπες, ἔγιναν ἀφαντοὶ· ἄλλοι δὲ, ἀόρατοι τότε, στο-
 λίζουσι τώρα τὸν τοῦ στερεώματος θόλον. Ἄλλά, ὁ-
 λίγον ἔτι χρόνον, καὶ θέλεις παρατηρήσει ὅτι καθέσθην
 καὶ οὗτοι βαθμηδὸν πρὸς δυτμὰς μετατοπίζονται, ἀ-
 ναφαίνονται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ προχωροῦσι καὶ
 πάλιν πρὸς τὴν δύσιν ἀστέρες οὐχὶ πλέον ἀγνωστοί,
 ἀλλὰ ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἐν ἀρχῇ τῶν παρατηρήσεών
 σου ἔβλεπες πρὸς δυτμὰς καὶ οἱ ὅποιοι ἀργότερον τῶν
 ἄλλων ἐξέλιπον, Μετὰ δὲ ἐν ἀκριβῶς ἔτος, κατὰ τὴν
 αὐτὴν ὥραν, ὁ οὐρανὸς θέλει παρουσιασθῆ ἐνώπιόν σου
 ὅποῖος καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν, παρεκτός ὀλί-
 γων τινῶν ἀστέρων, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται πλανῆται.
 Φαίνεται λοιπὸν ὁ οὐρανὸς εἰς ἡμᾶς οὐχὶ στρεφόμενος
 ἀπλῶς πρὸς τὴν Γῆν μας, ἀλλὰ σύρων τοὺς μὲν ἐπι-
 λοιπούς ἀστέρας ταχύτερον, τὸν δὲ Ἥλιον ὀλίγον ἀρ-
 γότερον εἰς τρόπον ὥστε ἐκεῖνοι νὰ ἐκτελῶσι μίαν πε-
 ριστροφὴν περισσοτέραν ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους. Ἄλ-
 λά οὐδὲ ὁ Ἥλιος, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, φαίνεται
 ὅτι μόνος τῶν ἄλλων ἀστέρων μένει ὀπίσω· ἀπὶ ἐναν-
 τίας, φαίνεται προχωρῶν πρὸς Νότον καὶ ἐπιστρέφων
 πρὸς Βορρᾶν πάλιν, διαμένων οὕτω ποτὲ μὲν περισσό-
 τερον ποτὲ δὲ ὀλιγώτερον ὑπεράνω τοῦ ὀριζοντός μας.

Ἄλλὰ τὰ φαινόμενα ταῦτα κατ' οὐδένα τρόπον εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῶσιν ἀποχρώντως ἐκτὸς μόνον ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ γῆ μας, ἐκτὸς τῆς περὶ ἑαυτὴν κινήσεώς της, σπρέφεται καὶ περὶ τὸν Ἥλιον ἀκαταπαύστως καὶ ἐκτελεῖ τὴν περιστροφὴν ταύτην ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους, μὲ διεύθυνσιν ὅμως οὐχὶ ὁμοίαν τῆς πρώτης, ἀλλὰ πλάγιον εἰς ἐνείγην. Ἄν ἡ πλάγιότης αὕτη τῆς δευτέρας κινήσεως πρὸς τὴν πρώτην ἔλειπεν, ὁ ἥλιος θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ φαίνεται βαδίζων πρὸς Νότον καὶ ἐπανερχόμενος πρὸς Βορρᾶν ἄλλοις τότε δὲ οὐδὲ αἱ ἡμέραι καὶ νύκτες θὰ ἦσαν ἄνιστοι, ἀλλὰ πάντοτε καὶ παντοῦ ἴσαι, καὶ οὔτε χειμῶν, οὔτε ἀνοιξίς, οὔτε θέρος, οὔτε φθινόπωρον θὰ ὑπῆρχεν. Ἡ ἄπειρος ὅμως τοῦ Θεοῦ σοφία, παρατήρησε, διὰ μιᾶς πλάγιας κινήσεως μόνον καὶ τὴν θαυμαστὴν τοῦ ἔτους διαίρεσιν ἐξετέλεσε καὶ τὴν ἀκατάπαυστον τῆς φύσεως ἀνανέωσιν ὠκονόμησε. Κινεῖται λοιπὸν ἡ Γῆ μας οὐχὶ περὶ ἑαυτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τὸν ἥλιον, τρέχουσα οὕτως ἀκαταπαύστως ἐντὸς τοῦ ἀπείρου. Ἡ κίνησις αὕτη, ἡ ἀνωτέρα, ὡς διαιροῦσα τὸν χρόνον εἰς ἔτη, ὀνομάζεται ἔτησις. Ἡμεῖς ὅμως οὐδὲ αὐτὴν νὰ αἰσθανθῶμεν δυνάμεθα, ἀλλὰ τὴν μὲν Γῆν μας, νομίζομεν ὅτι μένει ἀκίνητος, πάντα δὲ τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ὄντα βλέπομεν ὅτι μεταβάλλουσι θέσιν. Τοῦτο συμβαίνει ἀπαραλλάκτως καὶ εἰς τοὺς ἐπιβαίνοντας πλοίου μεγάλου, μεταβαίνοντος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Βλέπουσι μὲν καὶ οὗτοι πάντα τὰ ἐκτὸς τοῦ πλοίου, βλέπουσι τὰς παραλίας, τὰ σκάφη καὶ εἴτι ἄλλο, ἀπομακρυνόμενα ἢ πλησιάζοντα εἰς αὐτούς,

τὸ ἐπιβαίνόμενον ἔμως πλοῖον αἰσθάνονται τόσον ἀκίνητον, ὅσον καὶ μεγαλήτερον εἶνε. Ἄν λοιπὸν τοῦτο ἦτο τόσον μέγα ὅσον καὶ ἡ Γῆ μας; . . . βεβαίως δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ πιστεύσωσιν ὅτι αὐτὸ κινεῖται, ἐκτός ἂν ἠναγκάζοντο νὰ τὸ παραδεχθῶσι. Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι κατοικοῦμεν ἐπὶ ὄντος ἀκινήτου, πραγματικῶς ἔμως ἐπιβαίνομεν σφαίρας, ἡ ὁποία ἀκαταπαύστως ἐντὸς τοῦ οὐρανοῦ ταξιδεύει, σύρουσα μεθ' ἑαυτῆς, ὡς ἀχώριστον σφίλην ἢ μᾶλλον ὡς ἀκάτιον, τὴν Σελήνην. Πόσον ὑψηλὴ, πόσον μεγάλη εἶνε ἡ γινῶσις αὕτη, καὶ πόσον ὑψηλά καὶ μεγάλα τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν κατέχουσιν αὐτὴν ψυχὴν παράγει! . . . Τὸ κατ' ἐμέ, μολονότι τὰ φῶτα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἔχω, μοῦ λείπουν, μολονότι ἡ φαντασία μου εἶνε πτωχὴ καὶ ἀδύνατος, ἅμα εἰς τὴν μνήμην μου ἔλθη αὕτη, ἅμα ἐνθυμηθῶ ὅτι εὐρίσκομαι ἐπὶ σώματος στρεφομένου μὲν περὶ ἑαυτό, ταξιδεύοντος δὲ ἀκαταπαύστως ἐντὸς τοῦ δισστήματος τοῦ ἀπείρου—ἅμα, ἐνὶ λόγῳ, ἀναλογισθῶ ὅτι ἵσταμαι ἐπὶ ἐνὸς ἐκ τῶν ἀπειραριθμῶν ἀστέρων—ἐκστασις καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν μου, δὲν εἶμαι πλέον ἐγώ, ὡς οὐδὲ ἑμαυτὸν αἰσθάνομαι πλέον τῆς Γῆς ταύτης τῆς μικρᾶς κάτοικον, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ἀπείρου πολίτην. Ἐκθαμβος ὑπὸ τοῦ μεγέθους τοιοῦτου ὁράματος, ἔξαλλος, ἐνθουσιῶν, ἑμαυτὸν νὰ κρατήσω πλέον δὲν δύναμαι, ἀλλ' ἐκφωνῶν ἀνακράζω «Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα Σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἀρκεῖσι πρὸς αἶνον τῶν θαυμασίων Σου!» . . .

Γεωρ. Ἄλλὰ μήπως καὶ ἐγώ, ὁ ἀκούων, δύναμαι

νά κρατηθῶ πλέον; . . . Κύριε, «ἤκουον περὶ σοῦ μὲ τὴν ἀκοὴν τοῦ ὠτίου, ἀλλὰ τώρα ὁ ὀφθαλμὸς μου (1) Σὲ βλέπει.» Ἰωθ. μβ'. 6.

Θεοδ. Ταῦτα περὶ τῶν κινήσεων τῆς Γῆς μας, φίλε· ἡ ὁποία, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ. ὁὖν εἶνε ἡ μόνη ἐκ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ σώματων, ἧτις περὶ τὸν Ἥλιον κινεῖται. Περὶ τὸν αὐτὸν τῆς ἡμέρας ἀστέρας στρέφονται καὶ οἱ Πλανῆται, δύο τῶν ὁποίων (ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Ἀφροδίτη) εὐρισκόμενοι πλησιέστεροι ἢ ἡμεῖς εἰς τὸν Ἥλιον ἐκτελοῦσι καὶ τὰς περιστροφὰς αὐτῶν εἰς ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους χρονικὸν διάστημα, οἱ δὲ λοιποὶ ὄντες ἀπώτεροι ἀπαιτοῦσι καὶ περισσότερον χρόνον. Τούτου ἕνεκα οἱ Πλανῆται ὁὖν φαίνονται εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν καὶ πρὸ ἐνός ἔτους κατεῖχον.

Αὗται εἶνε αἱ ἀληθεῖς αἰτίαι τῶν φαινομένων κινήσεων τῶν ἀστέρων, αἰτινες ἐκίνουν τὸν Δαυὶδ νά ἀναφωνῇ καὶ νά λέγῃ «ὅταν θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς Σου, τὸ ἔργον τῶν ὀφθαλμῶν Σου, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, τὰ ὅποια Σὺ ἐθεμελίωσας, τί εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὥστε νά ἐνθυμηθῆται αὐτόν, ἢ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὥστε νά ἐπισκέπτηται αὐτόν;» ψαλ. ἡ. νῦν δὲ ἄς καταπαύσωμεν, εὐχόμενοι ὅμως ὥστε παντός ἐπὶ Γῆς λογικοῦ κτίσματος ὁ ἐσωτερικὸς ὀφθαλμὸς νά ἴδῃ, Ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὸ ἔργον τῶν χειρῶν. Σοῦ ἐξηγήσα Γεώργιέ μου ὅσον ἠδυνήθην σαφῶς τὰ ὑπὲρ τὴν γῆν

(1) Οὐχὶ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ τοῦ σώματος, οἱ ὑλικοὶ, ἀλλ' ὁ ὀφθαλμὸς, ὁ ἐσωτερικὸς, ὁ τοῦ πνεύματος.

συμβαίνοντα, ἀρκετὰ ἐταξειδεύσαμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καιρὸς ἤδη νὰ κατέλθωμεν καὶ μελετήσωμεν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα οὐτε ὀλιγώτερον θαυμαστά οὐτε ὀλιγώτερον ὠραία εἶναι. Αὐριον λοιπὸν περὶ αὐτῆς.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν πραγματικῶς ἐξεληθόντες εἰς τὴν ἔξοχὴν καὶ ἀποσυρθέντες εἰς μεμονωμένον μέρος θελικτικοῦ κήπου, ἐν μέσῳ δένδρων ἀνθισμένων ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν ὁποίων ποικίλα πτηνὰ ἔψαλλον τὰ ἀρμονικὰ ἄσματά των, ἤρχισαν τὴν συνομιλίαν των.

Γεώργιος. Θὰ φανῶ ἀρὰ γε ἀδιάκριτος διδάσκαλε ἀν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σὺς ἐνθυμίσω τὴν ὑπόσχεσίν σας;

Θεοδ. Οὐδόλως φίλε μου, μάλιστα φρονῶ ὅτι ὅστις ὑπόσχεται καθίσταται χρεώστης καὶ ἐπομένως ἀργὰ ἢ ἐνωρὶς πρέπει νὰ πληρώνη. Καλλίτερον νὰ μὴ ὑποσχώμεθα ποτέ, παρὰ νὰ ὑποσχώμεθα καὶ νὰ μὴ ἐκτελῶμεν. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόκειτο νομίζω περὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς;

ΕΙΣ ΕΝ ΑΣΤΡΟΝ.

ὦ σὺ, ἴπου εἰς αἰθέρος γὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις
Δι' ἀμυδρῶ ὄρῃσαι φωτὸς καὶ ἀβιβχίου.
Ὡς ὄστρακον λευκάζον εἰς τὸν βυθὸν θαλάσσης,
Χανόμενον καὶ πάλιν φανιόμενον ἐκ νέου.

Ἐὰν ὁ μέγας οὗτος σωρὸς τῶν ἀδελμάντων
Τὸ ἄκρον τῆς ἐσθῆτος ἀπυτελεῖ τοῦ Πλάστου,
Σὺ τοῦ κρυσπέδου εἶσαι τοῦ Ποιητοῦ τῶν πόντων
Σμικρὸς ἀδάμας στίλβων εἰς τὰς πυκνάς πτυχὰς του.

Ἢ ἀν δὲν ἦν ἐσθῆς του, ἀλλὰ βωμὸς προχέων

Ἀείρουν φᾶς λύγων χιλιῶν καὶ χιλιῶν,
Λαμπᾶς μικρὰ σὺ εἶπαι, λαμπᾶς ἐκ τῶν ὠρχίων
Ἄσβεστον συντηροῦσα τὸ φέγγος σου τὸ θεῖον.

Ἡ ἂν ὁ θόλος οὗτος τοῦ στερεώματός του,
Κατ᾽ἀστὶλπνος ἐκ λίθων σμακράγδου καὶ σχπρείρου,
Δὲν εἶναι οὔτ' ἐσθῆς του χρυσῆ, οὔτε βωμὸς του,
Ἄλλὰ σωρεῖα κόσμου ἐκτάξεως ἀπείρου,

Σὺ τότε ζωογόνος πηγὴ φωτὸς καὶ κάλλους,
Ἦλιος εἶσαι φέρων πλανήτας κινουμένους,
Καὶ πᾶς σου δὲ πλανήτης ὑπὸ πλανήτης ἄλλους,
Ὡς πρὸς μητέρα ὄρνεις μικροὺς συσσωρευμένους.

Καὶ φέρεις λοιπὸν, γίγα, ἐπὶ εὐρέων νώτων
Καὶ γαίης καὶ θαλάσσης, καὶ λόφους καὶ πεδία,
Καὶ μυριάδας ἴσως ἄστεων πολυκρότων·
Πλὴν ποία πων ἡ τύχη, καὶ τίς ἡ ἱστορία;

Καὶ τὰ ἐν σοί, ὦ κόσμε, ὡς τὰ ἐνθάδε ρέουν;
Γεννῶνται μυριάδες, καὶ θνήσκουν μυριάδες,
Καὶ μυριάδες χαίρουν καὶ μυριάδες κλαίουں,
Καὶ νομικκὶ μακμαίρουν καὶ νεκρικκὶ λαμπάδες;

Τίς νόμος τῶν υἱῶν σου τὰ δίκαια εὐθύνει;
Ἄγνη ἐλευθερία εἰς τῆς βουλᾶς τῶν ἄρχαι,
Ἡ ὁ λαὸς σου γόνυ πρὸ τῶν τυράννων κλίνει,
Καὶ θυμὸς τοῦ κρατοῦντος ὁ ἀσθενὴς ὑπάρχει;

Κ' ἐνῶ ὁ ὀφθαλμὸς μου, ὦ ἄστρον σ' ἀτενίζη,
Σε διαπρήσσουν ἴσως στρατεύματα καὶ στόλοι·
Ἵπὸ τὰ βήματά των τὸ ἔδαφός σου τρίζει,

Καὶ μάχη συγκροτοῦνται, καὶ πίπτουν στρατοὶ ὅλοι.

Καὶ ὁμως τότε ὄντα, βοή καὶ τύρβη τόση,
Ἐντὸς στενῶν τὰ πάντα ἐγκλείονται ὀρίων·
Πέραν δὲ τούτων μένουσιν νεκρὰ, καὶ σιωπῶσι,
Κ' εἰς ἓν σμικρὸν τὰ πάντα συγγέονται σημεῖον.

Καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο ἔπειθ' ἐστὶν εἰς τὰ ὕψη,
Κ' οὐδέποτε ἢ θέσιν ἢ ὄρασιν δὲν ἀλλάσσει,
Ἄν ἔλθῃ νύξ κ' ἐκεῖνο δὲν ἔλθῃ, τί θὰ λείψῃ;
Εἰς κόκκος εἰς τὴν ἄμμον, ἓν φύλλον εἰς τὰ δάση!

Ἦ ἄστρον, ἀνατέλλεις αἰῶνια καὶ δύεις,
Κ' εἰς τὴν πληθὺν τῶν ἄστρον ἡμεῖς σέ πυρορῶμεν.
Πιστῶς τὴν ὠρισμένην ὁδὸν σου διανύεις,
Καὶ εἶσαι ἢ δὲν εἶσαι ποτὲ δὲν ἐρωτῶμεν.

Ἦ νύξ ὅταν ἐπέλθῃ, ὡσάν δειλὴ τις κόρη
Ἐσχατον σὺ τῶν ἄστρον μὲ συστολὴν προκύπτεις;
Γλυκοχαράζει μόλις, κ' ὀπίσω εἰς τὰ ὄρη,
Σὺ πρῶτον ἀπὸ ὅλα τὸ πρόσωπόν σου κρύπτεις.

Ἄνωνυμον σ' ἀφῆκε ὁ Ἄργος ἀστρονόμος,
Πλὴν σὺ ἐπανατέλλεις ἕϊποτε ὠραῖον,
Κ' εἰς τὸν γλαυκὸν αἰθέρα μαρμαίρεις, ἄστρον ὁμως
Θὰ ἔλθῃ νύξ ὅποταν δὲν θὰ ἀνατείλῃς πλέον!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΜΑΘΗΜΑ Β'.

ΜΕΛΕΤΗ.

Γεννηθείς ἐν ἀγροτικῇ ἐλευθερίᾳ, μετὰ χαρᾶς ζητῶ τοὺς τόπους ἐκείνους, ἔνθα εὐκολωτέρα καὶ τερπνοτέρα ἀποκαθίσταται ἡ μελέτη, ἔνθα ἐν εἰρηνικῷ ἀσύλῳ ἡ ψυχὴ ζῆ μακρὰν τῶν δελεαστικῶν ματαιοτήτων. Ἐν μέσῳ τῶν φυσικῶν καλλονῶν αἰσθάνομαι τὴν διάνοιάν μου ἐλευθερωτέραν καὶ εὐρίσκω ἐν αὐταῖς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ βαθύτερον ἐγχαραγμένην, ἣ ἐν ταῖς ἡδοναῖς, αἵτιναις καταμαστίζουσι τὰς πόλεις. Πανταχοῦ ὑπάρχει ζωὴ, κίνησις καὶ ἐλευθερία, πανταχοῦ ὁ Δημιουργὸς μοὶ δεῖκνυει τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἔργα, ἀναζωπυρῶν δι' αὐτῶν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἑάν ἐλπίδα, πίστιν καὶ χαρὰν· ἐγὼ δὲ πρέπει νὰ παύσω ἀπὸ τῶν σπουδάζω τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἔργων του ;

Ἡ χελιδὼν, ἥτις, ἅμα ἐλθόντος τοῦ χειμῶνος, εἶγεν ἐγκαταλείψει τὴν ταπεινὴν μου καλύβην, ἐπέστρεψε πρὸ τινῶν ἡμερῶν, ὅπως καθέξῃ ἐκ νέου τὴν φωλεάν της· θαυμαστὴ ποικιλία χρυσαλλίδων περιπνυνται ἀπὸ ἄνθος εἰς ἄνθος καὶ ἐπιδεικνύουσιν ἅπανσαν τὴν καλλονὴν τῶν πτερῶν των· τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ μεταξοσκώληκες προετοιμάζουσι μεγαλοπρεπὲς δῶρον· αἱ μέλισσαι πληθύνουσι τὸ παραπλήσιον κυφέλιον, ἣ δὲ λίμνη ἢ περιβρέχουσα τὴν κατοικίαν μου ἐμπεριέχει γιλιάδας ἰχθύων. Ἡ ὄρνις ἐν τῇ ἀγροτικῇ

μου αὐτὴ ὁδηγεῖ μεθ' ἑαυτῆς, ὡς καλὴ μήτηρ, τὴν αὐ-
ζουσαν οἰκογένειαν τῶν ὀρνιθίων της. Ἄμα γλυκοφέξη,
τρέχουσιν ἐπὶ τοῦ γλοεροῦ ἐκείνου λόφου τὰ ἀρνία
ἐνταῦθα ἀκροάζομαι τὸν μυκηθμὸν τῶν βοῶν, ἐκεῖ δὲ
βλέπω ἢ ἀνκρύωνται φυτὰ, ἄνθη καὶ ὀπῶραι! . . .

Ἄς λάβωμεν τὴν χρυσαλλίδα . . . μετὰ πόσης
ἀκριθείας ἢ φύσις κατεσκεύασε καὶ ἐχρωμάτισε τὰ
περὰ της! Οἱ ὠραιότεροι ἡμῶν ἱματισμοί, παραβαλ-
λόμενοι μετὰ τοὺς παρὰ τῆς Θείας προνοίας δοθέντας εἰς
αὐτὸ τὸ ζῶφρον, εἶναι μηδὲν τὰ δὲ δικτυωτὰ μας εἶνε
πολύ χονδρότερα τοῦ λεπτοῦ ὑφάσματος τοῦ καλύ-
πτοντος τὰ περὰ τῆς χρυσαλλίδος. Τοιαύτη εἶνε ἡ
διαφορὰ τῶν ἔργων τῆς φύσεως ἀπὸ τῶν τῆς τέχνης!
. . . Ἄς σφιζόμεν διὰ τῶν δακτύλων τὰ περὰ τὰ
της τῆς χρυσαλλίδος. . . ἰδοὺ κόνις λεπτοτάτη ἐπα-
φίνεται ἐπὶ τῶν χειρῶν μου . . . ὡς τὴν παρατηρήσω-
μεν διὰ τοῦ μικροσκοπίου . . . ἐν αὐτῇ βλέπομεν πλη-
θος κανονικωτάτων μικρῶν πτερῶν μόλις διακρινόμε-
νων καὶ προσηρμοσμένων ἐπὶ τινος στερεοῦ καλύμμα-
τος. Ἡ κόνις αὕτη ἢ καλύπτουσα τὰ περὰ ἄνωθεν
καὶ κάτωθεν εἶνε τὸ ἀποτελοῦν αὐτὴν ὠραίαν καὶ τὸ
ἐκπληττον τὴν ὄρασίν μας. Ἄλλὰ τί εἶνε αἱ χρυσαλ-
λίδες τῶν μερῶν μας παραβαλλόμεναι μετὰ τὰς τῆς Κί-
νας καὶ Ἀμερικῆς, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος καὶ ἡ καλ-
λονή διαλάμπει ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ
(τοῦ Χοάγγου) ἢ τοῦ Ἀμαζόνος; Τὸ ζῶφρον τοῦτο,
ὅπερ ἤδη ἀναπνέει τὸν καθαρώτερον ἀέρα καὶ τρέφε-
ται μυζῶν (πιπιλίζον) τὰ ἄνθη, ἦτο πρὸ ὀλίγου ἄθλιον

ἔντομον ἔρπον ἐπὶ τῆς γῆς. Τίς λοιπὸν τὸ ὕψωθεν ἐκ τῆς γῆς, καὶ κατέστησεν αὐτὸ ἰκανὸν νῶμπεριίπταται εἰς τὸν αἴρα; Τίς ἐνέδυσεν αὐτὸ μὲ τσαύτας καὶ τηλικαύτας καλλονάς; Ἄ! ὁ Θεὸς βεβαίως ἠθέλησε νὰ μοὶ δώσῃ νὰ ἐνοήσω δι' αὐτοῦ τοῦ ψυχαρίου τὴν προσδοκωμένην μου μεταμόρφωσιν! . . . .

Ὁ μεταξοσκώληξ οὗτος—ὅστις πρὸ μικροῦ ἦτον ὡς μικρὸς κόκκος σίτου, νῦν δὲ σκώληξ συγκαίμενος ἐκ πολλῶν κινήτων κρίων, πλήρης ποδῶν καὶ ὀνύχων—ὅπως φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν του, μετ' ὀλίγον θά κλεισθῇ εἰς τὸν τάφον του, ἐκ τοῦ ὁποίου θά ἐξέλθῃ ἐν εἰδει χρυσαλλίδος. . . Ἄς τὸν ἐξετάσωμεν κατὰ τὴν τριπλὴν αὐτοῦ μορφήν. . . Αἱ μεταβολαὶ αὗται τοῦ σχήματος προέρχονται ἐκ τῆς διαδοχικῆς ἀπωλείας πολλῶν περιτυλιγμάτων. Τὸ δίδον εἰς αὐτὸ σχῆμα σκώληκος καλεῖται κέλυψ ἢ προσωπίς, καθότι ὑφ' ἑαυτὸ κρύπτει τὴν χρυσαλλίδα. Μετέπειτα προσφόμενος ὁ βόμβυξ ἐξαπλοῦται καὶ μεγάλυνεται, ὥστε τὸ πρόφην αὐτοῦ κάλυμμα μὴ δυνάμενον νὰ τὸν διατηρήτῃ ἐπὶ πλείονα χρόνον, διαρρήγνυται καὶ τότε παρίσταται ἐνώπιόν μας ἡ χρυσαλλίς περιβεβλημένη νέον ἱματισμὸν. Ὅταν δὲ τὸ θήλασμα διέλθῃ μέχρι τῶν μελῶν τοῦ ἐντόμου καὶ τῷ προμηθεύσῃ τὴν ἀνάλογον ποσότητα τροφῆς, τὸ τότε περιτύλιγμα ξηραίνεται καὶ ἐξέρχεται ἡ ἵπταμένη χρυσαλλίς· τὰ δὲ πτερά της, ἅτινα εὕρισκοντο περιτυλιγμένα ὑπὸ τὰ ἐγκαταλειφθέντα περιτυλιγμάτα, ἐξαπλοῦνται, τὸ ἔντομον ἀποκαθίσταται ἰσχυρὸν καὶ χαρίεν καὶ ἀγάλλεται δι' ὀλίγας

ἡμέρας τὰ θέλγητρα τοῦ βίου. Μετέπειτα παρακαταθέτει τὰ ὠά του, προστοιμάζον εἰς ἄλλα τὴν τριπλὴν ταύτην μεταβολὴν τῆς ἐξαισιῦ καὶ ἐνεργητικῆς ὑπάρξεως. Παράδοξον θέαμα! . . .

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τὰ πλήθη ἐκεῖνα τὰ ἀδιακόπως ἐργαζόμενα μετὰ τῆς μεγαλειτέρας τάξεως, ὅπως προμηθεύουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον γλυκεῖαν τροφήν. Ἄπασα ἡ πληθὺς αὕτη τῶν μελισσῶν ὁδηγεῖται ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης, ἥτις εἶνε ἡ μήτηρ πασῶν τῶν ἄλλων. Τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα χιλιάδες προθύμως ὑπακούουσιν εἰς ἕκαστον αὐτῆς νεῦμα· τινὲς ἐξ αὐτῶν τὴν περιστοιχοῦσι χάριν σεβασμοῦ, ἄλλαι προσφέρουσι εἰς αὐτὴν μέλι, καὶ ἄλλαι λούουσι τὰ πτερά της ἢ καθαρίζουσιν ἐκ τῆς ἐλαχίστης ρυπαρότητος τὴν ὁδόν, δι' ἧς μέλλει νὰ διέλθῃ προς ἐπίσκεψιν καὶ ἐμφύγωσιν τῶν τέκνων της. . . Ἐν τούτοις δι' ἐξαισιῦ ἀρχιτεκτονικῆς προσδεύει τὸ πυραμιδοειδὲς οἰκοδόμημα τῶν κυψελίων των καὶ λύεται ἐξ αὐθορμήτου μηχανισμοῦ τὸ μέγα γεωμετρικὸν πρόβλημα, δηλαδὴ τὸ κατασκευάζειν δι' ὀλιγίστης ὕλης καὶ ἐντὸς μικροτάτου χώρου μέγαν ἀριθμὸν οἰκημάτων. Παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι τὸ οἶκημα τῆς μητρός, ἡ ὁποία ὀνομάζεται καὶ βασιλισσα, δὲν εἶνε ὅμοιον τῶν κοινῶν κυψελίων ἀλλὰ μεγαλαπρεπὲς, ὠραῖον καὶ εὐρύχωρον, πλήρες μελιτος καὶ κηρίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐναποθέτει τὰ ὠά της. Ἐκ τῶν ὠῶν τούτων μετ' ὀλίγον ἐξέρχονται μικροὶ σκώληκες, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ μέλισσαι προσφέρουσι τὴν πρώτην τροφήν, μεχριστότου ἐν πλήρει ἡσυχίᾳ μετα-

μορφοθῶσιν εἰς μελίσσας, Τίς δύναται νὰ παρατηρήσῃ μὲ ἀδιάφορον ὄμμα τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς φιλοπόνου μοναρχουμένης αὐτῆς κοινότητος ; τὴν πτῆσιν ἄλλων μὲν πρὸς ζήτησιν μέλιτος ἐκ τῶν ἀνθέων, ἄλλων δὲ πρὸς ἐνακοταμίευσιν αὐτοῦ διὰ τὸν μέλλοντα χειμῶνα ; Πάντα δὲ ταῦτα γινόμενα ἄνευ προσωπικοῦ ἐνδιαφέροντος, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἄνευ ἀρπαγῆς ἢ βίας, ἀποτελοῦσι συμβίωσιν, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε εὐρίσκομεν ἐν ταῖς κοινωνίαις τῶν ἀνθρώπων, ἔνεκα τῆς διαφορᾶς, ἣν παρέχει ὁ πλοῦτος μιᾶς οἰκογενείας καὶ ἡ πενία ἄλλης.

Ἡ ἐνέργεια καὶ φιλοπονία τῶν μικρῶν τούτων ἐντόμων εἶνε μέγα δι' ἡμᾶς παράδειγμα· εἶνε μάθημα, ἕπερ μᾶς διδάσκει, ὅτι ἐργαζόμενοι ἐν ὁμοιοῖα ἄνευ ἰδιοτελοῦς συμφέροντος, δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν πολλὰ πρὸς ἠθικοποίησιν τῆς κοινωνίας, ἐν ἧ ζῶμεν. Ἄς διδαχθῶσι λοιπὸν οἱ ἰσχυρότεροι τῶν ἀδελφῶν νὰ βαστάζωσι τὸ βῆρος τῶν ἀσθενεστέρων καὶ ἄς μὴ προσπαθῶσι νὰ πλουτήσωσιν οἰκαιοποιοῦμενοι καὶ σφετεριζόμενοι τὰ κτήματα τῶν ἄλλων.

ὦ ! πόσον εὐάρεστον καὶ τερπνὸν εἶνε νὰ ἐγειρεταί τις τὴν πρῶταν μὲ τὰ κελαδήματα τῶν πτηνῶν ! Ταῦτα εἶναι ὁ γλυκὺς χαιρετισμὸς, ἐν προσφέρουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Δημιουργὸς τῆς φύσεως ἐνόμισε τόσον ἀναγκαίαν τὴν μελωδίαν τῶν πτηνῶν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε πανταχοῦ ἀκροάζεται τις τοὺς γλυκεῖς τῶν λαρυγγισμούς. Ἡ ἀκανθὶς (καρδερίνα), τὸ στρουθίον, (σπουργίτης) ἡ κίχλα, ὁ κόσσυφος, τὸ νεροπούλιον

καὶ ἡ χελιδὼν κελαδοῦσι μετὰ γλυκύτητος πέριξ τῆς καλύβης μου, ἡ δὲ φιλήρημος ἀηδὼν ἀνυπομόνωσ περιμένει νὰ παύσῃ ὁ κελαδισμὸς τῶν ἄλλων ἐλαφρῶν κατοίκων τοῦ ἀέρος, ὅπως θέλῃ τὴν ἀκοήν μου διὰ τῆς γλυκείας μελωδίας τῶν ἁσμάτων τῆς: Ἐν τῇ ἐρημίᾳ ταύτῃ ἀσμένως ἀκροάζομαι τοὺς μελωδικούς ὕμνους τῶν πτηνῶν καὶ θαυμάζω τὴν σοφίαν τοῦ ὄντος ἐκείνου τοῦ παρασχόντος εἰς τοὺς μελωδικούς τούτους μουσικούς φύσιν τόσον κατάλληλον, ὥστε ἐν τοσοῦτῳ μικρῷ ὄγκῳ ἄνευ σπουδῆς καὶ διδασκάλου νὰ θαυματοουργῶσιν οὕτω! . .

Ἄς στρέψωμεν τὸ ὄμμα ἀλλαγῶ. Ἴδου ἡ νῆσσα (πάπια) κολυμβᾷ ἐντὸς τοῦ πλησίον ἔλους· ὁ ἀλιεύς ἰστάμενος ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ πανούργως ἀπατᾷ τοὺς ἰχθῦς, ὁ ταῶς διανοίγει τὰ ὄμματα καὶ ἐξαπλόνει τὸ οὐράνιον τόξον τῶν πτερῶν του, ἡ Ἰνδικὴ ὄρνις (διάνος) τρέχει μετὰ τὴν οὐράν τῆς ἀναπεπταμένην, τὸ ὀρνιθίδιον τῶν Ἰνδιῶν ἀποκαθιστᾷ τὴν οὐράν του, ὡς τροχόν, εἰς δὲ τὰς πτέρυγας τῶν περιστερῶν μου ὁ ἥλιος διαθλᾷ τὰς ἀκτίνάς του! Ὅποιά καλλονή! . . Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ τῷ μὴ διορῶντι καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις ἀντικειμένοις τὴν σοφίαν τῆς θείας προνοίας! Δυστυχῆς ὁ ἄνθρωπος οὕτινος ἡ καρδία μένει ψυχρὰ καὶ ἀπολελιθωμένη εἰς τὰ δῶρα τῆς θείας ἀγαθότητος! . . .

Ἄς ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὰς μικρὰς κατοικίας τῶν πτηνῶν. Μετὰ πόσης κανονικότητος καὶ ἐπιδειξιότητος εἰσὶ κατεσκευασμένοι! Τίς ἐδίδαξεν αὐτὰ ἄνευ ἄλλου ἐργαλείου ἐκτὸς τοῦ ράμφους καὶ τῶν ποδῶν νὰ ἐνδύ-

ωσι τὸ ἐσωτερικὸν τῶν φωλεῶν των μὲ τὸ μαλακώτερον ὀλοσηρικὸν (κατηρῆ, βελιό); Τίς ἐδίδαξεν αὐτὰ νὰ κατασκευάζωσι τὰς φωλεὰς των εἰς μέρη, ἔνθα ἡ βρογχή, τὸ ψυχρὸς καὶ ὁ ἄνεμος δὲν δύναται νὰ τὰς προσβάλωσιν; Ἐπὶ τελους τίς ἐδίδαξεν αὐτὰ ὅπως μετὰ τῆς μεγαλητέρας ἐπιμελείας προμηθεύωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν; . . . Ἡ ἀκνηθὶς καθωραίξει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς φωλεᾶς της μὲ βαμβάκιον, στυπίον καὶ μέταξαν, καὶ τὸ χρίει μὲ μυξὸν τινα πρασινωπὸν ὡς τὸν τοῦ δένδρου, ἐφ' οὗ ἐπαναπαύεται. Ὁ κόσσυφος, ἀφοῦ κατασκευάσῃ τὴν φωλεάν του, τὴν ἀλείφει μ' εἶδος λίπους, ὅπως διατηρηθῇ τὸ χρῶμα αὐτῆς, ἡ δὲ φίλη μου χελιδὼν, οὔτε ξύλων οὔτε νήματος ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ συνάξει ἐν εἶδος πηλοῦ ἢ, οὔτως εἰπεῖν, κονιάματος, μετέπειτα διερχομένη ἀπειράκις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης βρέχει τὴν κοιλίαν της καὶ ραντίζει τὸν πηλόν· ἀφοῦ δὲ τὸν διαλύσῃ, ἀρχίζει διὰ τοῦ ράμφους της τὴν κατασκευὴν τοῦ εὐρυχώρου καὶ ἀσφαλοῦς οἰκήματός της!

Ἄλλὰ πῶς τὸ πτηνὸν δύναται νὰ κατορθώσῃ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα θαύματα; πῶς δύναται νὰ προμηθευθῇ πᾶν τὸ ἀναγκαῖον εἰς αὐτὸ καὶ τὴν οἰκογενειάν του χωρὶς νὰ μαθητεύσῃ ἐν τακτικῷ σχολείῳ, ἄνευ πείρας καὶ ἀνθρωπίνου λογικοῦ; Τὸ ἐνστικτικὸν ὅπερ κατὰ μέγα μέρος διατηρεῖ ἐν τῷ σύμπαντι τὴν ἀκριβῆ ἐκείνην ἁρμονίαν καὶ τάξιν, ἣν ὁ Δημιουργὸς ἐνεχάραξεν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, εἶνε τὸ παρά τῆς θείας προνοίας παραχωρηθὲν εἰς αὐτὰ ὄψρον! . . . Ἄλλ' ἡ χελιδὼν αὕτη ποῦ εὕρισκετο πρὸ πινῶν μηνῶν; Ἐκ-

τυποῦτε διὰ τῶν πτερύγων της τὸν οὐρανὸν τῆς Ἄρα-
 ρίας, καὶ ἐσκέπτετο ἐν τοῖς καύμασιν ἐκείνοις τὸν ἐ-
 νοχλοῦντα με παγετόν. Θαῦμα! . . . Λεγεῶνες πτηνῶν
 συναθροισθεῖσαι αὐθορμήτως, ἄνευ πυξίδος καὶ γεω-
 γραφικοῦ χάρτου, μεταβαίνουν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν
 πρὸς ζήτησιν τροφῆς καὶ κατοικίας. Τίς ἐδίδαξεν αὐτὰ
 ὅτι εἰς τέπους τόσον ἀπομειμακρυσμένους ὑπάρχει τρο-
 φή, ἣν, ἢ παγετώδης χεὶρ τοῦ χειμῶνος τοῖς ἀφήρεσεν
 εἰς ἄλλας χώρας; Διατί δὲν ἵπτανται τῆδε κακεῖτε,
 ἀλλ' ἅπαντα ἠνωμένα ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκογενεῖα;
 . . . Αὗται εἶνε ἐρωτήσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος
 ἀδύνατος ν' ἀπαντήσῃ· εἶνε φαινόμενα, ἅτινα ὁ ἀνθρώ-
 πινος νοῦς δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ. Ὅχι, δὲν ἐπιτρέ-
 πεται ἡμῖν νὰ βλέπωμεν τὴν θεῖαν Πρόνοιαν τόσον φα-
 νερώς ἐκδηλουμένην. . . . Μετὰ πόσης στοργῆς ὁ
 Πλάστης προνοεῖ δι' ὅλα του τὰ πλάσματα! Ὁ δὲ ἄν-
 θρωπος τὸ ἐντελέστερον πάντων τῶν πλασμάτων τοῦ
 Δημιουργοῦ, δύναται νὰ φαντασθῇ ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν
 στιγμὴν, ὅτι ἐγκατελείφθη παρὰ τοῦ Πλάστου του;
 Ὅχι, ἀπειράκις ὄχι! . . .

Τελευταίαν ἄς ρίψωμεν ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου
 ἐν βλέμμα ἄς ἀκολουθήσωμεν τὴν περιστροφὴν τοῦ ἡ-
 μετέρου πλανήτου. Μέρος αὐτοῦ καταπλέγεται ὑπὸ
 τῶν διακεκαυμένων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, εἰς ἕτερον δὲ
 αἰώνιος χειμῶν βασιλεύει· πλὴν πανταχοῦ εὐρίσκω πό-
 λεις καὶ χωρία, σημεῖον ἀλάνθαστον ὅτι ἄνθρωποι καὶ
 ζῷα δὲν στεροῦνται τροφῆς! Βεβαίως ὁ Δημιουργὸς τοῦ
 παντός διένειμε τὰ πάντα ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς

πρὸς ὑψηλὸν τινα σκοπὸν ! Ἡ εὐφορία τῆς μιᾶς χώρας καὶ ἡ ἀκαρπία τῆς ἄλλης προτίθενται ὅπως συσχετίσῃσι καὶ συνδέσῃσι τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, καίτοι ἐκτεταμέναι θάλασσαί καὶ ὠκεανοὶ παρεντίθενται ἐν τῷ μεταξῦ, καὶ ὅπως ἅπαντες σχηματίσῃσι μίαν καὶ μόνην οἰκογένειαν, ὡς υἱοὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, τρεφόμενοι ὑπὸ τῆς ἰδίας χειρὸς.

Ἐξητάσαμεν φίλε μου ὅσον ἠδυνήθημεν λεπτομερέστερον καὶ ἀκριδέστερον τὰ ὑπεράνω ἡμῶν, καθὼς καὶ τὰ ἐπὶ γῆς ὅσα βλέπομεν ἢ ἐγγίζομεν, ἤδη ἄς στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς ἐκεῖνα τὰ ὅποια αἰσθανόμεθα ἀδιακόπως μὲν, δυσκολευόμεθα ὅμως ὅταν θελήσωμεν νὰ τὰ ὀρίσωμεν, καθὼς, παραδείγματος χάριν, εἶναι ὁ ἀήρ, τὸ ψῦχος ἢ θερμότης κτλ.

Ἦδη ἄς ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς θερμότητος ἧτις ὡς εἰς τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμεθα γίνεται περισσότερο οἰσθητὴ εἰς ἡμᾶς.

ΤΟ ΞΑΡ.

Τοῦ χειμῶνος παρήλθεν ἡ ὥρα,
Καὶ τὸ ἔαρ ἐγγίζει γλυκὺ·
Εἰς τοὺς κήπους θὰ τρέξω καὶ τώρα
Εὐθυμίαν νὰ τύχω ἐκεῖ·

Ἐμακρύνθην ἀφήσας τὴν πόλιν,
Κ' ἐν τῷ μέσῳ λειμῶνος σταθεῖς,
Τῆς ψυχῆς μου ἐννόησα ὄλην
Τὴν πικρίαν νὰ φεύγῃ εὐθύς.

Εἰς δενδρώνων μετέβην ὠραίων,
Ἄνθοςτέπων σκιάν θελκτικὴν,
Καὶ ἀνέπνευσα μῦθρα ἀνθέων
Καὶ ἐδόθην εἰς ὕπνον γλυκύν.

Καὶ τοῦ ὕπνου τὴν νήδυμον λήθην,
Ἐσυνώδευσεν ἄσμα πτηνῶν
Καὶ ἐκ νέου ἀπ' ἄσμι' ἐξυπνήθην,
Ἄηδόνων εὐλάλων τερπνόν.

ὦ! παντάπασι λαίλαψ δὲν πνέει,
Κατασταίνων τὰ πάντα νεκρά·
Ἄλλ' εἰς πάντα ζωὴν ἐπιχέει,
Τοῦ Ζεφύρου πνοῆ δροσερά.

Τὴν αὐγὴν τῆς ἡμέρας νοοῦντα,
Τὰ ὠραῖα πτηνὰ ἐξυπνοῦν·
Καὶ μὲ ἄσματ' ἀθρόως ἤγροῦντα
Τὴν γλυκεῖάν τῆς λάμψιν ὕμνοῦν.

Ὅσάν κόρη κομψῶς ἐνδυμένη,
Πρὶν ὃ ἥλιος ἔτι ἐβγῆ,
Μὲ τὰ ἄνθη αὐτῆς στολισμένη,
Παριστάνει ὠραία ἡ γῆ.

Ὅσα ρόδα καὶ ἴα καὶ κρίνοι,
Εἰς τοὺς κάλυκας ἔτι σφριγοῦν·
Καθὲν κάλλος ἐῶν προτείνει,
Καὶ εἰς ἀνθήσιν πάντα ὀργοῦν.

Εἰς τὰ ὄντα κοινή εὐφροσύνη . . .
Καὶ τὰ πάντα χαρίτων μεστά·
Χρυσάλλις ἢ ὠραία ἐκείνη,
Ἄπο ἄνθους εἰς ἄνθος πετά.

Ἐν τῷ μέσῳ λειμώνων ὠραίων,
Ἡ ζωὴ μας προβαίνει φαιδρά·
Ἄρ' ἡμῶν ἢ ἐνθύμησις πλέον,
Τοῦ θανάτου ἐκφεύγ' ἢ πικρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΜΑΘΗΜΑ Γ΄.

ΠΕΡΙ ΘΕΡΜΟΤΗΤΟΣ.

Ἄμα τριψόμεν τὴν μίαν χεῖρα μὲ τὴν ἄλλην, ἀμέσως αἰσθανόμεθα καὶ τὰς δύο θερμάς· ὅταν πλησιάζωμεν εἰς τόπον ὅπου εὐρίσκεται πῦρ, εὐθὺς αἰσθανόμεθα θερμότητα· τὸ θέρος μᾶς ἐνοχλεῖ ἢ θερμότης, τὸν χειμῶνα ἢ ἔλλειψις αὐτῆς μᾶς κάμνει νὰ κρυόνωμεν. Ἄλλὰ τί πρᾶγμα εἶνε αὕτη ἡ θερμότης; Οἱ φιλόσοφοι λέγουσι ὅτι ὑπάρχει λεπτότατον τι ρευστόν, ἄβαρὲς καὶ ἀόρατον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται θερμογόνον, καὶ τὸ ὁποῖον ἄμα εἰσχωρήσῃ εἰς σῶμά τι τὸ καθίστάνει θερμόν.

Ἡ θερμότης εἶναι δι' ἡμᾶς κἄτι ἀπαραίτητον· δι' αὐτῆς μεταποιοῦμεν τὴν ζύμην εἰς ἄρτον· δι' αὐτῆς τὸ

κρέας, τὰ ὄσπρια, τὰ λαχανικά μεταμορφοῦμεν εἰς φαγητὰ νόστιμα· δι' αὐτῆς ἐνὶ λόγῳ ἐκτελοῦμεν ἀναριθμήτους ἐργασίας, καὶ τέλος ζῶμεν δι' αὐτῆς, διότι ἂν ἐκ τῆς γῆς μας ἐξέλειπεν ἡ θερμότης, εὐθὺς τὰ νερὰ ὅλα θὰ ἐπήγγυντο, τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ θὰ ἐξηραίνοντο, τὸ αἷμα τῶν ζώων καὶ τὸ ἰδικόν μας θὰ ἐπάγονεν, ἡ ζωὴ μας θὰ ἐσθύνετο καὶ ἡ σφαῖρα μας ὅλη θὰ ἀπενεκροῦτο. Ἀλλὰ καὶ ὑπερβολικὴ θερμότης δὲν θὰ μᾶς ἦτο ὀλιγώτερον ὀλεθρία· ἐπειδὴ τότε τὰ ὕδατα θὰ μετεβάλλοντο ὅλα εἰς ἀτμούς, ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἄστρα θὰ ἐκρύπτοντο, ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τὴν μεγάλην ζέσπην θὰ ἀπεθνήσκομεν ἀμέσως. Πόσον ἡ ἀπειρος τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ ἀγαθότης δεικνύεται διὰ τῶν ἔργων του εἰς ἡμᾶς! καὶ ἡμεῖς οἱ ἀχάριστοι ἀντὶ νὰ θαυμάζωμεν καὶ νὰ δυσλογῶμεν καθ' ἐκάστην στιγμὴν, βλασφημοῦμεν αὐτὸν μὲ τοὺς βεβήλους μας λογισμοὺς καὶ μὲ τὰς αἰσχροὺς μας πράξεις.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀποτελεσμάτων τῆς θερμότητος παρατηρήθη καὶ τὸ ἐξῆς. Καθὼς τὸ νερόν, ὅταν εἰσδύσῃ εἰς σῶμά τι, τὸ φουσκώνει καὶ αὐξάνει τὸν ὄγκον του, οὕτως ἡ θερμότης κάμνει τὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσχωρεῖ, νὰ γίνωνται μεγαλύτερα· τοῦτο λέγεται διαστολὴ τῶν σωμάτων. Ὅταν δὲ πάλιν τὰ σώματα ψυχρανθῶσι, γίνονται μικρότερα καὶ τοῦτο ὀνομάζεται συστολὴ τῶν σωμάτων.

Πολὺ συχνὰ βλέπομεν πράγματα τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν ὑπῆρχε διαστολὴ, καὶ συστολὴ τῶν σωμάτων, δὲν θὰ συνέβαινον. Οὕτως ἂν εἰς ὑέλινον ποτήριον χύσωμεν

βράζον τι υγρόν, τὸ ποτήριον θραύεται (σπᾶ): διότι τὸ μὲν κάτω τοῦ ποτηρίου μέρος, τὸ ὁποῖον δέχεται τὸ βράζον υγρόν, θερμαινόμενον διαστέλλεται, δηλαδή γίνεται μεγαλύτερον, ἐνῶ τὸ ἄνω, τὸ ὁποῖον μένει κενόν, οὔτε θερμαίνεται οὔτε διαστέλλεται· ἐπειδὴ δὲ ἡ ὕελος δὲν εἶνε ἐλαστική, θραύεται. Ἄν ὁμοίως χύσωμεν ὀλίγον μόνον ἀπὸ τὸ βράζον υγρόν καὶ δὲν τὸ ἀφίσωμεν εἰς τὸ πάτον τοῦ ποτηρίου, ἀλλὰ περιφέρωμεν αὐτὸ εἰς ὄλην τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειάν του, ἔπειτα δὲ χύσωμεν καὶ ἄλλο καὶ πράξωμεν τὸ αὐτὸ πολλάκις, τὸ ποτήριον δὲν θραύεται· ἐπειδὴ τότε θερμαινόμενον ὀλόκληρον, ὀλόκληρον καὶ διαστέλλεται. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ βαρελοποιοὶ θερμαίνουσι πρῶτον τὰς σιδηρὰς στεφάνους καὶ ἔπειτα περιζώνουσι δι' αὐτῶν τὰ βαρέλια· διὰ δὲ τοῦ τρόπου τούτου σφίγγουσιν αὐτὰ ὑπερβολικῶς. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι, ἂν βάλωμεν εἰς τὸ πῦρ κάστανά ἄκοπα, αὐτὰ ἀποθ' θερμανθῶσι καλὰ, ρήγνυνται (σχοῦν) μετὰ κρότου· τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ κάστανά ἐμπεριέχουσι πολὺν ἀέρα, ὁ ὁποῖος, θερμανθεὶς, τόσον διαστέλλεται, ὥστε δὲν χωρεῖ πλέον εἰς τὸ κέλυρος (τσάφλοισιν)· ὅθεν σχίζει αὐτὸ καὶ ἐξέρχεται μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῆς ἐλαστικότητός του. Τὸ νερόν ὁμοίως προυνιάζει κατὰ περίεργον, τὸ ὁποῖον καλόν εἶνε νὰ μὴν ἀπισιωπηθῇ ἐνταῦθα. Αὐτὸ θερμαινόμενον μὲν διαστέλλεται ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς θερμότητός του καὶ διαστολῆς, ὁ ὁποῖος εἶνε ἡ βράσις· ψυχραίνόμενον ὁμοίως δὲν ἐξακολουθεῖ καὶ νὰ συστέλλεται ἀκατάπαυστα, ἀλλὰ ὀλίγον πρὶν παγώσῃ

μένει στάσιμον, καὶ τότε εἶνε ἡ μεγαλητέρα του ἀνά-
 παυσις. Ἐπειτα δὲ ὅσον περισσότερον ψυχραίνεται,
 ἀντιὰ συστέλλεται, διαστέλλεται· ὥστε, ἀν ἀψίσω-
 μεν τὸν χειμῶνα ἔξω εἰς τὸ ὕπαιθρον μίαν στάμναν γε-
 μάτην ἀπὸ νερόν, τὸ νερόν θά παγώσῃ· ὁ δὲ πάγος, ἀν
 τὸ ψυχος ἦνε πολὺ, θά διασταλῆ, καὶ ἐπειδὴ ἡ στάμνα
 θά ἐναντιόνηται εἰς αὐτόν, ἐκεῖνος θά τὴν σπάσῃ.

Ὅλα τὰ σώματα εὐρίσκονται ἐν τῇ φύσει εἰς τρεῖς
 καταστάσεις, δηλαδή εἶνε ἡ στερεά, ὡς ὁ σίδηρος, οἱ
 λίθοι, τὰ ξύλα· ἡ ὑγρά, ὡς τὸ νερόν, τὰ ἅλατα κτλ.
 ἡ ἀερώδη, ὡς ὁ περικυκλόνων ἡμῶν ἀτμοσφαιρικός
 ἀήρ, ὁ ἀτμός κτλ. Ἐκ τούτων τὰ μὲν ἀερώδη δια-
 στέλλονται καὶ συστέλλονται ὁμοιομόρφως καὶ περισ-
 σότερον τῶν λοιπῶν· τὰ δὲ ὑγρά δὲν διαστέλλονται
 μὲν ὅλα ὁμοίως, ἀλλὰ περισσότερον τῶν στερεῶν, ἐκ
 τῶν ὁποίων πάλιν ἄλλα μὲν συστέλλονται καὶ δια-
 στέλλονται περισσότερον, ἄλλα δὲ ὀλιγώτερον τῶν
 ἄλλων.

Ἐκ τῶν ὅσων μέχρι τοῦδε εἶπομεν, εὐκόλως ἐννοεῖ-
 τισ ὅτι, ἀν θελήσωμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν διαστο-
 λὴν καὶ συστολὴν τῶν σωμάτων εἰς τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὴ
 ποσὸν τῆς θερμότητος, δὲν εἶνε ἀδύνατον, ἀλλ' οὐδὲ πολὺ
 δύσκολον· καὶ ἀκολουθῶς ὅτι, τὰ μᾶλλον κατάλληλα
 ἐκ πάντων τῶν σωμάτων διὰ τὴν χρῆσιν ταύτην εἶνε
 τὰ ἀερώδη, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὑγρῶν ὁ ὑδράργυρος ἀ-
 πεδείχθη ὅχι ὀλιγώτερον κατάλληλος· ἔθεν καὶ εἰς
 τὰ περισσότερα τῶν ἐργαλείων διὰ τῶν ὁποίων μετρεῖ-
 ται ἡ θερμότης καὶ τὰ ὁποῖα δι' αὐτὸ τοῦτο θερμόμε-

τρα ονομάζονται, γίνεται γενικῶς χρῆσις τοῦ ὑδραργύρου.

Μᾶς μένει Γεώργιε νὰ ρίψωμεν ἐν βλέμμα διαβατικών καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης· δὲν θὰ σοῦ εἶπω οὔτε περὶ τῶν συστατικῶν ἐξ ὧν συνίσταται, οὔτε περὶ τῶν παραδόξων καὶ ἀπειροπληθῶν κατοικίων τῆς, οὔτε περὶ τῆς ἐκτάσεώς τῆς, θὰ σοῦ παρουσιάσω μόνον ἐν ἑκ τῶν ἐκπληκτικῶν καὶ λαμπρῶν φαινομένων τῆς, ὅπερ ἐπέσυρε πάντοτε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Θὰ σοῦ ὁμιλήσω περὶ τῶν λεγομένων φωταγωγικῶν ἐντόμων ἅτινα εἰς τινὰ μέρη μεταβάλλουσι τὴν θάλασσαν εἰς πνευριπλεγῆ ἕκτασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΜΑΘΗΜΑ Δ'.

ΠΕΡΙ ΦΩΤΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΝΤΟΜΩΝ.

Εἶδη τινὰ ἐντόμων ἔχουσιν, ὡς γνωστὸν, τὴν παράδοξον ἀνεξήγητον ιδιότητα τοῦ νὰ δίδωσι φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ. Τὰ εἶδη τῶν ἐντόμων ταῦτα εἶνε ἄπειρα. Ὑπάρχουσι εἰς τὴν θάλασσαν ἰχθύες φωταγωγικοί, καθὼς εἰς τὴν ἀτμοσφαιραν ζώφια φωταγωγικά. Οἱ Ἴνδοὶ προσκολλοῦν τὰ ἐντομα ταῦτα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἢ ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου φωτίζουν τὰς κατοικίας των. Πυγολαμπίδες τινές ἐπαροῦν ὅπως φωτίσουν δωμάτιόν τι ἢ τεχνουργεῖον.

(Είδος τοιούτων πυγολαμπίδων βλέπει τις παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ ὅταν ᾖναι γαληνιαία, καὶ εἰς τὰς ἀμμώδεις ἀκτὰς μας εἰς ἡσυχυοὺς καὶ θερμὰς νύκτας.)

Ἦκουσα νέον τινὰ Ἰνδόν, ὅστις εἶχε περιηγηθῆ τὰς παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Γάγγου ποταμοῦ παρακειμένας νήσους, νὰ διηγήται τεράστια περὶ τῶν ζωῶν τούτων. Ἐπλέομεν, λέγει, θερινὴν τινὰ νύκτα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἡ δὲ λέμβος ἡμῶν ὀδηγουμένη ὑπὸ τεσσάρων κωπηλατῶν ἔσχιζε ἐλαφρῶς τὰ ἀφρίζοντα ὕδατα. Οὐδέποτε καθαρώτερος οὐρανὸς εἶχεν ἀνασπῆ εἰς τὰς ἐρήμους πεδιάδας· ὁ ἀήρ ἦτον ἀρωματισμένος ἐκ τῆς εὐωδίας τῶν ροδεῶν, αἵτινες ἐν εἰδει στεφάνων παρετεινότο περὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ· τὸ πᾶν ἦτο ἤρεμον, τὸ πᾶν σιωπηλόν. Ἐνῶ ὁ περιηγητὴς ἐκθαμβὸς παρεδίδετο εἰς τὰς συγκινήσεις αὐτοῦ, οἱ δὲ ναῦται διηύθυνον τὴν λέμβον του πρὸς τὴν ὄχθην, αἰφνης βλέπει τὰ δένδρα ἅτινα τὸν περικυκλοῦσι χρωματιζόμενα ὑπὸ κυανολεύκου φωτὸς καὶ οἶονεὶ πληρούμενα ἐκ κρυστάλλων καὶ ἐκ διαφανῶν ὀπωρῶν. Οἱ κρυστάλλοι οὗτοι ἐλάμβανον ὄλους τοὺς χρωματισμοὺς τοῦ οὐρανοῦ τὸξου· ποτὲ μὲν ἦσαν κυανοί, ποτὲ δὲ ροδινοί· ἐνίοτε ἐσθύνοντο καὶ ὀλόκληρος ἡ νῆσος ἐπανήρχετο εἰς τὸ σκότος. Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς πληθὺς σπινθήρων ὑψοῦτο πανταχόθεν καὶ ἔδλεπέ τις αὐτοὺς νὰ ἀναβρῦουν ἐκ τῶν δένδρων, νὰ πίπτουν εἰς χρυσῆν βροχὴν, νὰ ἀνοροῦνται εἰς δράγματα κυανᾶ, ἢ νὰ ἐκτυλίσσωνται εἰς τὴν ἀτμοσφαιραν ἐν εἰδει ἀνθοδέσμης

λαμπροῦ πυροτεγνήματος. Ὁ ἡμέτερος περιηγητὴς ἀκίνητος εἰς τὴν θέαν τοσούτων θαυμασίων, ἐνόμιζε τὸν ἑαυτὸν του μετακομισθέντα εἰς τόπον μυθώδη καὶ ἐφοβεῖτο νὰ προσεγγίσῃ τὴν μαγευτικὴν ταύτην ἀκτὴν.

Πλὴν οἱ κωπηλάται δισκέδασαν μετ' οὐ πολὺ τὴν αὐταπάτην ταύτην, λέγοντες ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀνενεοῦντο καθ' ἑκάστην νύκτα εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὅτι προήρχοντο ὑπὸ πτερωτῶν ἐντόμων, ἅτινα ἢ φύσις εὐηρεστήθη νὰ περιβάλλῃ διὰ φωτός.

Οὐ μόνον τὰ φωταγωγικὰ ζώδια παρέχουσι τὸ θέαμα τοῦτο εἰς τὰ θερμὰ κλίματα, ἀλλὰ πολλάκις βλέπομεν ἐκ τοῦ βάθους τῶν ἐλατῶν αἵτινες περικυκλόνουσιν τὴν κορυφὴν τῶν Ἄλπεων, νὰ ἐγείρωνται φωσφορικὰ νέφη, ἅτινα διασχίζοντα τὴν ἀτμοσφαῖραν πολλαπλασιάζονται ὡς οἱ σπινθηρὲς πυρκαϊῶς. Οἱ σπινθηρὲς οὗτοι καλύπτουσι τὴν χιόνα καὶ φωτίζουν τὰς παγωμένας κορυφὰς τοῦ ὄρους, εἰς τρόπον ὥστε θὰ ἐνόμιζέ τις αὐτὰς οὐράνιον τόξον, οἱ ἀσταθεῖς κυματισμοὶ τοῦ ὁποίου γίνονται εἰς τὸ ἐπάπειρον.

Ὁ φωσφορισμὸς τῆς θαλάσσης ὑπῆρξε διὰ τοὺς φυσιοσκόπους ἀντικείμενον βαθείας μελέτης. Ποτὲ μὲν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὠκεανοῦ ἀπαστρέπτει καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν ὡς ἀργυρᾷ θόλῳ ἠλεκτριζομένη ἐν τῇ σκιᾷ, ποτὲ δὲ τὰ κύματα παριστώσι τὸ θέαμα φλεγομένης πεδιάδος ἐκ θείου καὶ ἐξ ἀσφάλτου. Ὁ Βερναρδίνος Σαιν-Πιέρ περιέγραψε τὰ ἀναρίθμητα ἐκεῖνα ἄστρα, ἅτινα φαίνονται ὡς νὰ ἀναδύουν ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων· φυσιοδίφαι τινὲς διεπραγματεύθησαν μετὰ

θαυμασμοῦ περὶ τῶν φλεγομένων ἐκείνων ὄγκων, οἵτινες κυλίονται ὑπὸ τῶν κυμάτων ὡς ὑπερμεγέθεις ἐρουθραὶ σφαῖραι. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀπεδόθησαν διαδοχικῶς εἰς τὸν ἀσφαλτον, τὸ φωσφόρον τὸν ἠλεκτρισμόν· πλὴν ἡ ἀρχὴ αὐτῶν εἶνε παραδοξότερα· προέρχονται δηλαδὴ ἐξ ὀργανικῶν ὄγκων, αἱ πολυπληθεῖς πατριαὶ τῶν ὁποίων πληροῦν τὰς ἀβύσσους ὄλων τῶν θαλασσῶν, ἀπὸ τῶν πύλων μέχρι τοῦ ἰσημερινοῦ.

Ὁ Πέρων ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὅστις λεπτομερῶς περιέγραψε τὴν ποικιλίαν, τὰς ἕξεις, τὸ ἀλλόκοτον σχῆμα καὶ τὸν χρωματισμὸν τῶν ἐντόμων τούτων. Τὰ φωτεινὰ ταῦτα ἔντομα ἐμφανίζονται ὡς ἡ ἴσα νεκκαλυμμένα ὑπὸ μυρίων κυματοειδῶν ἰριδῶν αἵτινες διασταυροῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται εἰς πᾶσαν αὐτῶν κίνησιν. Τιοιουτοτρόπως ζῶσιν οἱ γλαῦκοι, τὰ πυρόσωμα, καὶ ἄλλα φωταγωγικὰ ζῴφια, τῶν δὲ περιέργων εἶνε ὅτι ἔλα τὰ εἶδη ταῦτα κεκοσμημένα τὴν ἡμέραν ὑπὸ τῶν ζωηροτέρων χρωμάτων ἀναφλέγονται εἰς τὴν ἐπάνοδον τῆς νυκτός καὶ ἡ θάλασσα τεταραγμένη δὲν προσφέρει ἄλλο τι, εἰμὴ τὸ θέαμα ἐκτεταμένης πυρκαϊᾶς. Διαρκουσῶν δὲ τῶν τερπνῶν νυκτῶν τοῦ θέρους, ὁπότεν τὰ πλοῖα ὀλισθαίνουν ἡσύγως ἐπὶ τῶν φωτεινῶν κυμάτων, ὁ ναύκληρος ἔντρομος παρηρεῖ τὰς φλόγας, αἵτινες ἀναβρύουσι περὶ αὐτοῦ καὶ αἱ ὁποῖαι ἐπεκτείνονται ὡς ἐκεῖνοι τοῦ ἄθου εἰς τὰ κενὰ καὶ ἀπέραντα διαστήματα.

Ἀρχαίως τις περιηγητὴς περιέγραψεν εἰκόνα τοσοῦτον θελκτικὴν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν φωσφο-

ρικῶν τούτων λάμψεων, ὥστε δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ σκιαγραφήσωμεν αὐτήν. Διηγείται ὅτι εἶδεν εἰς τὰ παράλια τῆς Γουϊνέας μαύρους λαοὺς οἵτινες πλανῶνται ἀδιακόπως εἰς τὰς ὄχθας τῆς θαλάσσης. Μερὶ λύχνων ἀφὰς αἱ νεάνιδες συναθροίζονται καὶ ἀπέρχονται πρὸς ἄλκιαν. Βλέπει τις αὐτὰς εἰς τὸ φῶς τῆς σελήνης νὰ καλυβῶσι, σγίζουσαι δὲ ὀρμητικῶς τὰ κύματα, νὰ διαγράφωσι μακροὺς αὐλακας φωτός. Ἐπὶ κεφαλῆς φέρουσι καλάθια ψαθόπλεκτα κομφῶς περιπεπλεγμένα, καὶ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν καλάμιον χρησιμεύον ν' ἀποσπᾷ τὰ ὄστρακόδερμα καὶ νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς ἰχθύς. Εἰς τὴν ἐπιστροφήν, αἱ μὲν στίλβουσαι ἐκ τῶν ψωφόρων τῆς θαλάσσης, προχωροῦσι πρὸς τοὺς συζύγους των καὶ φέρουσιν ὑπερμεγέθεις ἄστακούς καὶ φοβεροὺς ρινοδάτους, ἄλλαι δὲ χύνουσιν ἐπὶ τῆς χλόης τὰ ἑαυτῶν κάνιστρα πλήρη ὄστρακοδέρμων καὶ λάμποντα ἐκ μυρίων λάμψεων. Παλλάκις τραγωδοῦσαι, σχηματίζουσι χοροὺς πέριξ τῶν ἀγροτικῶν αὐτῶν καλυβῶν, αἱ δὲ φλόγες, αἵτινες τὰς περικυκλόνουσι, εἶνε ὁ μόνος στολισμὸς καὶ ἡ μόνη αὐτῶν ἐνδυμασία.

Οὕτω ἡ φύσις ἀνάπτει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νεροῦ πῦρ, τὸ ὅποσον τὰ ὕδατα δὲν δύνανται νὰ σθύσωσι. Τὸ ψωφορικόν τοῦτο πῦρ διαλάμπει πλήν δὲν θερμαίνει, ἐκτείνεται ἀλλὰ δὲν καταστρέφει, φθείρεται δὲ ἄνευ ἐλλείψεως τροφῆς. Αὕτη ληρηγεὶ τὴν ζωὴν εἰς τὸ φῶς, καθὼς τὴν χορηγεὶ εἰς τὴν ἀργιλλον, ἡ δὲ ἀφειδία αὐτῆς εἶνε μεγίστη, καθότι κοσμεῖ διὰ τῶν λαμπροτέρων ἀκτίνων τὰ ἀτελεῖ σώματα ποταπῶν ἐν τό-

μων. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἐξερχόμενα ἐκ τῶν χειρῶν
 τῆς δὲν ἐγκαταλείφθησαν· ἀπεναντίας φαίνεται ὅτι ἡ
 φύσις ἐξήντηλσε δι' αὐτὰ ὄλους τοὺς συνδυασμοὺς θείας
 διανοίας. Οὕτω λ.χ. αἱ σηπίαι (σουπιές) ὅπως σωθῶσιν
 ἐκ τῶν καταδιωγμῶν τῶν ἐχθρῶν των βυθίζονται εἰς κύ-
 ματα μαύρης μελάνης, τὴν ὁποίαν ἐκχέουσι περίξ αὐ-
 τῶν, ἐνῶ αἱ μέδουσαι διὰ στιγμιαίας συγχωνεύσεως
 διαλύονται, καθὼς τὸ κύμα ὅπερ τὰς περικυκλῶνει, εἰς
 διαφανὲς ρευστόν, μόλις δὲ γείνουσι ἀόρατοι, ἐνεργοῦν,
 κινουῦνται, προσβάλλουσι τὴν λείαν των καὶ αἰφνηδῶς
 ἀναφαίνονται ὡς τόσοι πεπυρωμένοι ἀνθρακες, οἵτινες
 ἐκουσίως ἀνάπτουσι ἢ σβύνονται. Μελονότι τὸ τῶν μυ-
 ῶνων αὐτῶν σύστημα εἶνε ἄγνωστον, ἡ δὲ ἰδρα τῆς
 ἀναπνοῆς των δὲν ἀνεκαλύφθη εἰσέτι, ἐκτελοῦν ἐν τού-
 τοις ταχεῖς ἐλιγμοὺς καὶ προσβάλλουσι ἰχθεῖς, ὁ ἐλά-
 χιστος τῶν ὁποίων εὐκόλως θὰ ἐφόνευεν αὐτὰς ἄνευ
 τῆς διαφανείας καὶ ρευστότητος ταύτης,

Ἐνώπιον τῶν φαινομένων τούτων πρέπει νὰ ὁμολο-
 γήσωμεν τὴν ἡμετέραν ἀμάθειαν, ἢ νὰ σχηματίσωμεν
 σύστημά τι ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν τῆς
 ἀγνοίας ἡμῶν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον δύναται πολλάκις νὰ
 μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἡ φύσις ἔκαμε χρῆσιν
 τοῦ πυρός, ὅπως σκόλισῃ τὰ ποιήματα αὐτῆς· διέ-
 νειμεν αὐτὸ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ ὕ-
 दाτα, καὶ εἶνε παντοῦ ἀνεξάντλητος πηγὴ γονιμότητος
 καὶ ἀφθονίας. Πρὸ πάντων τὸ ἀνέθεσεν εἰς τὰς χεῖρας
 τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις μόνος δύναται νὰ τὸ διατηρήσῃ
 καὶ νὰ τὸ διαδώσῃ. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο τὸν κατέστησε

βασιλέα τῆς γῆς καὶ κάτοικον ὄλων τῶν μερῶν. Τὸ
 πῦρ χρησιμεύει εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας
 αὐτοῦ. Αὐτὸ περιχρυσώνει τὰ σπαρτὰ καὶ προπαρα-
 σκευάζει τὴν τροφήν μας· ἀνηρητημένον δὲ εἰς τοὺς θά-
 λους τῶν δωματίων μας φωτίζει τὰς ἑσπερινὰς ἡμῶν
 συναναστροφάς. Πλὴν ὁ ἄνθρωπος ἀπηυδισμένος ἐκ
 τοιούτων εὐεργεσιῶν, ἠθέλησε νὰ διαδηλώσῃ τὴν με-
 γαλοφυίαν αὐτοῦ διὰ τῆς καταστροφῆς καὶ νὰ γαίνη,
 ὡς ὁ Ζεὺς τοῦ μύθου, κύριος τοῦ κεραυνοῦ πρὸς ζημί-
 αν τῶν ὁμοίων του. Τὸ πῦρ ἐξῆλθε μετὰ τῆς ζωῆς
 ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ, νῦν δὲ ἐκτι-
 νάσσεται ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μας φέρον τὸν θάνατον καὶ
 τὴν καταστροφήν. Ἡ ἀρχὴ τῆς προμερῆς ἡμῶν ἐξουσίας
 συνίσταται εἰς ὀλίγον νίτρον μαιμιγμένον μετὰ θείου καὶ
 ἀνθράκων, (ἐκ τῶν στοιχείων τούτων κατασκευάζεται ἡ
 πυρίτις). Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἐπέχει
 σημαντικὴν θέσιν εἰς τὰ χρονικά τῆς ἐπιστήμης καὶ
 τῆς ἱστορίας. Ὑπῆρξεν ὠφέλιμος εἰς τὸ ἀνθρώπινον γέ-
 νος, ὅπερ ἀπήλλαξεν ἐκ τῶν καταχρήσεων τῆς ὑλικῆς
 βίας. Ἐφόνευσε τὴν τυραννίαν καὶ μετεβίβασε βαθμηδὸν
 τὴν ἰσχὺν εἰς τὴν διάνοιαν· δυστυχῶς ὁμοίως ἐξωστράκι-
 σεν ἐκ τῆς γῆς τὰς ἀρχαίας ἀρετὰς καὶ τὸ ἵπποτικόν
 θάρρος, ὅπερ εἶχε πληρώσει τὴν γῆν ἡρώων τε καὶ ἡ-
 μιθέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΜΑΘΗΜΑ Ε΄.

Ὁ Κύριος Θεόδωρος ἐνταῦθα κατέκλυτε τὸν λόγον. ὁ Γεώργιος ἔκθαμβος καὶ κατενθουσιασμένος ἴστατο σιωπηλὸς, ἀναμμένων τὴν διδάσκαλόν του νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὁμιλίαν.

Θεοδ. Βλέπεις καλὲ μου Γεώργιε, πόσα πράγματα δύναται τις νὰ μάθῃ ὅταν ᾗναι φιλομαθὴς καὶ ἐπιμελής· ἡ ὑπακοή, ἡ προθυμία καὶ ἡ ἐργασία εἶνε τὰ μόνα προσόντα διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνει τις τὰς γνώσεις του, προσδεύει ἐν τῇ κοινωνίᾳ καθιστάμενος χρήσιμος καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους· ἄνευ ἐργασίας οὔτε πένγαι, οὔτε ἐμπόριον, οὔτε ἐπιστῆμαι θὰ ἀνεπτύσσοντο, οἰκογένειαι δὲν θὰ κατηρτίζοντο, αἱ συγχωρονίαι θὰ ἔλειπον· ἀτμός, ἠλεκτρισμός, αἱ δύο αὗται παραγωγικαὶ καὶ ὠφέλιμοι δυνάμεις θὰ ἦσαν ἄγνωστοι ὅπως καὶ ἔλα τὰ τεράστια ἔργα, ὧν ὁ αἰὼν ἡμῶν γίνεται μάρτυς καὶ οἱ ἄνθρωποι ὡς μόνον σκοπὸν θὰ εἶχον, νὰ πληρῶσι τὴν κοιλίαν καὶ νὰ καταπαύωσι τὴν πείνα των ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ κτήνη, καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἐπιτυγχάνωσι, θὰ κατέφευγον εἰς τὸ ἔγκλημα, εἰς τὴν ἀρπαγὴν, εἰς τὸν δόλον καὶ εἰς τὸν φόνον αὐτόν, καθὼς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς καὶ παναρχαίους χρόνους τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπου οὔτε κοινωνίαι, οὔτε οἰκογένειαι, οὔτε νόμοι ὑπῆρχον, διότι πάντα ταῦτα εἶναι προϊόντα τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις ἐβλάστησεν ἔκ τῆς ἀδι-ακόπου, ἐντίμου καὶ λελογισμένης ἐργασίας. Διὰ τῆς

ἀργίας καὶ ὀκνηρίας, τὸ πνεῦμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον. θὰ ἔμενε χέρσον καὶ ἄγονον, καὶ δὲν θὰ παρίστα οὗτος τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ θὰ ὠμοίαζε πρὸς τὰ ζῶα· ἐργασία λοιπὸν τέκνον μου, πάντοτε ἐργασία· αὐτὸ ἃς ἦναι τὸ πρόγραμ-
μα σου καὶ ἡ βᾶσις πάσης σου σκέψεως· καὶ ὁ Κύ-
ριος Θεόδωρος ἐξηκολούθησεν ὡς ἐξῆς.

ΑΠΑΝΤΩΝ ΚΑΚΩΝ ΧΕΙΡΙΣΤΩΝ ΑΡΤΙΑ.

Διὰ τῆς ἐργασίας πρὸ πάντων μορφοῦται ὁ ἐν τῇ πράξει χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου. Αὕτη γεννᾷ καὶ διευ-
θύνει τὴν ὑπακοήν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐπιμονήν. Αὕτη δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπι-
δεξιότητα καὶ εὐχέρειαν περὶ τὴν ἄκτησιν τοῦ ἐπαγ-
γέλματός του. Διὰ τῆς ἐργασίας τέλος ἀποκτᾷ τις ἐπιτηδειότητα καὶ δξύτητα, δύο ἀρετὰς ἀπαραιτήτους πρὸς διεξαγωγὴν τῶν τοῦ βίου ἔργων.

Ἡ ἐργασία εἶναι ὁ νόμος τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, ἡ ἀρχὴ ἢ ὠθοῦσα πρὸς τὰ πρόσω τοὺς τε ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔθνη. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀναγκάζον-
ται, ὅπως ζῶσι νὰ ἐργάζωνται ἰδίαις χερσί, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ὁμῶς ἀνάγκην τῆς χειρωνακτοῦ ἐργασίας, ὅ-
πως ζήσωσιν ὀφείλουσι ν' ἀσχολῶνται οὕτως ἢ ἄλλως, εἰάν θέλωσι νὰ αἰσθάνωνται ἀληθῶς τὴν εὐ-
φροσύνην τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐργασία ἴσως εἶναι βᾶρος καὶ πόνος· εἶναι ὁμῶς ἐν ταῦτῳ τιμὴ καὶ δόξα, ἄνευ αὐτῆς οὐδὲν δύναται νὰ τελεσθῇ ἐν τῷ κόσμῳ. Πᾶν ὅ,τι μέγα ἐν τῇ ἀνθρω-

πότῃτι, προῆλθεν ἐκ τῆς ἐργασίας· ὁ πολιτισμὸς εἶναι πένον αὐτῆς. Ἐὰν ἡ ἐργασία καταργηθῆ, ἡ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων θὰ καταληφθῆ ὑπὸ τῆ-
θιλοῦ θανάτου.

Ἡ ὀκνηρία καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία εἶναι κατὰρα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ὀκνηρία καταβιβρώσκει τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων ὡς ἡ σκωρία τὸν σίδηρον. Ὅταν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέκτησε τοὺς Πέρσας καὶ ἐσπούδαζε τὰ ἥθη αὐτῶν, παρετήρησεν ὅτι οὗτοι δουλικὸν ἐθεώρουν τὴν ἡδονήν, ἡγεμονικὸν δὲ τὴν ἐργασίαν.

Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Σεβῆρος ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου αὐτοῦ κλίνης, ἡ τελευταία πρὸς τοὺς στρατιώ-
τας αὐτοῦ διαταγὴ ἦτο *laboremus* «νά ἐργασθῶμεν»· ὄντως δὲ διὰ τῆς σταθεραῆς καὶ ἀδιαλείπτου ἐργασίας οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥωμαίων διετήρησαν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ ἐπεξέτειναν τὸ κράτος.

Δὲν ὑπάρχει ἴσως ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου κλίσις, ἣν πρέπει ἐκ παντός τρόπου ν' ἀποφύγη καὶ ἀπὸ τῆς ὀ-
ποιίας νὰ προσπαθήσῃ νὰ προφυλαχθῆ, ὅσον ἡ ὀκνηρία.

Ἡ ὀκνηρία ἐξευτελίζει καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔθνη. Ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐγκεῖται νὰ πρυσκρούη πανταχοῦ καὶ ν' ἀποτυγχάνῃ. Προξενεῖ βάρος, στενοχωρίαν καὶ ἀνίαν, ἐς αἰεὶ ἐπιφέρουσα δυσαρέ-
σκειαν, μελαγχολίαν καὶ ἀθλιότητα.

Ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία δὲν συνίσταται ἐν τῇ ἀεργίᾳ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ ἐρ-
γασία, καὶ ἐν τῇ συνετῇ χρήσει. Ἡ ἀκηδία ἐξαντλεῖ, καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία, ἣτις τὸ ὑναντίον χορηγεῖ ζωήν, ὑ-

γυίαν, εὐτυχίαν. Ἡ ἐργασία δύναται νὰ καταβάλλῃ καὶ νὰ καταπονήσῃ τὸν νοῦν, ἢ ἀργία ὁμοίως ἐπιφέρει αὐτῶ ἀληθῆ ὄλεθρον.

Ὁ βίος προσενεὶ ἀναγκαίως τὴν αὐτὴν δυσαρέσκειαν εἰς τὸν πλούσιον τὸν ἀεργόν, ὅσον καὶ εἰς τὸν πτωχόν, τὸν μὴ ἔχοντα ἐργασίαν, ἢ ἔχοντα καὶ μὴ θέλοντα νὰ ἐργασθῇ.

Ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐργασίας ὑποβάλλεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ εἰς ὅλας τὰς καταστάσεις τῆς κοινωνίας. Ἐκαστος ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἰδίου βίου ἔχει ἔργον τι νὰ πράξῃ πλούσιος ἢ πτωχός. Ὁ εὐγενὴς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἀνατροφὴν, ὅσον δῆποτε καὶ ἂν ᾖ πλούσιος, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ προσφέρῃ τὸ μέρος τῆς ἐργασίας του πρὸς τὸ καθολικὸν ἀγαθόν, οὗτινος καὶ αὐτὸς συμμετέχει. Δὲν ἀρκεῖ νὰ τρέφῃται καλῶς καὶ νὰ ἐνδύηται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων, αὐτὸς οὐδὲν συνεισφέρων ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὴν κοινωνίαν, ἧς ἀποτελεῖ μέρος.

Ἡ ἀδιάλειπτος καὶ ὠφέλιμος ἐπασχόλησις εἶναι διὰ τε τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα οὐσιώδης ἔρος εὐτυχίας καὶ υγείας. Ἄνευ αὐτῆς αἱ γυναῖκες ὑπόκεινται εἰς ἀνίαν, συνοδευομένην συνήθως ὑπὸ ἡμικρανίας καὶ νευρικῶν προσβολῶν.

Ἡ συνεχὴς ἐργασία παρέχει υγίαν οὐ μόνον εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν. Ἐνῶ ὁ ὀκνηρὸς σύρει νωθρῶς τὸν χρόνον τοῦ βίου του, μέγα δὲ μέρος τῆς φύσεώς του ὑπνώττει ὑπνον βαθύν (ἐὰν δὲν κατέστη ἐντελῶς νεκρὸν ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς), ὁ φιλόπονος τοῦ-

ναντίον ἀποβαίνει πηγή δραστηριότητος, καὶ εὐφροσύνης εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. Ἡ ταπεινοτέρα ἐνασχόλησις εἶναι προτιμοτέρα τῆς ἀργίας.

Ἡ μετὰ φρονήσεως ἐργασία καὶ ἐν μέτρῳ εἶναι ἀγαθὴ διὰ τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τρέφεται καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ἅτινα πρέπει νὰ ἐκγυμνάξῃ διὰ τῆς ἐργασίας. Οὐχὶ ἡ ἐργασία λοιπόν, ἀλλ' ἡ ὑπέρμετρος ἐργασία βλάπτει. Ἡ σκληρὰ δὲ ἐργασία προξενεῖ ὀλιγώτερον κακὸν τῆς μονοτόνου ἐργασίας, τῆς δυσαρέστου καὶ ἀνευ ἐλπίδος. Πᾶσα ἐργασία εἶναι καλὴ, ὅταν ὑποστηρίζηται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος· καὶ ἐν τῶν μεγαλειτέρων μυστηρίων τῆς εὐτυχίας εἶναι νὰ ἐνασχολῆται τις ὠφελίμως, ἔχων δι' ἐλπίδος ὅτι θέλει ἐπιτύχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἡ ἉΓΙΑ ΣΟΦΙΑ.

Ὁ πρῶτιστος τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν ἐν Ἀνατολῇ ἀφιερῶθη καὶ παρέμεινεν ἀριερωμένος εἰς τὴν ὑπερτάτην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν, οὐχὶ δὲ εἰς γυναικῶς τινα ἁγίαν, ὡς ὑπέλαβον καὶ ὑπολαμβάνουσι πολλοὶ ἐκ τῶν τοῦ ὄχλου. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀριερώσε τὸν πρωτεύοντα τῆς νέας πίστεως ναὸν εἰς τὴν ὑπερτάτην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν, μὴ περικαλύψας τὴν ἀκαταμέτρητον ταύτης ἔννοιαν δι' ἐξωτερικοῦ τινος τύπου, ὅπως ἐπραξάν οἱ ἀρχαιότεροι ἡμῶν προπάτορες, οἱ στή-

παντες μὲν ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἱερόν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, ἀλλὰ σωματοποιήσαντες τὴν ἔννοιαν ταύτην διὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς εἰκόνος τῆς Ἀθηνᾶς. Τῶν οὗτοι ὁ Παρθενῶν τοῦ Περικλέους, τοῦ Ἰκτινοῦ καὶ τοῦ Φειδίου οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ ἢ τὸ ἐθνικὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ἱερόν· καὶ πάλιν ἡ ἁγία Σοφία τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ Παρθενῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἀλλ' ἐν τῷ διαφόρῳ τρόπῳ καθ' ὃν ἐξεδηλώθη ἡ αὐτὴ ἔννοια εἰς τοὺς δύο τούτους ναοὺς, ἀπεικονίζεται ὁλόκληρος ἢ μεταξὺ τῶν δύο θρησκευμάτων διαφορά..

Ὁ πρῶτος οὗτος τῆς ἁγίας Σοφίας ναὸς ἀναικοδομηθεὶς εὐρυχωρότερος ὑπὸ Κωνσταντος τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. διετέλεσεν ἀκμάζων μέχρις Ἀρκαδίου ὡς πρωτεύουσα τῆς βασιλευσύνης καὶ ἀπάσης τῆς ἀνατολῆς ἐκκλησία. Ἐκεῖ ἐθριάμβευσεν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς διὰ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, τοῦ ἀνορθώσαντος μὲν τὴν ὀρθοδοξίαν, παραγκωνίσαντος δὲ τὴν τῶν ἀρειανῶν αἵρεσιν, καὶ ἐκεῖ ἀπεχαιρέτησε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἐκφωνήσας τὸν συντακτῆριον αὐτοῦ λόγον ἐνώπιον τῶν πατέρων τῆς Β'. οἰκουμενικῆς συνόδου, ἧς ὁ ἱερός ἀνὴρ ὑπῆρξε ἀγλάισμα ἅμα καὶ τὸ θυμὸν. (1) Ἐκεῖ ἀντήχησεν ἡ φωνὴ τοῦ Χρυσοστόμου· ἐκεῖ κατέφυγεν ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν ὁ Εὐτρόπιος καὶ ἐσώθη διὰ τῆς εὐγλωττίας τοῦ ὑπάτου τῶν ἐκκλησιαστικῶν ρητόρων· εὐγλωττίας, ἧτις τοσοῦτον ἐφαίνετο συνδεδεμένη μετὰ τοῦ με-

1) Παρὰ. ἱστορ. ἑλλ. ἔθν. Τομ. Γ'. σελ. 373.

γάλου αὐτοῦ ναοῦ, ὥστε, ὅτε μετὰ ταῦτα ἐξωρίσθη ὁ Χρυσόστομος, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνόμισεν ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ ἴσταται πλέον τοῦ λοιποῦ ὄρθιον τὸ θεάτρον ἐκεῖνο τῶν ἀπαρμιλλῶν τοῦ χρυσορρήματος πατρὸς τῆς ἐκκλησίας ἁθλῶν, καὶ κατεपुरβόλησεν αὐτό. (1)

Ἄλλ' ἡ τύχη τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας δὲν ἐξῆρτατο ἀπὸ τῆς τύχης ἀνδρὸς ἐνός, ἕσπον μέγας καὶ ἂν ἦτο οὗτος. Ὁ βίος τοῦ ναοῦ τούτου ἐπέπρωτο νὰ συνδεθῆ μετὰ τοῦ βίου ὀλοκλήρου τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ὁθεν ἀνεκτίσθη τῷ 415 ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Β'. καὶ ἐν αὐτῷ πάλιν, ἐν διαστήματι ὀλοκλήρου ἑκατονταετηρίδος, συνέβησαν τὰ κρίσιμώτατα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν γεγονότων. Ἐν αὐτῷ ὁ Νεστόριος, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν πολύκροτον τῶν Νεστοριανῶν αἵρεσιν. (2) Ἐν αὐτῷ ὁ Λέων στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐκύρωσε πρῶτος αὐτὸς τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων διὰ τῶν εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀναγύρευσιν αὐτοῦ. (3) Ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος αὐτοῦ προεκήρυξεν ὁ βασιλεὺς Ζήνων τὸ Ἐνωτικόν, δι' οὗ προηρεῖτο νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους εἰρήνην. Ἐν αὐτῷ ἐτελέσθη τὸ πρῶτον μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας διαζύγιον, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀκακίου ἐξαλείψεως τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ρώμης ἀπὸ τῶν ἱερῶν διπτύχων καὶ ἐν αὐτῷ πάλιν

1) Παρβ. ἱστορ. ἐλλ. ἔθν. τ. Β'. σελ. 736. 2) αὐτ. σελ. 764 καὶ ἐξ.

3) Παρβ. αὐτ. σελ. 771.

λιν κατέπευσε προσωρινῶς ἡ ἔρις αὕτη διὰ τῆς ἐπὶ Ἰουστινίου γενομένης συμφιλιώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ὡστε ἄπορον δὲν εἶναι, ὅτι ὁ Ἰουστινιανός, ἅμα κατισχύσας ἐν ἔτει 532 τῆς στάσεως τοῦ Νίκα, καθ' ἣν ἐπυρπολήθη τὸ δεύτερον ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, ἐνόμισεν καθῆκον ἀπαραίτητον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅστις ὑπελαμβάνετο ὡς τὸ ιερώτατον τῶν συμβόλων τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ὑπάρξεως.

Ἀνέθηκε δὲ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τῆς νέας ἐκκλησίας εἰς δύο ἄνδρας, οἵτινες εἶναι βεβαίως δύο τῶν περιφανεστέρων ἀρχιτεκτόνων ἐξ ὅσων ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ὁ οἶκος εἰς ὃν ἀνήκεν ὁ Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανός συνέκειτο ἐξ ἀνδρῶν ὄλων διακεκριμμένων· ἀλλὰ πάντας τοὺς λοιποὺς ὑπερηκόντισεν ὁ ἀνὴρ ὁ διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ εὐτυχήσας νὰ συνάψῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἁγίας Σοφίας. Οὐδὲν ἤττον δὲ ἀναπόσπαστον ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἶναι καὶ τὸ τοῦ ἐτέρου ἀριστοτέχνου ὄνομα, Ἰσιδώρου τοῦ Μιλησίου· τοσοῦτω μᾶλλον ὅτω, καταπεσόντος τοῦ μεγάλου θόλου ἐπὶ τοῦ ἐν ἔτει 558 σεισμοῦ, ὅτε δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε Ἀνθέμιος οὔτε Ἰσιδῶρος, τὸ ἔργον τῆς ἐπισκευῆς ἀνετέθη εἰς Ἰσιδῶρον τὸν νεώτερον, ἀνεψιὸν τοῦ πρεσβυτέρου, τὸν ἀνακαινίσαντα τὸν θόλον, οἶος μέχρι τῆς σήμερον ὑπάρχει, κομψότερον ἅμα καὶ στερεώτερον.

Ἐνῶ δὲ ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσιδῶρος παρεσκευάζον τὸ σχέδιον καὶ ἐμελέτων τὰ ποικίλα ἐπιστημονικὰ καὶ

τεχνικά ζητήματα ὅσα συνεδέοντο μετὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεμελείτο μετὰ τῆς διακριούσης αὐτὸν δραστηριότητος τὴν συλλογὴν τοῦ ἀναγκαίου ὕλικου καὶ τὴν προετοιμασίαν τοῦ ἀπαιτουμένου χώρου. Ἀπανταχόθεν τοῦ κράτους, μᾶλλον δὲ ἀπανταχόθεν τῆς οἰκουμένης, ἐζητήθησαν τὰ πολυτιμότετα καὶ λαμπρότατα τῶν μαρμάρων, ἐν οἷς καὶ πολλὰ ἔτοιμα ἔργα τέχνης ἐκ τῶν σωζομένων εἰς διάφορα ἱερά τῆς ἀρχαιότητος, καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ πυκνῷ δάσει τῶν περὶ τὸν μέγαν θόλον κιόνων, διακρίνονται τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Ἡλιουπόλεως, τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτέμιδος καὶ πολλῶν ἄλλων ἱερῶν κλασικῆς καὶ βαρβάρου ἀρχαιότητος, τὰ ὅποια ἐχρησίμευσαν πρὸς διακόσμησιν τοῦ πρωτεύοντος τῆς νέας θρησκείας ἱεροῦ, ὡς εἰ ἀναγνωρίζοντα τὸν ὀριστικὸν καὶ παγκόσμιον τῆς θρησκείας ταύτης θρίαμβον.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξετέλεσε τὰ πάντα μετὰ καταπληκτικῆς δραστηριότητος· διότι πεσσαράκοντα μὲν ἡμέρας ἀπὸ τῆς πυρπολήσεως τοῦ ναοῦ, ἤτοι τῆ 23 Φεβρουαρίου 532, ἔθετο τὸ θεμέλιον τοῦ νέου κτιρίου λίθον, ἐντὸς δὲ ἐνιαυτῶν πέντε, καὶ μηνῶν ἑνδεκα, καὶ ἡμερῶν δέκα, συνεπλήρωσε τὸ ἔργον πανηγυρίσας τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου ναοῦ τῆ 24 Δεκεμβρίου 537. Μὴ λησμονήσωμεν ὅτι τοῦ μὲν ἀγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ἤτοι τοῦ μεγίστου ἱεροῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰ ἐγκαίνια δὲν ἐπανηγυρίσθησαν εἰμὴ τῷ 1626, ἤτοι 120 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐγκαταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου· οὐδ' ἐλογίσθη συμπεπληρωμένος ὁ ναὸς εἰμὴ μετὰ παρέλευ-

σιν τριῶν ἡμισυ ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ τῆς τοῦ ἔργου ἐνάρξεως. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐν Λονδίῳ ἅγιος Παῦλος, τὸ μέγιστον τέμενος τῆς τῶν διαμαρτυρομένων ἐκκλησίας, ὠκοδομεῖτο 34 ὄλα ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1676 μέχρι τοῦ 1710· εἰς δὲ τὴν ἁγίαν Σοφίαν, κατὰ τοὺς ὀλιγότερον ἀπιθάνους ὑπολογισμοὺς, 3000 κεντηνάρια χρυσοῦ, ἧτοι περὶ τὰ 350,000,000 δραχμῶν ἐδαπανήθησαν καὶ μόνον 6 ὡς ἔγγιστα ἔτη.

Καὶ ὅτε συνεπληρώθη τὸ οἰκοδόμημα καὶ ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐτέλεσε θρίαμβον πολυτελεῆ καὶ ἀντάξιον τοῦ κατορθώματος. Λαὸς καὶ εὐπατρίδαι ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δῶρα διαψιλῆ. Ἡ πόλις ὅλη ἦτο ὀρθία, ἐπευφημοῦσα τὴν πομπικὴν πορείαν τοῦ βασιλέως, τοῦ πατριάρχου, τῶν ἐν τέλει ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων μέχρι τοῦ ναοῦ. Ἐκεῖ ἀφικόμενος καὶ πεζεύσας ἔδραμεν ὁ Ἰουστινιανὸς πρῶτος ἀπὸ τῶν βασιλικῶν πυλῶν μέχρι τοῦ ἄμβωνος, ἐξέτεινε τὰς χεῖρας, ἐδοξολόγησε τὸν Θεὸν τὸν καταξιώσαντα αὐτὸν νὰ τελέσῃ ἔργον τηλικούτον, καί, ἐν τῇ πλησμονῇ τῆς ἀγαλλιάσεως, ἀνέκραξεν ὡς βεβαιοῦσιν «νενίκηκά σε Σολομών.» Ὀρησκευτικὴ καὶ ἱστορικὴ ἀδιαφορία, θὰ ἀπητεῖτο διὰ νὰ μὴν ἐννοήσῃ τις τὸ φρόνημα τὸ προκαλέσαν τὴν κραυγὴν ἐκείνην τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἄλλ' ἡμεῖς, ἡμεῖς οἵτινες γνωρίζομεν ὅτι ὀλόκληρος ὁ μεσαιωνικὸς ἡμῶν βίος περὶ δύο περιστρέφετο πόλους, τὴν μοναρχίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν· ὅτι τῆς ἐκκλησίας κιβώτος ὑπῆρξεν ἡ ἁγία Σοφία καὶ ὅτι ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ ὡς ἐν βουλευτηρίῳ τινὶ ἀπεφασίσθησαν

καὶ ἐδραματουργήθησαν αἱ τύχαι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπὶ χιλίους ὄλους ἐνιαυτούς· ἡμεῖς πῶς νὰ μὴ κλίνωμεν γόνυ ἐνώπιον τῆς περινοίας τοῦ ἀνδρός, τοῦ σωματοποιήσαντος διὰ τοῦ ἀριστοτεχνήματος ἐκείνου τὰ αἰσθημάτων καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἀναμνήσεως καὶ τὰς ἐλπίδας τεσσαράκοντα περίπου γενεῶν!

Ἐκ τούτου ἤδη συνάγεται, ὅτι ἡ ἀνέγερσις τοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας ναοῦ δὲν ὑπῆρξε προῖόν ματαιίας κενοδοξίας. Ἄλλ' ὀλόκληρον τὸ πολίτευμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ προσεπιμαρτυρεῖ, ὅτι ἐπεχείρησε νὰ κατασκευάσῃ τὸν ναὸν τοῦτον ὡς σύμβολόν τι μέγχα τοῦ θριάμβου τῆς νέας πίστεως κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ πάσης ἑτεροδοξίας.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

	Σελ.
1. Τὸ πρῶτον θεμέλιον	3
2. Ἡ Ἀνατολή	5
3. Τὰ ἄνθη	7
4. Τὰ πτερὰ	8
5. Τὰ ἄκαρπα δένδρα	10
6. Τὰ ἄγρια θηρία	12
7. Αἰσυνέπειαι τοῦ περιπάτου	14
8. Ὁ ὑγιεινὸς στολισμὸς	15
9. Σχέσις καθαρίας, πρὸς τὴν ὑγίειαν	17
10. Ἡ μήτηρ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἀνδρείας	20
11. Ὁ Σόλων καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος	22
12. Τὸ πατρικὸν ἐπάγγελ.	21
13. Ὁ Μέγας Πέτρος, αἰτη- ρουργὸς	25
14. Ὁ Οὐάσιγκτων καὶ ὁ δεκανεὺς	26
15. Ὁ Ἐπεμεινώνδας Τελέ- αρχος	28
16. Ἡ ὁστοχία τοῦ Μαυρικίου	30
17. Ὁ Γερσατάθης καὶ ὁ ὑ- πηρέτης του	33
18. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενο- κράτης	34
19. Ὁ Χαλδὸς Κουτσονίκας	36
20. Ὁ Μέγιστος τῶν Ρητόρων	38
21. Ἡ φιλοτιμία τοῦ Θεμιστ.	41
22. Ὁ Ἡ. ὀδοτος καὶ ὁ νέος Θουκυδίδης	43

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.

	Σελ.
1. Ἡ ἀνοιξίς	4
2. Τὸ πρῶτ' ἔ	6
4. Ἡ ὠριότης τῆς φύσεως	14
3. Ὁ Καλὸς Θεὸς	15

6. Ἡ καθαρίότης	20
7. Ἡ γυμναστικὴ	23
8. Πλούσια καὶ πτωχὰ	45
9. Τὸ Περιβόλι μου	46
10. Τὰ γερᾶματα	46
11. Στὴν μητέρα μου	47
12. Ἀληθινὴ χαρὰ	47
13. Εἰς τὴν ἀβυθὸν	48

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

	Σελ.
1. Ἡδονὴ γλυκυτάτη	49
2. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ πτωχὸς μαθητὴς του	51
3. Ὁ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τέλειος ἄνθρωπος	52
4. Ἡ ἐλεημοσύνη τῆς τυφλῆς	57
5. Ὁ ἱερεὺς τῆς Μόσχας	60
7. Ἡ Ἑλληνικὴ Χριστιανὴ	78
6. Ἡ ἐλευθεριότης τοῦ Κίμωνος	82
8. Καθικοντα πρὸς τοὺς γόνετ.	70

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΕΡΟΥΣ Β'.

	Σελ.
1. Ἡ ἐλεημοσύνη	69

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

	Σελ.
1. Περὶ πατρίδος	81
2. Κατάκτησις τῆς Κρήτης ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά	87
3. Ἡ διπλὴ κίνησις	95
4. Μελέτη	112
5. Περὶ θερμότητος καὶ θερμομέτρων	122
6. Περὶ φωταγωγικῶν ἐντόμων	126
7. Ἀπάντων κακῶν χαίριτον Ἄρχία	134
8. Ἡ Ἁγία Σοφία	137

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΕΡΟΥΣ Γ'.

	Σελ.
1. Ὁ εἰόριστος	84
2. Εἰς ἐν ἄστερον	109
3. Τὸ ἔαρ	120

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

1. Τό πρώτο
2. Η Άνατο
3. Τά άνω
4. Τά περ
5. Τά άκαρ
6. Τά άγρι
7. Αισανέν
8. Ο ύγιειν
9. Σχέσις τίτλου «ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ» πεποιθήσιν ότι προσφέρουσιν εις τήν βίωσαν νεότερη τροφήν, λόγω ποιού μόν προσφορον εις τήν πνευκαί
10. Η μάτῃς κατάστασιν, προσιτήν δὲ καί τοις άπορωτέροις άτα έργα
11. Ο
12. Πά
13. Ο άναπτύξει του πνεύματος καί τῆς πλουτισμῶ τῶν γνώσεων καί επι
14. Εν ταυτῷ ότι οι χρώμενοι άλλοις βιβλίοις εκτός τῶν Άναγνωσμάτων εν
15. υπό τῶν Άφορευτῶν εκδοθείσῃ, ὡς καί βιβλίων μὴ αναγεγραμμένων
16. προγράμματι θ' απολύωνται τῆς διδασκαλίας.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῇ 1 Αὐγούστου 1894.

Ὁ Πρόεδρος

Τά Μέλη τῶν Ἐφορευτῶν

19. Ο ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ
20. Ο ΑΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ
21. Η ΕΡΟΘΕΟΣ
22. Ο Η [Τ. Σ.]
Θουκυ

- Ι ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ
- Ι Ν ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ
- Ι Δ. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
- Μ Ε ΠΕΤΥΧΑΚΗΣ
- ΕΜΜ ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ
- Ν ΣΚΟΥΛΑΣ.

ΠΟΙΗ

1. Η άνοι
2. Τό πρω
4. Η άρα
3. Ο Κα

Τιμάται γροσίων 3 3/40